

Priručnik

**za istraživačko
novinarstvo**

MARK LEE HUNTER

i Nils Hanson, Rana Sabbagh, Luuk Sengers,
Drew Sullivan, Flemming Tait Svith i Pia Thordsen

Sadržaj

Uvod /str. 4

Istraživanje zasnovano na pričama: Priručnik za istraživačke novinare

Mark Lee Hunter

Predgovor prvom izdanju /str. 7

Investiranje u istraživačko novinarstvo

Yosri Fouda

Prvo poglavlje /str. 9

Šta je istraživačko novinarstvo?

Mark Lee Hunter i Nils Hanson

Drugo poglavlje /str. 15

Koristiti hipoteze: Srž istraživačkog metoda

Mark Lee Hunter, Luuk Sengers i Pia Thordsen

Treće poglavlje /str. 29

Koristiti otvorena vrata: Određivanje pozadine i zaključivanje

Mark Lee Hunter

Četvrto poglavlje /str. 39

Koristiti ljudske izvore

Nils Hanson i Mark Lee Hunter

Peto poglavlje /str. 55

Organizacija: Kako se organizirati da uspijete

Mark Lee Hunter i Flemming Svith

Šesto poglavlje /str. 63

Pisanje o istraživanju

Mark Lee Hunter

Sedmo poglavlje /str. 77

Kontrola kvaliteta: Tehnike i etika

Nils Hanson, Mark Lee Hunter, Pia Thordsen i
Drew Sullivan

Osmo poglavlje /str. 85

Objavite je!

Mark Lee Hunter

Izabrana bibliografija /str. 89

Impressum

Naslov:

Priručnik za istraživačke novinare

Autor:

Mark Lee Hunter i Nils Hanson, Rana Sabbagh,
Luuk Sengers, Drew Sullivan, Flemming Tait Svith
i Pia Thordsen

Izdavač:

Centar za razvoj medija i analize, u partnerstvu
sa INFOHOUSE, u sklopu projekta ACCOUNT

Adresa izdavača:

Dalmatinska 1, 71 000 Sarajevo

Godina:

2015.

Dizajn:

Anne Barcat

DTP:

Jasmin Leventa

Štampa:

CPU Printing company, Bačići bb, 71000 Sarajevo

Prvo izdanje Priručnika za istraživačke novinare
finansirao je UNESCO.

Ova publikacija je pripremljena uz pomoć američkog
naroda putem Agencije za međunarodni razvoj
Sjedinjenih Američkih Država (USAID). Stavovi autora
izraženi u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati
stavove USAID-a ili Vlade SAD-a.

Priručnik

**za istraživačko
novinarstvo**

MARK LEE HUNTER

i Nils Hanson, Rana Sabbagh, Luuk Sengers,
Drew Sullivan, Flemming Tait Svith i Pia Thorsen

Priručnik za istraživačko novinarstvo

MARK LEE HUNTER

I (PO ABECEDNOM REDU)

NILS HANSON, RANA SABBAGH, LUUK SENGENS,

DREW SULLIVAN, FLEMMING TAIT SVITH I PIA THORDSE

PREDGOVOR YOSRI FOUDA

Ovaj priručnik pruža uputu u osnovne metode i tehnike istraživačkog novinarstva i svjesno ispunjava prazninu u literaturi o profesiji. Većina istraživačkih priručnika posvećuje dosta prostora predmetu gdje naći informacije. Oni pretpostavljaju da će izvještač jednom kada nađe informaciju koju traži moći sastaviti priču koja ima dobre izgleda. Ne dijelimo tu pretpostavku. Ne mislimo da je osnovna stvar pronalaženje informacija. Naprotiv, mislimo da je osnovni zadatak ispričati priču. To vodi do osnovne metodološke inovacije ovog priručnika:

Koristimo priče kao cement koji drži zajedno svaki korak istraživačkog procesa, od koncepcije do istraživanja, pisanja, kontrole kvaliteta i objavljivanja. Ovaj pristup zovemo i ispitivanjem zasnovanim na hipotezi, zato što počinjemo formuliranjem priče, za koju se nadamo da ćemo je napisati, kao hipoteze koja će biti potvrđena ili pobijena. Ovo je prvi korak u integriranom procesu, kao što slijedi:

- Analizirajući hipotetičku priču, izvještač može lakše uvidjeti koju informaciju treba tražiti.
 - Kako istraživanje napreduje, izvještač ili istraživački tim će sređivati svoj materijal radi sastavljanja i sastavljanja specifične dijelove završne priče.
 - Ovo će, zauzvrat, omogućiti kontrolu kvaliteta i bliži uvid u to da li priča zadovoljava zakonske i etičke kriterije.
 - Na kraju procesa će rezultat biti priča koja se može sumirati u nekoliko rečenica koje gađaju u srž – priča koja se može promovirati, braniti i zapamtiti.
-
-

Ne tvrdimo da smo mi izmislili ispitivanje zasnovano na hipotezi. Slični metodi se koriste u poslovnom savjetovanju, društvenim naukama i policijskom radu. Ono što smo mi učinili je da se bavimo njihovim implikacijama na novinarski proces i ciljeve istraživačkog novinarstva – da reformiramo svijet koji stvara beskorisnu, nepotrebnu patnju, ili obrnuto, koji ignorira dostupna rješenja za svoje probleme.

Ovo je bio dug i kolektivan proces. Za mene je počeo 1990. s doktorskom tezom u sredini karijere koja je poredila francuske i američke istraživačke metode, pod ravnateljstvom Francisa Ballea. To me, zauzvrat, dovelo do pozicije na Institut français de Presse u okviru Université de Paris/Panthéon-Assas, gdje sam 12 godina imao koristi istovremeno od društva velikodušnih i predanih kolega i od entuzijastičnih studenata na magisteriju. Oni su mi omogućili da na terenu testiram metode koji se zagovaraju u ovom priručniku u obimu koji je izvan aktivnosti pojedinog izvještača.

Godine 2001. sam počeo nešto za šta sam mislio da će biti studijsko u INSEAD-u, globalnoj poslovnoj školi. Privremena istraživačka pozicija se razvila u pomoćnu profesuru i omogućila mi da se okoristim uočavanjima i iskustvom kolega kao što su Yves Doz, Luk Van Wassenhove, Ludo Van der Hayden, Kevin Kaiser i drugi. Njihov uticaj na ovaj priručnik je indirektan ali snažan. Ovi učenjaci su me natjerali da mislim na više apstraktnom nivou o medijskim praksama i da razmislim kako se procesi mogu unaprijediti da se stvori veća vrijednost, uključujući i u novinarstvu.

Kao i moji koautori, istovremeno sam bio angažiran u istraživačkom izvještavanju kao praktičar. Također 2001. godine, osnivanje Global Investigative Journalism Network, čiji smo članovi osnivači bili ja i većina mojih koautora, zajedno s vozačima Nilsom Mulvadam iz Danish Institute for Computer-Assisted Reporting i Brantom Houstonom iz Investive Reporters and Editors Inc., stvorilo je jedan izvanredan forum za razmjenu najboljih praksi.

Elementi ispitivanja zasnovanog na hipotezi su se pojavili u nekoliko zemalja istovremeno i neovisno – nedvojben znak ozbiljnog razvoja. Kongres mreže iz 2005. godine mi je pružio priliku da po prvi put predstavim formalan koncept novinarskog istraživanja po hipotezi. Istom prilikom su mi Luuk Sengers (iz Holandije) i Flemming Svith (iz Danske) pokazali jednostavnu i opsežnu istraživačku bazu podataka koju su stvorili, te druge kompjuterske alate za organiziranje istraživanja koji bi se mogli primijeniti i na upravljanje projektima. Odmah smo prepoznali da bi se naša otkrića mogla uklopiti zajedno kao komponente jednog procesa.

Tada, a i kasnije, pozitivna reakcija i kriticizam učesnika na dvogodišnjem kongresu mreže su me uvjerali da je postojala potreba i želja za materijalom iz ovog priručnika. Na površinu je izbilo još saradnika, ne samo Nils Hanson iz Švedske, glavni koautor ovog priručnika i stručnjak za usklađenje kvaliteta i produktivnosti u novinama. Nikada nismo zaboravili da previše ljudi u našem poslu smatra istraživačko izvještavanje suviše sporim, skupim i riskantnim. Zaputili smo se da pokažemo da istraživanje može također biti efikasan proces u kojem se može upravljati ključnim rizicima.

Tekući proces kolektivnog razvoja je bio jako ojačan stvaranjem Centre for Investigative Reporting iz Londona i njegove godišnje ljetne škole. Tokom nekoliko godina, osnivač Gavin McFadyen i njegov tim su nam omogućavali da istražujemo nove načine podučavanja procesa sastavljanja priča. U Londonu sam prvo čuo da je Drew Sullivan (američki iseljenik na Balkan) uspostavio prakse izvještavanja o organiziranom kriminalu koje se mogu primijeniti na mnoge druge situacije. Završni, presudni poticaj, došao je putem Rane Sabbagh, direktorice Arab Reporters for Investigative Journalism, i njenog danskog kolege Pie Thordsen, ranog pobornika istraživanja po hipotezi, koja me pitala da preuzme vodstvo u pisanju i redigiranju ovog priručnika u proljeće 2007. Njihovi seminari u Arabiji su pružili mogućnost da se testira prezentacija ideja u ovoj knjizi koja se sastavljala. Ovaj proces, kao i sam ARIJ, je bio financiran od strane International Media Support i danskog parlamenta. Andrea Cairola je odigrala kritičnu ulogu u donošenju projekta u UNESCO, gdje se pokazalo da su Mogens Schmidt i Xianhong Hu bili otvoreni i vrijedni saradnici.

Istraživačko novinarstvo je zanimanje i skup vještina. To je i porodica. Odrastao sam u toj porodici i gledao je kako raste. Ovaj priručnik su vaša vrata u porodicu. Molim vas, postanite član kojeg možemo poštovati i cijeniti zbog vašeg profesionalizma, etike i angažmana.

Mark Lee Hunter

Urednik i glavni autor

Paris - Aarhus - Amman - London - Lillehammer

Predgovor:

YOSRI FOUDA, AL JAZEERA, GLAVNI ISTRAŽIVAČKI DOPISNIK

Nakon pokretanja Al Jazeera 1996. skupio sam hrabrost i iznio neobičnu ideju njenoj upravi: da mi se omogući da nestanem na dva mjeseca odjednom, a zauzvrat bih donio dvomjesečnu, 45-minutnu istraživačku priču. Tada je norma na arapskoj televiziji bila da možete nestati samo na 45 minuta ako obećate da ćete se vratiti s poslom vrijednim dva mjeseca (samo malo pretjerujem). Prilično očekivano, prijedlog je izazvao ljubazne osmijehe i skoro sam ušao u još jedan ciklus profesionalne depresije.

Ipak, nekoliko mjeseci kasnije je predsjednik Hamad Bin Thamer Al Thani odlučio iz nekog razloga da mi ponudi priliku da napravim pilot izvještaj. S budžetom skoro ravnim nuli, ovaj se pilot izvještaj morao pripremiti, snimiti i montirati tamo gdje sam živio – u Londonu. Antraks je zvučao kao dobra tema za mene. Pored očiglednog interesa, lokacija bi se lako opravdala u svjetlu nedavno procurjelih informacija koje su uplitala prethodnu britansku vladu u omogućavanje izvoza takozvane “opreme za dvostruku upotrebu” Saddam Husseinovom Iraku. Pod sankcijama UN-a bilo je nezakonito izvoziti u Irak bilo kakvu civilnu opremu koja bi se mogla adaptirati za vojne svrhe.

Po jučerašnjim standardima pilot izvještaj je, prema mnogima, bio vrsta prelomnog trenutka na putu prema arapskom konceptu istraživačkog novinarstva. Toliko da je bio neočekivano emitiran i onda ponovo emitiran nekoliko puta. U vrijeme kada je Al Jazeera bila otvoreno osuđivana i žestoko napadana od većine arapskih vlada, izvještaj je također predstavio katarski kanal na Cairo Festival for Radio and TV production 1998. godine i vratio se s nagradom. To je bilo prvi i posljednji put da je Al Jazeera učestvovala na takvom takmičenju. Ali to je bio tek početak desetogodišnje serije “Sirri Lilghaya” (“Vrhunska tajna”).

Uprkos nekim prethodnim stidljivim pokušajima ove vrste novinarstva u arapskim novinama, sve popularniji, prvi panarapski kanal za cjelodnevne vijesti i aktuelne događaje je uspio identificirati područje interesa koje je bilo uveliko novo za arapsku publiku. Nisam imao iluzija o potencijalnim rizicima i poteškoćama koji bi došli u istoj ureći, imajući u vidu posebne realnosti našeg dijela svijeta. Na raznim nivoima ove poteškoće još predstavljaju veliki izazov za mlade arapske izvještače i producente koji teže da postanu ozbiljni istraživački novinari.

Prvo, s poslovne tačke gledišta, većina naših organizacija koje se bave novostima nije upoznata s kulturom kvaliteta jer se bave kulturom kvantiteta. Među ostalim stvarima, kvalitet iziskuje visokoobrazovano rukovodstvo, stalnu obuku, integrirane timove, realistične budžete i – smijem li reći – vrijeme. Jedva da ćete naići na menadžera ili urednika koji strastveno ne veliča opširno izvještavanje. Ali rijetko ćete ih naći jednako entuzijastične i sposobne za prevođenje svog veličanja u realnost. Oni su tradicionalno dio problema, iako ih je bolje vidjeti kao dio rješenja u sveobuhvatnom pokušaju da se promijeni kultura. Dobra je vijest da naša zaostalost u ovoj oblasti nema ništa s našim genima. Ali loša je vijest da smo i dalje nesposobni da pokrenemo vlastitu kuhinju da radi, nikada nećemo zaslužiti niti dobiti poštovanje da počnemo da se suočavamo s vanjskim – i ozbiljnijim – izazovima.

Drugo, s lične sigurnosne tačke gledišta, reći da je “biti novinar traženje nevolje” se ne bi moglo primijeniti na bilo koji oblik novinarstva više no na ovaj. Kalkulacija rizika tako postaje presudan koncept u istraživačkom novinarstvu, što je zasnovano na činjenici da nema niti jedne jedine priče vrijedne života novinara. Ovaj princip

može izgledati varljivo jednostavan, on priziva razloge za zabrinutost u dijelu svijeta koji još uči o istraživačkom izvještavanju. Arapski svijet je pun mladih, upečatljivih novinara koji su željni da se dokažu, nekada i pod svaku cijenu, s vrlo malo znanja o sigurnosti ili čak sredstava za opstanak. Njihova hrabrost je obećavajući fenomen, ali također može biti recept za katastrofu. Dio odgovornosti za rješavanje ove situacije leži u medijskim odjelima i centrima za obuku, drugi dio u rukovodstvu, ali najveći dio ostaje na ramenima novinara. On ili ona su ti koji će platiti krajnju cijenu ako neko umre i on ili ona su ti koji mogu odlučiti da žive za još jednu priču.

Treće, s legalne tačke gledišta, istraživačko novinarstvo je minsko polje. Ono često posjećuje isti klub gdje se korupcija, nemarnost i neuspjeh sistema mogu naći. Miješati se s takvim lošim društvom je ogroman zakonski rizik, jer istraživač uvijek kreće da nađe odgovore na pitanja koja počinju sa "kako" i "zašto". Da bi se ovo uradilo, on ili ona ponekad moraju primijeniti manje nego transparentne metode u ime većeg dobra. Malo će novinara moći i htjeti da vide razliku između javnog interesa i prolaznog interesa javnosti. Još manje će ih moći da dobije senzacionalnu vijest i ostane u okviru zakona u isto vrijeme. Očigledno je da je svijest o zakonu presudna.

Četvrto, s političke tačke gledišta, većina arapskih vlada još vidi opasnost u osnaživanju svojih građana s informacijama. To je činjenica koju bi uvijek trebalo promatrati i mudro stavljati u kontekst na način koji ne kompromitira naš sveti cilj; da stignemo do onoga za šta iskreno vjerujemo da je istina i to prenesemo našim čitaocima i gledaocima, onima koji vladaju i onima nad kojima se vlada. S obzirom na arapsku političku realnost, rub greške je zaista jedan od najtanjih u svijetu, što nudi još jedan interesantan izazov. Neki novinari zaista njeguju ovu vrstu izazova, ali ovo zahtijeva znanje i iskustvo – dosta od oboje. Mehanizmi koji upravljaju odnosima novinara s političarima su u jednom ključnom smislu slični onima koji upravljaju njegovim ili njenim odnosom s prostitutkama. I jedni i drugi su izvori i i jedni i drugi imaju za cilj da njega ili nju iskoriste za ovu ili onu stvar. To nije igra bez uloga. Uvijek postoji treći način koji će omogućiti novinaru da stigne do onoga što mu je cilj i ostane živ.

Peto, s kulturološke tačke gledišta, nije lako ozbiljnom istraživačkom novinarstvu da cvjeta u pretežno oralnoj kulturi. Naša kultura ne cijeni brojeve i statistiku u onoj mjeri u kojoj je pokreću riječi, ritam i struktura. Srećom, ovo ne mora stati na put. Naprotiv, ovladavanje vašim sredstvima može pomoći da se to pretvori u veliku prednost. A ovo je još jedna neobična oblast koja očigledno može imati koristi od nekog ulaganja. Stvarni problem leži u općem razumijevanju – ili njegovom nedostatku – u našim društvima o tome šta je istraživačko novinarstvo. Treba nam još obrazovanja da bismo imali opću javnost na našoj strani. U suprotnom ćete uvijek biti prilično lako optuženi, dok pokušavate da saznate koliko je mladih Egipćana stupilo u brak s Izraelcima prethodne godine, da ste špijun. Nije potrebno reći da također postoje mentalni, emocionalni, psihološki i društveni rizici povezani s ovim savremenim oblikom novinarstva. To može biti tako smiješno zahtjevno da vam preuzme život – sasvim doslovno. Želite biti neko u ovoj oblasti? Mogli biste se pozdraviti sa "zadovoljstvima običnog života" – pa ne baš uvijek, srećom. Imate goruću strast za njim? Ne baš loš početak. Ono što ćete moći dobiti zauzvrat je radost skupljanja niti i povezivanja tački, te krajnje, neopisivo zadovoljstvo kada dođete do trenutka otkrića. Ali, iznad svega, ništa nije kao taj iscjeljujući osjećaj koji dobijete kada vam neko ko nije trebao znati iznenada priđe i kaže: "Hvala vam." I to će biti dovoljno da vas vrati na put za novo istraživanje.

tema

1

Šta je istraživačko novinarstvo?

Istraživačko novinarstvo nije uobičajeno izveštavanje

MARK LEE HUNTER I NILS HANSON

Dosadašnji proces:

Dajemo sebi dobru ideju o tome šta radimo i zašto.

Istraživačko novinarstvo nije uobičajeno izvještavanje

Šta je istraživačko novinarstvo? Kako se ono obavlja? Zašto bi to trebali raditi? Skoro pola vijeka nakon Watergatea, definirajućeg trenutka u historiji žanra, ni javnost ni novinari se ne slažu o odgovorima. Ovo je ono što mi mislimo:

Istraživačko novinarstvo obuhvata otkrivanje javnosti stvari koje su skrivene: ili namjerno, od strane nekoga na poziciji moći, ili slučajno, iza haotične mase činjenica i okolnosti koje zamračuju razumijevanje. Ono zahtijeva korištenje i tajnih i otvorenih izvora i dokumenata.

Konvencionalno izvještavanje o novostima zavisi uveliko, a nekada i u cjelosti, od materijala koji osiguraju drugi (kao što su policija, vlade, kompanije itd.); ono je fundamentalno reaktivno, ako ne i pasivno. Istraživačko izvještavanje, u kontrastu, ovisi o materijalu skupljenom ili nastalom putem vlastite inicijative izvještača (zato se ono često zove “poduzetno izvještavanje”).

Konvencionalno izvještavanje o novostima ima za cilj da stvori objektivnu sliku o svijetu kakav jeste. Istraživačko novinarstvo koristi objektivno istinit materijal – to jest, činjenice za koje bi se svaki razuman posmatrač složio da su istinite – prema subjektivnom cilju reformiranja svijeta. To nije dozvola da se laže iz dobrog razloga. To je odgovornost, da se sazna istina kako bi se svijet mogao promijeniti.

Suprotno onome što neki profesionalci vole reći, istraživačko novinarstvo nije samo dobro, staromodno novinarstvo koje se dobro obavlja. Istina, oba oblika novinarstva se usredsređuju na elemente ko, šta, gdje i kada. Ali peti element konvencionalnog izvještavanja, “zašto”, postaje “kako” u istraživanju. Ostali elementi se razvijaju ne samo u smislu kvantiteta, već i u smislu kvaliteta. “Ko” nije samo ime i titula, to je ličnost s karakternim crtama i stilom. “Kada” nije sadašnjost novosti, to je historijska cjelina – pripovijest. “Šta” nije samo događaj, već fenomen s uzrocima i posljedicama. “Gdje” nije samo adresa, to je ambijent u kojem određene stvari postaju više ili manje moguće. Ovi elementi i detalji daju istraživačkom novinarstvu, u svom najboljem obliku, moćan estetski kvalitet koji pojačava njegovo emocionalno djelovanje.

U globalu, iako izvještači mogu obavljati i dnevno izvještavanje i istraživački rad tokom karijere, ove dvije uloge uključuju nekada temeljno različite vještine, radne navike, procese i ciljeve. Ove razlike su detaljno navedene u sljedećoj tabeli. One se ne bi trebale razumjeti kao izrazite, neizmirljive suprotnosti. Tačnije, kada situacija odgovara više lijevoj strani tabele, to znači da izvještač obavlja konvencionalno izvještavanje; kako se situacija mijenja prema desnoj strani tabele, izvještač počinje djelovati na istraživački način.

KONVENCIONALNO NOVINARSTVO**ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO****Istraživanje**

Informacije se skupljaju i objavljuju u ustaljenom ritmu (dnevno, sedmično, mjesečno).

Informacije se ne mogu objaviti dok se njihova suvislost i potpunost ne potvrde.

Istraživanje se dovršava brzo. Kada se priča dovrši nema daljeg istraživanja.

Istraživanje se nastavlja dok se priča ne potvrdi, a može se nastaviti i nakon što se objavi.

Priča se zasniva na neophodnom minimumu informacija i može biti vrlo kratka.

Priča se zasniva na dostupnom maksimumu informacija i može biti vrlo duga.

Deklaracija izvora može zamijeniti dokumentaciju.

Reportaži je potrebna dokumentacija da podrži ili ospori deklaraciju izvora.

Odnosi izvora

Dobra vjera izvora se pretpostavlja, često bez provjeravanja.

Dobra vjera izvora se ne može pretpostaviti; svaki izvor može pružiti lažnu informaciju; nijedna informacija se ne može iskoristiti bez provjeravanja.

Službeni izvori slobodno nude informacije izvještaču, da promoviraju sebe ili svoje ciljeve.

Službene informacije su skrivene od izvještača, zato što bi njihovo otkriće moglo kompromitirati interese vlasti ili institucija.

Izvještač mora prihvatiti službenu verziju priče, iako je može suprotstaviti komentarima ili izjavama drugih izvora.

Izvještač može izričito dovesti u pitanje ili poreći službenu verziju priče na osnovu informacija iz nezavisnih izvora.

Izvještač raspolaže s manje informacija nego većina ili svi njegovi izvori.

Izvještač raspolaže s više informacija od bilo kog od svojih izvora uzetih pojedinačno i s više informacija od većine njih uzetih zajedno.

Izvori su skoro uvijek identificirani.

Izvori se često ne mogu identificirati zbog njihove sigurnosti.

Ishodi

Reportaža se vidi kao odraz svijeta, koji se prihvata kakav jeste. Izvještač se ne nada drugim rezultatima osim informiranja javnosti.

Izvještač odbija prihvatiti svijet onakvim kakav jeste. Priča cilja da prodre ili izloži datu situaciju, kako bi je reformirala, prokazala ili, u nekim slučajevima, promovirala primjer boljeg puta.

Reportaža ne zahtijeva lični angažman izvještača.

Priča se nikada neće dovršiti bez ličnog angažmana izvještača.

Izvještač nastoji biti objektivan, bez sklonosti ili osude bilo koje strane u priči.

Izvještač nastoji biti pošten i skrupulozan prema činjenicama priče i na toj osnovi može odrediti njene žrtve, heroje i prestupnike. Izvještač također može ponuditi ocjenu ili osudu u priči.

Dramatična struktura reportaže nije od velike važnosti. Priča nema kraj zato što se vijesti nastavljaju.

Dramatična struktura priče je osnovna za njen uticaj i vodi do zaključka kojeg nude izvještač ili izvor.

Izvještač može napraviti greške, ali one su neizbježne i obično bez značaja.

Greške izlažu izvještača formalnim ili neformalnim sankcijama i mogu uništiti vjerodostojnost izvještača i medija.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Izgleda li da istraživanje znači mnogo više rada nego u običnom novinarstvu? Ustvari, to je više rada na svakom koraku procesa, iako to možete raditi efikasno i sa zadovoljstvom. Ono također mnogo više ispunjava zadovoljstvom – javnost, vašu organizaciju i vas.

Javnost:

Gledaoci vole priče koje im donose dodatnu vrijednost – informacije koje ne mogu naći nigdje drugo, kojima mogu vjerovati i koje im daju moć nad njihovim životima. Informacije mogu biti o politici, finansijama ili proizvodima koje koriste kod kuće. Ono što je bitno je da se njihovi životi mogu promijeniti zbog onoga što imamo reći o tim temama. Dakle, pazite: istraživačko novinarstvo nije samo ili uglavnom proizvod, to je i usluga, a ta usluga čini živote ljudi uzbudljivim i boljim.

Organizacija:

Ne dopustite nikome da vam govori da je istraživanje luksuz za medije. Većina medija gubi novac, ali mediji koji mogu provesti i upravljati istraživanjima na pravi način, i iskoristiti ih da povećaju svoju vrijednost, mogu biti vrlo profitabilni (sedmičnjaci *Conrad enchainé* u Francuskoj i *The Economist Group* u Ujedinjenom Kraljevstvu su dva različita primjera). Štaviše, takvi mediji stiču veliki uticaj i dobru volju u svojim zajednicama, što im povećava pristup informacijama i stoga i njihovu kompetitivnu poziciju.

Vi:

U decenijama koje smo proveli obučavajući istraživače često smo ih čuli kako kažu: “Zar neću steći neprijatelje?” Istina je da ćete steći mnogo više prijatelja nego neprijatelja ako ispravno obavite posao. Također ćete postati mnogo poznatiji u profesiji i van nje. Vaše vještine će se visoko cijeliti; bez obzira da li ostanete novinar ili ne, nikada nećete biti daleko od posla. To nije istina za novinare kojima nedostaju istraživačke vještine; oni su lako zamjenjivi, a njihove vještine ne dosežu daleko u radnoj snazi. Najvažnije, promijenit ćete se kao pojedinac na zapa-

njujuće načine. Postat ćete jači zato što ćete znati da možete sami pronaći istinu, umjesto da čekate da vam je neko da. Naučit ćete da gospodarite svojim strahom dok slušate svoje sumnje. Razumjet ćete svijet na nov, dublji način. Novinarstvo čini mnoge ljude ciničnim i lijenim, ni za šta istinski dobrim; istraživanje će vam pomoći da izbjegnute tu sudbinu. Ukratko, zadovoljstvo je tako veliko da ćete, ako vas je briga za novinarstvo i za sebe, ponuditi sebi, vašim gledaocima i vašim kolegama dodatnu vrijednost koju stvara istraživanje.

Odabir priče za istraživanje

Istraživači početnici često pitaju: “Kako izaberete priču za istraživanje?” Nerijetko im je teško da nađu jednu. Ali, kao što je jednom jedan od mojih studenata rekao: “Materijal je svugdje”. Problem je vidjeti ga. Nasreću, postoji mnogo načina da zapazite priču koja traži istraživanje.

Jedan je promatrati medije. Općenito, dobra je ideja nadgledati dati sektor, tako da možete početi identificirati obrasce i tako shvatiti kada se desi nešto neobično. Ako dovršite priču i razmišljate, “Zašto se to desilo?”, dobre su šanse da postoji više toga da se istraži.

Drugi je da obratite pažnju na to šta se mijenja u vašem okruženju, a da to ne uzmete zdravo za gotovo. Veliki belgijski izvještlač *Chris de Stoop* je započeo znamenito istraživanje trgovine ženama nakon što je primijetio u susjedstvu, kroz koje je prolazio na putu na posao, da su belgijske prostitutke davale prednost strancima i pitao se zašto.

Treće je slušati žalbe ljudi. Zašto stvari moraju biti takve? Zar se ne može ništa uraditi? Gdje god se ljudi skupljaju – seoske pijace, internet forumi, večernje zabave – čut ćete stvari koje zvuče čudno, šokantno ili intrigantno.

Na kraju, ne tražite samo stvari koje uključuju prestupe. Često je teže obaviti dobar

posao izvještavanja o nečemu što ide dobro – razumjeti novi talent ili razvoj projekta koji je dosegao svoje ciljeve ili kompaniju koja stvara bogatstvo i poslove. Identificiranje elemenata uspjeha koji se ponavljaju, ili “najboljih praksi”, vrijedna je usluga vašim gledaocima.

Zapamtite: posebno kada počinjete, nema takve stvari kao što je malo istraživanje. Vještine potrebne za istraživanje u udaljenom selu su iste one koje će vam biti potrebne poslije u glavnom gradu. To nije teorija, to je naše iskustvo. Iskoristite priče koje se pojavljuju tamo gdje ste sada da biste počeli sticati te vještine. Ne čekajte da budete uključeni u istraživanje s visokim ulogom da biste naučili ono što radite.

Posljednje i prvo, slijedite svoju strast. Postoje dva aspekta ovog principa.

Prvo je ono što zovemo “sindrom slomljene noge”. To zovemo tako zato što dok neko od nas ne slomi nogu nikada ne primijeti koliko mnogo ljudi šepa. Generalno, ne primjećujemo fenomene osim ako već nismo osjetljivi na njih. Dakle, dopustite vašim postojećim strastima da vas učine osjetljivim na priče za koje izgleda da ih niko drugi ne uzima ozbiljno.

Drugi aspekt je da ako vas priča ne fascinira ili vam ne izaziva ogorčenje ili vam ne izaziva jaku želju da vidite da se nešto mijenja, trebate je dati nekom drugom. Isto tako, ako ste urednik, obratite pažnju da li vaš izvještlač tretira istraživanje kao puki zadatak. Ako je tako, uzmite mu zadatak i dajte ga nekom drugom.

Zašto? Zapamtite: istraživanje uključuje dodatni rad. Ako vas nije briga za priču, nećete obaviti taj posao. Naravno, morat ćete upotrijebiti svoj kritički um da to uradite; vaše držanje naravno mora ostati profesionalno u svim okolnostima. Ali ako priča ne dira vaše strasti, svakako nećete uspjeti.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Da li je priča vrijedna toga?

Previše je istraživanja obavljeno zbog pogrešnih razloga. Iako je strast bitna, osveta je strast, neki izvještači i izdavači koriste istraživanja da se osvete lično. Premda su istraživanja težak posao, neka od njih se vrše samo zato što su to jedine dostupne priče. A previše istraživača nikada ne pita da li je data priča važna za njihove gledaoce i zašto.

Dakle, postavite sebi sljedeća pitanja kada procjenjujete da li je priča vrijedna rada koji će vam biti potreban:

Na koliko ljudi će se djelovati?
(Ovo zovemo “veličina zvijeri”).

Koliko snažno će se na njih djelovati?
(Ovdje je kvalitet važan koliko i kvantitet. Ako samo jedna osoba umre ili joj se život upropasti, priča je važna.)

Ako će se na njih djelovati pozitivno, da li se uzrok može ponoviti negdje drugo?

Ili, da li su ovi ljudi žrtve?

Da li bi se njihova patnja mogla izbjeći?

Možemo li pokazati kako?

Postoje li ikakvi prestupnici koji se moraju kazniti? Ili barem prokazati?

Da li je važno u svakom slučaju reći šta se desilo, tako da se to opet desi ili ne desi?

Ovako jedan od nas gleda na to: Svijet je pun patnje, a dosta te patnje je beskorisno, rezultat poroka ili greške. Bilo šta što smanjuje patnju, surovost i glupost je vrijedno poduzeti. Istraživanje može promaknuti taj kraj.

Pokušajte da prvo postavite tu uslugu, a ne da je jednostavno iskoristite radi napretka u svojoj karijeri. Nikada ne zaboravite da je istraživanje oružje, a njime možete povrijediti ljude – namjerno, ili zbog vaše vlastite nemarnosti. (Nije se dovoljno napravilo od činjenice da su Woodward i Bernstein, slavni iz afere Watergate, po sopstvenom priznanju, uništili karijere nekoliko nedužnih ljudi zajedno s karijerom Richarda Nixona.) U toku svoje karijere, bit ćete najbolja i najgora stvar koja se ikada dogodi nekim drugim ljudima. Budite pažljivi u vezi toga koju ulogu igrate, za koga i zašto. Dobro preispitajte vlastite motive prije no što istražite druge. Ako je priča važnija za vas nego za druge, to vjerovatno ne biste trebali raditi.

Tokom naših karijera smo izvršili stotine istraživanja. U svakom od njih, u jednom trenutku, neko nam je prišao i rekao: “Zašto postavljate sva ova pitanja? Šta ćete uraditi s ovim informacijama? Šta vam daje pravo?” Ako nismo imali dobar odgovor na to pitanje, istraživanje je bilo završeno. Obično smo rekli nešto kao ovo: “Ono što se dešava ovdje je važno za vas i za druge. Ja ću ispričati tu priču i želim da ona bude istinita. Nadam se da ćete mi pomoći.”

Šta god kažete u trenutku kao što je ovaj, bolje je da vjerujete u to i, što je važnije, to mora imati smisla kome god govorite. Ljudi mrze novinare, a jedan od razloga je što sumnjaju u naše motive. Očekujem da pomognete da se i to promijeni.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

hipoteza

2

Koristiti hipoteze: Srž istraživačkog metoda

MARK LEE HUNTER, LUK SENGERS I PIA THORSEN

Dosadašnji proces:

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Hipoteza je priča i metod za njeno testiranje

Izvještači se uvijek žale da urednici odbijaju njihove ideje o velikim pričama. Naravno, to se događa. Ali često, ono što urednik odbija nije priča uopće. To je poziv za katastrofu – slabo isplanirano istraživanje koje će spaliti vrijeme i novac zbog vrlo neizvjesnog rezultata. Kada smo bili mladi nudili smo nekoliko od ovih šepavih konja urednicima i bili smo sretni da su ih skoro uvijek ubili namrtvo prije no što smo mogli da ih uzjašemo.

Naprimjer, reći: “Želim istražiti korupciju” nije veliki prijedlog za urednika. Naravno, korupcija postoji svuda u svijetu. Ako provedete dovoljno vremena tražeći je, naći ćete neku. Ali korupcija u i izvan sebe jeste tema. To nije priča, a ono šta novinari rade je da pričaju priče. Ako tražite temu umjesto priče, možete postati stručnjak za tu temu, ali će na tom putu biti uzalud potrošeno mnogo vremena, novca i energije. I zato će vam svaki urednik s mozgom reći: “Ne.”

Ako umjesto toga kažete: “Korupcija u školskom sistemu je uništila nade roditelja da će njihova djeca imati bolje živote”, onda pričate specifičnu priču. To je već interesantnije.

Znali to ili ne, vi također navodite hipotezu – zato što još niste dokazali da je vaša priča prava.

Vi iznosite da korupcija u školama postoji i da ima razarajuće efekte na barem dvije grupe ljudi, roditelje i djecu. To može ali i ne mora biti istina; još uvijek morate pribaviti činjenice.

U međuvremenu, vaša hipoteza definira specifična pitanja na koja se mora odgovoriti ako hoćete otkriti da li to ima smisla ili ne. Ovo se dešava tokom procesa u kojem rastavljamo hipotezu i gledamo kakve odvojene, specifične tvrdnje ona stvara. Onda zauzvrat možemo potvrditi svaku od tih tvrdnji. Štaviše, također ćemo vidjeti šta mislimo riječima koje koristimo da ispričamo priču, zato što moramo otkriti i definirati njihovo značenje da dospiju svuda.

Možete odgovoriti na ova pitanja po bilo kojem redu, ali najmudriji red je skoro uvijek onaj koji možete najlakše pratiti. Svako istraživanje će postati teško prije ili kasnije, zato što obuvata mnogo činjenica, mnogo izvora – što znači mnogo sređivanja vašeg materijala – i mnogo brige o tome da li je priča tačna prije no što rizikujete svoju reputaciju.

U našem hipotetičkom primjeru, vjerovatno najlakše mjesto za početi je putem razgovora s roditeljima i djecom o njihovim nadama i njihovom očaju.

Jednom kada ste našli najmanje četiri izvora koji vam potvrđuju da korupcija zaista postoji u školama – manje od četiri je vrlo riskantna osnova da bi se stajalo na njoj – možete početi gledati kako školski sistem funkcionira. Trebat ćete proučiti njegova pravila, njegove procedure, njegove navedene ideale i misiju.

Kada znate kako sistem funkcionira, vidjet ćete sive i crne zone u kojima se korupcija može javiti. Onda možete porediti realnost onoga što ste čuli i otkrili s tvrdnjama sistema.

OVDJE JE GRAFIČKI NAČIN GLEDANJA NA PROCES

Prvo, postavljamo hipotezu.

> Sada odvajamo različite pojmove koje ona obuhvata.

> Sljedeće, pobliže definiramo svaki pojam i gledamo koja pitanja on stvara.

Šta tačno mislimo pod
"korupcijom"?
Podmićivanja, favoriziranje,
nepotizam u zapošljavanju?
Kako ona funkcionira u
školama, ako uopće i postoji?

Korupcija

Koje vrste škola, koliko?
Da li je korupcija ista u svakoj
školi?
Koja bi pravila trebala
zabraniti korupciju?
Zašto ona ne funkcioniraju?
Koje razne vrste ljudi rade
u sistemu i kako se moć i
nagrađivanje raspodjeljuju
među njima?

Koji su roditelji iskusili
korupciju?
Koje su njihove nade?
Kako su mislili da će
obrazovanje pomoći da
se ostvare ti snovi?

u školskom sistemu

je uništila nade roditelja

da će njihova djeca

Da li su djeca svjesna šta se događa?
Ako jesu, kako ih to pogađa?

imati bolje živote

Da li obrazovanje zaista
čini život djece boljim?
Kako?

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Prednosti istraživanja vođenog hipotezom

Da li gornji primjer zvuči kao mnogo rada? To je zato što to i jeste mnogo rada – ali samo ako ga poredite s načinom kako se većina vijesti piše, a to je da se razgovara s jednim ili dva izvora ili prepiše novinsko saopćenje. Ako uporedite metod hipoteze s većinom drugih načina istraživanja, prednosti u uštedi rada su očigledne:

1. Hipoteza vam daje nešto da potvrdite, umjesto da pokušavate da otkrijete tajnu.

Ljudi se ne odriču svojih tajni bez vrlo dobrog razloga. Mnogo je vjerovatnije da će ponuditi potvrdu informacije koju već imate, jednostavno zato što većina ljudi mrzi da laže. Hipoteza vam omogućava da ih pitate da potvrde nešto, radije nego da daju dodatne informacije. Ona vas također stavlja u poziciju nekoga ko je otvoren da se otkrije da postoji više stvari za priču no što su on ili ona isprva mislili, zato što ste vi voljni da prihvatite da postoje činjenice dalje od onoga što ste pretpostavljali na početku.

2. Hipoteza povećava vaše šanse da otkrijete tajne.

Mnogo onoga što zovemo “tajnom” su samo činjenice za koje nikada niko nije pitao. Hipoteza ima psihološki efekt koji vas čini osjetljivijim na materijal, tako da možete postaviti ta pitanja. Kao što je francuski istraživač *Edwy Plenel* rekao: “Ako želite da nađete nešto, morate to i tražiti.” Mi bismo dodali da ako već zaista tražite nešto, naći ćete više no što ste tražili.

3. Hipoteza olakšava upravljanje vašim projektom.

Kada ste definirali šta tražite i gdje da to počnete tražiti, možete procijeniti koliko će vremena biti potrebno za početne korake istraživanja. Ovo je prvi korak u tretiranju istraživanja kao projekta kojim možete upravljati. Vratit ćemo se na ovu tačku na kraju poglavlja.

4. Hipoteze su sredstvo koje stalno možete koristiti.

Kada možete raditi na metodičan način, vaša karijera će se promijeniti. Još važnije, vi ćete se promijeniti. Neće vam više biti potreban neko da vam kaže šta da radite. Opazit ćete šta treba uraditi da se borite protiv nekih od haosa i patnji na ovom svijetu i moći ćete to uraditi. Zar to nije ono zbog čega ste prvobitno postali novinarom?

5. Hipoteza praktično garantira da ćete isporučiti priču, ne samo masu podataka.

Urednici žele znati da će na kraju određenog vremenskog perioda – specifičnog ulaganja resursa – postojati priča za objavljivanje. Hipoteza uveliko povećava vjerovatnoću takvog ishoda. Ona vam omogućava da predvidite minimalni i maksimalni pozitivni rezultat vašeg rada, kao i najgori slučaj.

- Najgori slučaj je da potvrda hipoteze brzo pokaže da priča ne postoji i da se projekt ne može završiti bez rasipanja značajnih resursa.
- Minimalni pozitivni ishod je da je početna hipoteza istinita i da se može brzo potvrditi.
- Maksimum je da ako je ova hipoteza istinita, druge je moraju logički slijediti i to će rezultirati serijom povezanih priča ili jednom vrlo velikom pričom.

Postoje čak i druge prednosti, ali prije no što odemo dalje, dozvolite nam da vam uputimo jedno upozorenje.

Hipoteze mogu biti opasne

Izvještači početnici se mnogo brinu o tome šta će se desiti kada se priča pokaže ispravnom. Da li će biti osvetete? Da li će ih tužiti? Iskusni izvještači znaju da se najgori problemi javljaju kada je priča pogrešna. Naravno da ih se može tužiti, nekada ih se može baciti u zatvor, bez obzira da li su u pravu ili ne. Ali ono što je manje očigledno je da pričanje neistinite priče čini svijet tužnijim, ružnijim mjestom.

Dakle, imajte na umu, molim vas: ako samo nastojite pod svaku cijenu da dokažete da je hipoteza istinita, bez obzira na dokaze, pridružiti ćete se redovima svjetskih profesionalnih lažova – policajcima varalicama koji optužuju nevine, političarima koji prodaju ratove kao da su sapun. Kod istraživanja se radi više od toga da dokažete da ste u pravu. Tu se radi o nalaženju istine. Istraživanje zasnovano na hipotezi je sredstvo koje može iskopati mnogo istine, ali može i iskopati duboki grob za nevine.

A naročito, da bi svijet bio još gori, sve što trebate uraditi je da izostavite činjenice koje pobijaju vašu hipotezu. Ili možete biti nemarni (greške vjerovatno pridonose zbunjenosti i patnji svijeta kao i prave laži). Kako god, vi olakšavate svoj posao i puštate da neko drugi počisti nered. Mnogo ljudi radi tako svakodnevno, ali to ne znači da se to može prihvatiti. Naša teorija je da ima mnogo novinara u paklu i da je zloupotreba hipoteza jedan od načina da se dospije tamo. Dakle, budite poštenu i oprezni kako koristite hipoteze: pokušajte ih i pobiti i dokazati. O ovoj temi ćemo više reći u sedmom poglavlju “Kontrola kvaliteta”.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Kako funkcionira hipoteza

1. Zašto nije važno ako je prva hipoteza istinita

Formuliranje istraživanja kao hipoteze je postupak star kao i nauka, a koristi se uspješno u domenima tako različitim kao što su rad policije i poslovno savjetovanje. (U stvari, to je odstupanje koje je tek nedavno uvedeno u novinarstvo kao svjestan metod.) U suštini, ono se zasniva na mentalnom triku. Vi napravite izjavu o tome šta realnost može biti, zasnovanu na najboljim informacijama koje posjedujete, i onda tražite dalje informacije koje mogu dokazati ili pobiti vašu izjavu. Ovo je proces potvrđivanja. Kao što smo pokazali gore, ako se cijela hipoteza ne može potvrditi, njeni odvojeni dijelovi se i pored toga mogu potvrditi. Ako ne mogu, vratite se na prvi korak i postavite novu hipotezu. Hipoteza koja se ne može potvrditi u cjelosti ili dijelom je puka špekulacija.

Ako se izjava potvrdi dokazom, to je izvrsno: imate svoju priču. Ono što je manje očigledno, također je izvrsno ako izjava nije tačna, jer to znači da može postojati bolja priča od one koju ste prvobitno zamislili.

2. Strukturiranje hipoteze za uspjeh

Početna hipoteza ne bi trebala biti duža od tri rečenice zbog dva vrlo dobra razloga. Ako je duža od toga, ne možete je objasniti nekom drugom. Što je još važnije, ako je duža od toga, vjerovatno je ni sami ne razumijete.

Hipoteza je navedena kao priča. Ovo je jako bitno, zato što to znači da završavate tamo gdje ste i počeli, s pričom. Mi ne skupljamo

samo činjenice, mi pričamo priče za koje se nadamo da mogu promijeniti svijet. Hipoteza će vam pomoći da objasnite priču drugima, počevši od vašeg urednika i objavljiivača do javnosti.

U svom najosnovnijem obliku, priča je skoro uvijek varijanta ove tri rečenice:

- Suočavamo se sa situacijom koja uzrokuje veliku patnju (ili koja zaslužuje da bude šire poznata kao dobar primjer).
- Ovako dolazimo do ove tačke.
- Ovo je ono što će se desiti ako se ništa ne promijeni... a evo kako bismo mogli promijeniti stvari nabolje.

Zapazite nešto u vezi ovih rečenica: one imaju implicitan hronološki red. To ne mora izgledati očigledno, jer red nije ravna linija od prošlosti do budućnosti. Umjesto toga, on nam govori:

- O novostima u vezi sa problemom koji je prisutan;
- O uzroku problema u prošlosti;
- O tome šta se mora promijeniti da bi problem nestao u budućnosti.

Tako kada postavimo svoju hipotezu već počinjemo sastavljati narativ – priču koja obuhvata ljude koji se kreću kroz određeno mjesto i vrijeme. Jedna od najtežih stvari u istraživanju je održati vašu usredotočenost na narativ, a ne da se zatrpate činjenicama. Vaša vam hipoteza može pomoći. Kada osjetite da ste preopterećeni prestanite kopati i počnite gledati na priču onako kako vam vaše činjenice pokušavaju reći. Ako se one ne uklapaju u originalnu hipotezu, promijenite je. Nakon svega, to je samo hipoteza.

Usput, pokazati kako možemo staviti tačku na dati problem može biti vrlo, vrlo teško. Nekada je prokazati nepravdu najbolje što možete uraditi. Ali često neko ko je povezan s vašom pričom traži rješenje. Ne zanemarite da potražite tu osobu.

3. Četiri ključa da se hipoteza učini efektivnom

Koristiti hipotezu nije kompliciran trik, ali osim ako niste mnogo talentiraniji od nas (prihvatamo ovu mogućnost), trebat će vam nekoliko pokušaja prije no što vam metod postane prirodan. Postoje četiri stvari koje trebate imati na umu da bi ona funkcionirala:

Budite maštoviti.

Normalno je da novinari reagiraju na situacije. Oni izvještavaju o onome što vide, čuju ili pročitaju ili slijede jučerašnje vijesti. Istraživač pokušava otkriti nešto što još nije poznato. On ili ona ne pokriva samo vijesti, već ih pravi. Tako da on ili ona obavezno pravi skok u nesigurnu budućnost. To znači pokušavanje da se opiše priča, a ovo je kreativan rad.

Budite vrlo precizni.

Ako koristite riječ “kuća” u vašoj hipotezi, da li je to vila, stan na krovu zgrade ili baraka? Odgovor je važan. Što možete biti više precizni u vezi pretpostavljene činjenice, lakše ju je potvrditi.

Koristite svoje iskustvo.

Ako ste vidjeli kako svijet funkcionira na određene načine, to može biti primjenjivo na priču koju nastojite dokazati. Vaše iskustvo može pomoći da postavite hipotezu. Molim vas, zapamtite da čak i najiskusniji ljudi mogu biti iznenađeni nečim što nikada prije nisu vidjeli, a čak i ljudi koji sami sebe poštuju mogu umanjiti svoje iskustvo.

Primjer:

Masovni bojkot potrošača u Francuskoj je propao, prema ciljanoj kompaniji. Mediji su prihvatili verziju kompanije. Pokrenuli smo istraživanje koje je dokazalo suprotno kada smo shvatili da je svako koga smo poznavali bojkotirao kompaniju. Kako je moglo da ne bude efekata?

Budite objektivni.

Pod objektivnošću mislimo na tri vrlo precizne stvari.

- Prvo je da moramo prihvatiti realnost činjenica koje možemo dokazati, sviđale nam se one ili ne. Drugim riječima, objektivni smo prema činjenicama. Ako činjenice kažu da je hipoteza pogrešna, mijenjamo hipotezu. Ne pokušavamo učiniti da činjenice nestanu.

- Drugo je da moramo obaviti ovaj posao s razumijevanjem da bismo mogli biti u krivu. Ako to nemamo na umu, nećemo od drugih dobiti pomoć koja nam je potrebna. Da li biste pomogli nekome ko već zna sve odgovore i ko ne sluša šta imate reći?

- Čak i da ostanete objektivni prema činjenicama – a morate – postoji subjektivna osnova ovog rada koja neće nestati. Pokušavati učiniti svijet boljim mjestom nije objektivni cilj. Mi ne bilježimo kada istražujemo, mi smo reformatori.

Koristimo objektivne činjenice i objektivni smo prema činjenicama da bismo unaprijedili taj cilj, jer nam se desilo da vjerujemo da će svaki pokušaj da se svijet reformira propasti ako nije zasnovan na realnosti. Drugim riječima, koristimo svoju subjektivnost kao podsticaj da ostanemo neutralni prema dokazima i da se potaknemo da sve dokaze uzmemo u obzir.

4. Šta ako činjenice idu protiv vaše divne hipoteze?

Lako je: prihvatite činjenice i postavite novu hipotezu.

Teškoća ovdje je ne držati se čvrsto pogrešne hipoteze i ne skočiti u novi pravac kod prve suprotne činjenice. Najbolji znak da je nešto pogrešno dolazi kada nalazite priličnu količinu informacija, ali one nemaju smisla. Kada se to dogodi, vi gledate pogrešne informacije ili one imaju smisla samo kada promijenite hipotezu.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Korištenje službene verzije kao hipoteze

Nije uvijek neophodno da postavite hipotezu. Ponekad izvještač može tretirati službenu izjavu ili anonimnu dojavu kao detaljnu hipotezu koja iziskuje potvrdu – jednostavna tehnika koja može imati zapanjujuće rezultate.

Zapamtite jedan važan princip: kod većine istraživanja radi se o razlici između obećanja i realnosti da li se ono održalo. Tako službeno obećanje služi kao hipoteza, a potvrđivanje pokazuje da li je obećanje održano ili ne.

Primjer:

Jedna od najvećih priča u historiji istraživačkog novinarstva, otkriće “Afere kontaminirane krvi” u Francuskoj, počela je ovako: Izvještač Anne-Marie Casteret je bila kontaktirana od strane jednog hemofiličara. Hemofiličari su ljudi s genetskim poremećajem koji guši faktore grušanja krvi tako da čak i mala posjekotina na koži može dovesti do nezaustavljivog, fatalnog krvarenja. Na početku epidemije AIDS-a, rekao je, agencija francuske vlade je namjerno i sa znanjem prodavala hemofiličarima i njihovim porodicama specijalne krvne proizvode koji su bili kontaminirani virusom AIDS-a.

Casteret je otišla da vidi šefa agencije, koji joj je rekao: “Istina je da su se hemofiličari zarazili AIDS-om od naših proizvoda, ali...”

- “U to vrijeme niko nije znao da je AIDS bio u zalihama krvi koje smo koristili da napravimo proizvode.”
- “Niko nije znao kako napraviti sigurnije proizvode, tako da nijedan nije bio dostupan na tržištu.”
- “Najbolja stvar koju smo mogli uraditi je da osiguramo da se virus ne širi dalje, tako što ćemo osigurati da niko ko još nije inficiran ne primi kontaminirane proizvode.”

To je bila službena priča i ona ima dosljedan, logičan smisao. Ali kada ju je Casteret počela provjeravati kao da je to puka hipoteza, postepeno je otkrivala da se nijedna od činjenica koju je sadržala nije mogla dokazati. Baš suprotno:

- Naučna literatura je pokazala da je problem AIDS-a u zalihama krvi bio poznat u to vrijeme. (Ustvari, agencija je upozorena da su njene vlastite zalihe bile kontaminirane.)
- Postojale su farmaceutske kompanije i druge vladine agencije koje su znale kako da naprave sigurnije proizvode, ali njih se nije slušalo.
- Agencija koja je prodala kontaminiranu robu nije imala pojma da li su ljudi koji su koristili inficirane proizvode bili zdravi ili ne, jer nisu imali testove na AIDS infekciju. U svakom slučaju, strašna je medicinska praksa da se ponovo inficiraju već bolesni ljudi.
- Na kraju, suočena s neosporivim dokazima da su svi njeni proizvodi bili kontaminirani AIDS-om, agencija je donijela odluku da ih nastavi prodavati dok ne potroši sve kontaminirane zalihe.

Casteret je trebalo četiri godine da izvuče sve iz te priče. Jesu li one bile vrijedne toga? Pa, priča je stavila nekoliko kriminalaca u bijelim mantilima iza rešetaka, ona je dala nekim žrtvama utjehu da znaju da nisu same, dovela je do izbornog poraza vlade koja je pokušala da zataška skandal i isforsirala je reforme zdravstvenog sistema koji je bio postao mašina za ubijanje. Ako nećete uložiti vrijeme da obavite takav posao, još uvijek možete biti novinar, ali ne biste trebali biti istraživač.

Možete se pitati zašto niko osim Casteret nije uložio vrijeme. Glavni razlog – pored činjenice da je barem jedan od njenih konkurenata radio na strani istih ljudi koji su počinili zločin – je da niko ne bi vjerovao da bi respektabilni ljudi mogli uraditi takvu stvar. Reći ćemo vam nešto više nego jednom, a ovo je dobro vrijeme da se počne. Više se istraživanja sabotira od strane izvještača koji ne mogu prihvatiti istinu o onome što su otkrili nego od strane meta koje nastoje da se zaštite.

Počnite sa strategijom!

Polako razmislite o vašoj istraživačkoj strategiji – redu po kojem ćete izvršiti posebne zadatke i kako će se oni međusobno uklopiti. Vjerujte nam, na kraju će vam ovo uštedjeti mnogo vremena. Ovo će iziskivati početnu listu pitanja na koja se mora odgovoriti. (Na primjer: Ko pravi krvne proizvode? Kako znaju da li su njihovi proizvodi sigurni ili ne?)

Vrlo je dobra ideja početi istraživanje s najlakšim pitanjima, što znači onima na koja možete odgovoriti s informacijom koja ne iziskuje razgovor s ljudima. Općenito, prvi impuls izvještača o novostima je da uzme telefon i počne postavljati pitanja. Naravno da ne govorimo da ne biste trebali razgovarati s ljudima. Ono što govorimo je da postoje mnoge prednosti ako počnete istraživanje na način koji ne pravi buku. Jednom kada odmaknete dalje, vrlo mnogo ljudi će znati šta radite.

Zbog toga trebate znati da li postoje otvoreni izvori ili ne – javni dokumenti, novinski izvještaji itd. – koji mogu poslužiti da se potvrde ili rasvijetle dijelovi vaše hipoteze. Ako je tako, prvo njih konsultirajte. Bolje ćete razumjeti priču prije nego što razgovarate s ljudima, a oni će to cijiniti.

U Center for Public Integrity u SAD-u od istraživača početnika se traži da vrše istraživanje od nekoliko sedmica prije no što im se dozvoli da pozovu izvore. Vama možda neće trebati tako mnogo vremena. Ali ako ste kao mi i skoro sve stotine ljudi koje smo mislili istražiti, zaista se morate odvići navike oslanjanja na druge ljude radi informacija koje i sami možete naći. U sljedećem poglavlju ćemo detaljno pogledati kako naći i iskoristiti otvorene izvore.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Studija slučaja o istraživanju vođenom hipotezom: tragedija bebe Doe

Razmotrimo proširen primjer kako funkcionira istraživanje zasnovano na hipotezi. To je počelo kada nam je šef rekao da istražimo dojavu jednog od njegovih prijatelja. Prijatelj je rekao: *“Doktori ubijaju prerano rođene bebe da bi spriječili da rastu s hendikepima.”* Šef je bio jasan da ćemo izgubiti svoj posao ako ne napravimo priču.

1. Izoliranje pojmova, nalaženje otvorenih izvora

Šta je pogrešno kod ove priče? Za početak, da li zaista vjerujete da se grupa ludih doktora, obučениh za spašavanje života, iznenada pretvorila u ubice beba? Da li ste ikada vidjeli doktora koji nosi značku na kojoj piše “Ubijam bebe u okviru javne službe”? Nismo ni mi. Gdje mislite da biste ih našli, pretpostavljajući da postoje? Hoćete li nazvati bolnicu i pitati: “Imate li ikakvih ubica tamo?” Nećemo ni mi.

Šta je, pak, ispravno kod ove priče, je li to što sadrži nekoliko izraza koje možemo potvrditi?

Kakve vrste doktora porađaju prerano rođene bebe?
(Ako ste rekli “akušeri”, pogriješili ste.)

“Doktori/

ubijaju/

Kako se ubija beba u bolnici?

Koliko se beba rodi prerano?

— prerano rođene bebe/

da bi spriječili da rastu/

s hendikepima/.”

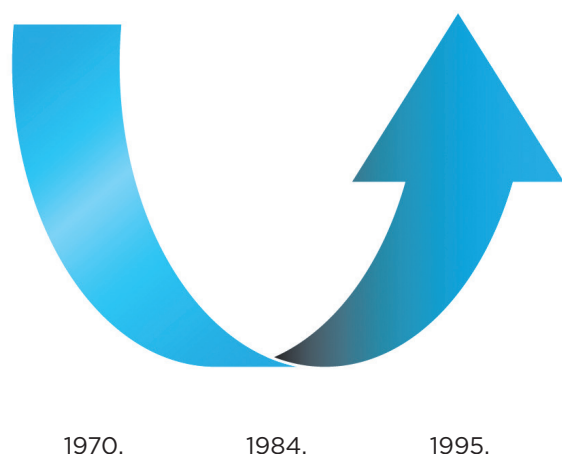
Kakve vrste hendikepa one imaju?
Da li se broj hendikepirane djece povećava ili smanjuje?

Najteža stvar gore za potvrditi je kako biste ubili bebu u porodilištu. (Ne, ne možete tek nazvati bolnicu i pitati: “Jeste li nedavno ubili ikakve bebe? Kako?”) Dakle, stavili smo to na stranu. Umjesto toga, tražili smo pravu medicinsku specijalnost koja će nam omogućiti da pronađemo najnoviju medicinsku literaturu i također smo tražili statistiku prijevremenih poroda i hendikepa. Svi su bili besplatno dostupni u lokalnoj biblioteci – arhetipski primjer otvorenog izvora.

2. Prva analiza: da li je hipoteza prihvatljiva?

Sljedeći korak je bio skupiti podatke da se vidi da li podržavaju našu hipotezu. Iz nacionalne statistike o težini beba pri porođaju, standardnim mjerama prijevremenog poroda i naučnih studija koje daju stope za ovakvu djecu, otkrili smo pravac krivulje koji je izgledao ovako:

BROJ PRERANO ROĐENIH BEBA I HENDIKEPIRANIH BEBA U SAD-u, 1970-1995.

Drugim riječima, od 1970. do 1984. broj prerano rođenih beba je oštro pao. Pošto se prijevremeno rađanje također povezuje s hendikepima, broj hendikepirane djece je također pao. Onda su se od 1984. godine dalje brojevi opet povećali, neumoljivo.

Da li ovo podržava ili poriče našu hipotezu? Ni jedno ni drugo. Ovi podaci nam ne govore da li tamo postoje ubice beba. Možda je činjenica da se broj hendikepirane, prerano rođene djece opet povećao nakon 1984., inspirirao neke luđake da zaustave plimu. Još ne znamo. Niti znamo da li su ovi luđaci radili od 1970. do 1984., a onda odlučili da prestanu prije no što ih uhvate. Sve što znamo je da se nešto promijenilo 1984. godine.

3. Dalje potvrđivanje

Vratili smo se u biblioteku da skupimo više naučnih članaka o hendikepiranoj, prerano rođenoj djeci. Jedan od članaka je upućivao na nešto što se zvalo "Beba Doe". Nazvali smo autoricu i pitali je šta znači "Beba Doe".

Odgovorila je: *"To je zakon koji nam nalaže da učinimo sve moguće napore da spasimo živote prerano rođenih beba, bez obzira na njihove hendikepe ili želje roditelja."*

Ta jedina činjenica je mogla uništiti našu hipotezu – to jest, da je zakon bio primjenjivan. Pa smo pitali da li su doktori poštovali zakon. "Moramo", rekla je. "U svakoj bolnici postoji vruća linija da se pozove tužilac. Ako neko misli da ne obavljate svoj posao, bit ćete uhapšeni." Pitali smo da li je znala za mjesta gdje se to dogodilo. Da, znala je. (Kasnije smo dobili izvještaje o primjenjivanju od Federalne agencije.)

Onda smo pitali kada je zakon stupio na snagu. Pogodili ste: 1984.

Originalna hipoteza sada izgleda vrlo slabo. Ali oblikuje se nova hipoteza: *"Zakon koji je usvojen 1984. godine je zabranio doktorima da puste ozbiljno hendikepirane, prerano rođene bebe da umru od prirodne smrti pri porodu. Rezultat je nova populacija hendikepiranih."*

U danima koji su uslijedili smo dokumentirali tu populaciju, jer smo trebali vidjeti koliko velika bi priča mogla biti. Prvo smo obračunali dodatne brojeve prerano rođenih beba koje su preživjele, zahvaljujući zakonu, između 1984. i 1995. – to jest, beba koje bi se ranije pustilo da umru. Ovo je bila jednostavna stvar oduzimanja brojeva prijevremenih poroda u 1983. godini, posljednjoj godini prije nego što je zakon stupio na snagu, od brojeva iz sljedećih godina. Onda smo izračunali koliko bi bilo rođenih s hendikepima, na osnovu naučnih studija koje povezuju prijevremenost s hendikepima.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Onda smo provjerili s epidemiolozima, jer mi nismo ni doktori ni matematičari i mogli bismo biti u krivu. Što je važnije, nismo mogli vjerovati brojevima koje smo izračunali. Izgledalo je kao da je postojalo barem četvrt miliona ozbiljno hendikepirane djece – slijepe, paralizirane, strašno retardirane – zbog tog zakona.

Stručnjaci su rekli da je izgledalo da su naši brojevi tačni. Ali, postojao je još jedan presudan faktor priče, a on je zahtijevao novu hipotezu. Koja nas dovodi do ključnog dijela procesa.

4. Postavite novu, pomoćnu hipotezu da objasni razne uglove priče

Dubinsko istraživanje skoro uvijek rezultira novim mogućnostima za priču koje su bile nepoznate kada je istraživanje počelo. One često iziskuju nove hipoteze koje se zauzvrat mogu potvrditi. Ako nisu povezane s vašim originalnim istraživanjem, možete izabrati da ih ignorirate za trenutak.

Ali ponekad, novo otkriće može biti važnije od onoga što ste tražili na početku. A nekada će nove hipoteze rasvijetliti vašu početnu hipotezu na zapanjujući način. Ako je tako, izgubit ćete priliku za značajnu priču ako ih ignorirate.

U ovom slučaju, imamo moćan statistički dokaz da se četvrt miliona djece održalo u životu zbog jednog opskurnog zakona. Ali to postavlja pitanje: šta se desilo s tom djecom?

Zapazili smo da su SAD reformirale svoje zakone o socijalnoj sigurnosti samo da bi ljudima otežali da steknu pomoć. Populacija koja prima pomoć – siromašni i uglavnom oni koji nisu bijelci – također pati neproporcionalno zbog prijevremenih poroda. Dakle, naša hipoteza je bila: "Reforma blagostanja će otežati da se vodi briga o prijevremeno rođenoj, hendikepiranoj djeci." Vrlo brzo smo dobili potvrdu od otvorenog izvora.

Još uvijek je bilo dosta činjenica koje će se pojaviti, ali priča koju smo željeli istražiti je postojala. Otišli smo da vidimo šefa i rekli: "Šefe, ne možemo dokazati vašu priču. Možete nas otpustiti ako hoćete. Ali, ovo je priča koju možemo dokazati:

- *Zakon usvojen 1984. godine je zabranio doktorima da puste ozbiljno hendikepirane, prerano rođene bebe da umru od prirodne smrti pri porodu.*
- *Rezultat je bio četvrt miliona osakaćene djece, a mi smo umanjili njihovu socijalnu sigurnost.*
- *Jedan zakon je natjerao osakaćenu djecu da žive, a drugi ih je bacio na ulicu.*
- *Šefe, da li želite da pomognete da se ti zakoni promijene?*

Zapamtite ovo: ako vam šef kaže "ne" u ova-kvoj situaciji, vrijeme je da nađete drugog šefa. Originalna hipoteza, koju smo odbacili, bila je šefova. Loši novinari nastoje da učine da se činjenice uklapaju u njihovu hipotezu. Dobri novinari mijenjaju hipotezu da bi se uklopila u činjenice, voljeli oni činjenice ili ne.

Ne, nije nas otpustio. Objavili smo priču i dobili dvije nagrade za nju (možete naći ovaj i druge radove u našoj bibliografiji na kraju ovog priručnika). Ali zakoni još uvijek postoje. Da li žalimo zbog ovoga? Da. Ali žalili bismo čak i više da nismo ispričali priču.

Korištenje hipoteza za vođenje istraživanja

Vođenje ne znači ništa drugo do formuliranje ciljeva i osiguravanje, putem stalnih provjera, da se ciljevi postignu. To je standardna procedura u svakoj dobro vođenoj organizaciji u svijetu, s uobičajenom iznimkom novinarstva.

Predlažemo da jednom kada definirate hipotezu i dobijete dokaze da se ona čini validnom, postavite sljedeće parametre projekta:

1. Ono što se isporučuje:

Šta je minimum za koji se možete obavezati da ćete isporučiti, u smislu završenih priča? Šta je maksimum?

– *Predlažemo da minimum bude jedna originalna priča, zasnovana na početnoj hipotezi ili različitoj hipotezi koja se otkrije kroz potvrđivanje. Ako je hipoteza dovoljno bogata, ona se može proširiti na seriju narativa ili dugi narativ. Ne obećavajte više nego što možete isporučiti i pokušajte da ne prihvatite manje nego što projekt zaslužuje.*

2. Prekretnice projekta:

Koliko će vam vremena trebati da konsultirate prve otvorene izvore? Kada ćete kontaktirati i intervjuirati ljudske izvore? Kada ćete biti spremni da počnete skicirati priču ili priče?

– *Predlažemo da izvještač i uključene kolege provode sedmični pregled napretka. Potvrđivanje hipoteze i otkrivanje novih informacija su prve brige, ali je također bitno i kako se projekt odvija u smislu vremena i troškova. Odgađanja koja prijete budućnosti projekta se ne smju tolerirati. Pojedince koji ne rade kako su se obavezali bi trebalo otpustiti iz tima.*

3. Troškovi i dobici:

Osim vašeg vremena, koje nije bezvrijedno, mogu se javiti troškovi puta, smještaja, komunikacija itd. Upotpunite sve koliko možete.

– *Ako izvještač radi neovisno, trebao bi razmisliti da li će ovi troškovi biti opravdani u smislu dodatnih prihoda, stečenog novog znanja ili vještina, novih kontakata, prestiža ili drugih mogućnosti. Organizacija mora razmotriti da li se troškovi projekta mogu amortizirati kroz povećane plate, prestiž ili reputaciju. Svi koji su uključeni moraju razmisliti da li je projekt opravdan iz perspektive javne službe. Svi ovi parametri su oblici vrijednosti.*

4. Promocija

Koga će interesirati ova priča? Kako se ova javnost može učiniti svjesnom priče? Da li će ovo uključiti dodatne troškove (uključujući vaše vrijeme i vrijeme drugih)? Kakva se korist može steći za vas ili vašu organizaciju kroz ovu investiciju?

– *Apsolutno nema smisla ulagati u istraživanje koje nije promovirano od strane medija koji ga objavljuju. Štaviše, promocija smanjuje rizike od kontranapada od strane meta, pod uvjetom da je istraživanje tačno, jer ona privlači pažnju potencijalnih saveznika. Promocija može biti jednostavna kao naslov ili složena kao što je korištenje internetskih foruma da se stvori “žamor”. O ovome ćemo potpunije diskutirati u osmom poglavlju.*

Ovi procesi se mogu zloupotrijebiti. Naprimjer, urednik može postaviti nerealistične zadatke, s neizgovorenim ciljem da izvještač ne uspije. Ali skoro uvijek je vrlo vrijedno zamijeniti dnevne rokove s nekom drugom strukturom da bi se zadovoljila postojeća očekivanja.

Kada sve ide kao što bi trebalo, hipoteza i njeno potvrđivanje će služiti kao mjerila vašeg napretka i kao indikatori onoga što se sljedeće mora uraditi. Također je pametno razmišljati i izvan same priče, o tome kako će ona biti primljena od strane javnosti. Vaša hipoteza, koja daje vašu priču u nekoliko rečenica, sredstvo je koje će vam omogućiti da zainteresirate ostale.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Ostanite fokusirani na priču

Uvijek se sjetite: svaka hipoteza koju izvještač izloži mora biti formulirana kao priča koja bi mogla biti istinita. Ona sadrži novosti, uzrok i rješenje. Ovo znači da je, imajući hipotezu čvrsto u vidu, izvještač fokusiran na priču, ne samo na činjenice.

Činjenice mogu biti osnova vaše priče, ali one ne pričaju priču. Priča priča činjenice. Niko se ne može sjetiti tri reda iz adresara, ali svako se sjeća priče o svakom imenu iz svoga adresara. Formulirajući svoje istraživanje kao priču (koja može a i ne mora biti istinita, zapamtite) od početka, ne pomažete samo svojim eventualnim čitaocima ili gledaocima da je zapamte. Vi također pomažete sebi da je zapamtite. Vjerujte nam, to je najteži dio istraživanja – zapamtiti priču dok se činjenice gomilaju.

Utrošite vrijeme da postanete stručnjak za ovaj metod. Vježbajte ga svaki put kada istražujete. To će vas učiniti sretnim i omogućiti vam da ponovo budete sretni.

A sada, pogledajmo gdje možemo naći svoje otvorene izvore – ili, kao što ih volimo zvati, **“otvorena vrata”**.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

potvrđivanje

3

Koristiti otvorena vrata: Određivanje pozadine i zaključivanje

MARK LEE HUNTER

Dosadašnji proces:

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Uvod: Iskoristite otvorena vrata

U filmu “Harper” glumac Paul Newman igra privatnog detektiva koji se zatekao ispred vrata s klintem koji želi da dokaže koliko je čvrst. “Molim te, molim te, mogu li proći kroz vrata?”, preklinje on. “Naravno”, kaže detektiv. Klintac se baca na vrata i skoro slama svoje rame. Harper prilazi vratima, okreće štek i otvara ih.

U mom iskustvu podučavanja i provođenja istraživanja, vidio sam mnogo ljudi koji se ponašaju kao taj klintac, koji pokušavaju da sruše prepreke koje zaista nisu podignute ili koje mogu lako zaobići. Tipično, ti ljudi pate od zablude: oni misle da sve što nije tajna nije vrijedno ni znati. Tako oni provode svoje vrijeme nastojeći da privole ljude da im ispričaju tajne. Čak i ljudi koji su vrlo, vrlo dobri u ovome (Seymour Hersh i Novozelčanin Nicky Hager dolaze u obzir) moraju da se kreću sporo i oprezno ovim terenom.

Nažalost, za većinu nas je teško razlikovati tajnu od laži. U međuvremenu, pravite budalu od sebe, zato što obično kada pitate ljude da vam nešto kažu to njih čini vrlo moćnim, a vas vrlo mizernim.

Profesionalci u obavještajnim službama, koji se brinu i o tome da žive dovoljno dugo da dobiju penziju, koriste drugačiji pristup, zasnovan na drugačijim pretpostavkama:

- Većina onoga što zovemo “tajnama” su jednostavno činjenice na koje nismo obratili pažnju.
- Većina ovih činjenica – uobičajena procjena je oko 90% – su nam dostupne za ispitivanje, znači možemo im slobodno pristupiti.

Često smo čuli da su u ovoj ili onoj zemlji otvoreni izvori informacija ograničeni ili lošeg kvaliteta. To može više ili manje biti tačno. Ali, također smo zapazili da uvijek postoji više otvorenih izvora informacija uokolo no što ih novinari koriste. Domoći ih se i napraviti priče od njih je često lako, jer konkurencija obično ne radi svoj posao. Umjesto toga, preklinju nekoga da im saopći tajnu.

Jedan primjer među mnogima:

Osamdesetih godina je mladom francuskom izvještaju imena Hervé Lifffran iz sedmičnjaka Canard Enchaîné dodijeljen zadatak da pokriva gradsku vijećnicu Pariza, ali on je otkrio da je službenicima bilo naređeno da ne govore s njim. Jedini ured u koji je mogao slobodno ući je bila gradska administrativna biblioteka, gdje su se držale kopije svih internih izvještaja i ugovora. Jedna od njegovih prvih ekskluzivnih vijesti je bilo otkriće da je grad potpisao ugovore koji su bili skandalozno unosni za velike kompanije za snabdijevanje vodom, a i skandalozno skupi za plaćanje poreza. Kada su ljudi iz vijećnice vidjeli da se Lifffran ne može zaustaviti, počeli su razgovarati s njim. Kasnije je on iskoristio slobodno dostupne zabilješke o glasanju da otkrije lažiranje izbora u Gradu Parizu, tako što je provjeravao liste da vidi da li su glasači čije su službene adrese bile u zgradama čiji je vlasnik Grad zaista živjeli tamo.

Dobijate ideju. Možete uzeti bilo koju činjenicu koja je negdje zabilježena i otvorena za javnost. Nemojte pretpostavljati da je, zato što je otvorena za javnost, ova informacija stara, bezvrijedna, već poznata. Ona često može imati eksplozivne implikacije o kojima niko nikada nije razmišljao. Nemojte samo tražiti posebne dijelove informacije; to rade amateri. Umjesto toga, tražite tipove izvora i pristupa koje možete uvijek iznova koristiti. Vaša sposobnost da koristite ovaj materijal će biti presudan faktor za vašu reputaciju.

Nikada ne zaboravite:

Uvijek je lakše da nađete nekoga da potvrdi nešto što već znate ili ste razumjeli, nego da nađete nekoga da vam dobrovoljno da informaciju koju nemate. Vratit ćemo se ovom poslije, pod “otvoreni izvori su izvori moći”.

Koje su vrste izvora “otvorene”?

U savremenom svijetu su otvoreni izvori praktično beskonačni. Oni obuhvataju:

Informacije

koje su objavljene u bilo kojem slobodno dostupnom mediju. Obično se se mogu naći u javnoj biblioteci ili u arhivima dotičnih medija:

- Novosti (novine, magazini, televizija, radio, internet)
- Publikacije od posebnog interesa (sindikati, političke partije, trgovačka udruženja itd.)
- Naučne publikacije
- Zainteresirani mediji (kao što su internet-ski forumi, finansijski analitičari, sindikalni bilteni ili magazini, protestne grupe itd.)

Primjeri:

- Smrtnice vam mogu pomoći da nađete članove porodice ljudi za koje ste zainteresirani.
- Protestne grupe mogu pratiti zakonodavstvo ili sudske slučajeve.
- Uredi političkih partija mogu pružiti ne samo partijsku literaturu, već i biltene, pamflete i nezavisne publikacije članova partije itd.
- Isječci iz novina mogu služiti za lomljenje leda pri intervjuima; izvještač može pitati izvor da potvrdi da li su informacije u pričama tačne i krenuti odatle.

Biblioteke obrazovnih institucija

Uključujući javne ili privatne univerzitete, medicinske fakultete (ili bolnice gdje se obavlja praksa), ekonomske fakultete itd. Ove institucije često imaju najnoviju opremu i dublje resurse nego javne biblioteke, uključujući bazu podataka o vijestima kao što su Factiva ili Lexis-Nexis ili baze podataka o kompanijama kao što je Dun & Bradstreet, te visokoobučeno osoblje. Vidite kako se (ne da li) može dogovoriti o pristupu.

Primjer:

Istraživanje bojkota potrošača za kojeg je ciljana kompanija rekla da je propao, ali koji je ustvari ozbiljno naštetio njenoj tržišnoj kapitalizaciji, oslanjalo se na izvještaje finansijskog analitičara koji su sadržani u bazi podataka u INSEAD biblioteci ekonomskog fakulteta.

Vladine agencije

Općenito proizvode više informacija od bilo kojeg drugog izvora, a ovo je istina čak i u zemljama koje smatramo autoritarnim ili u kojima nedostaju zakoni o slobodnim informacijama. Skoro uvijek možete dobiti više informacija od njih nego što mislite.

Neki primjeri:

- Izvještaji o incidentu: Agencije imaju pravila koja bi trebale slijediti. Ali uposlenici prave „greške“. Prilike kada takve greške ili nesretni slučajevi iziskuju službeni izvještaj će biti detaljno objašnjene u priručniku agencije ili zakonicima. Zahtijevajte te izvještaje.
- Inspekcijski izvještaji: Brojne agencije, odgovorne za sve, od restorana do mostova na autoputevima, sastavljaju izvještaje o operacijama ili instalacijama. Pronađite te izvještaje i njihove autore, posebno ako se desi katastrofa. Ako nema izvještaja, to je priča: zašto agencija nije nadzerala? Ako izvještaj postoji, a predviđa katastrofu, zašto se ništa nije uradilo da se ona spriječi?
- Žalbe: Javnost se žali, a ponekad su žalbe opravdane. Ko dobija žalbe? Da li oni rade išta? Šta?

Vladine biblioteke

Vlade na nacionalnim i općinskim nivoima, kao i parlamenti, generalno imaju svoje vlastite biblioteke i arhive. Mnoga ministarstva također. Parlamentarna evidencija ili službeni list su dva ključna zapisa koji se općenito čuvaju u ovim bibliotekama, ali postoje i drugi.

Primjeri:

- Jedan izvještač u Siriji je dobio izvještaje koje je tajna služba odbila da mu da, putem Nacionalne biblioteke.
- Istraživanje francuskog alkoholnog lobija je počelo putem u parlament da se pregledaju zabilješke o glasanju, a onda u Journal Officiel, evidenciju vladine aktivnosti, da se pregledaju

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

zabilješke o finansiranju kampanje. Hipoteza je bila da su službenici koji su predložili amandmane na zakone koji su favorizirali alkoholni lobi dobili donacije za kampanju od firmi članica lobija, a to je bilo tačno.

Sudovi

Minimalno, sudovi čuvaju zabilješke presuda. U nekim zemljama, kao što su SAD, oni pružaju zabilješke o svim dokazima uvedenim u proces. Uvijek tražite bilo koji i sve sudske dokumente koji uključuju vaše ciljeve u svakoj zemlji gdje oni djeluju. Svjedočenje na procesima je općenito zaštićeno od gonjenja. Ako ste prisutni na procesu, detaljno zabilježite svjedočenje, posebno ako nema sudskog stenografa.

Primjer:

Klasično istraživanje Ida Tarbell o Standard Oil Trustu zasnovano uveliko na zabilješkama sa procesa iz parnica koje su uključivale kompaniju.

Promotivni uredi

Lokalna trgovačka komora obično objavljuje mase materijala o svojoj regiji ili općini, pružajući informacije o zapošljavanju, vrstama industrije i poslova itd.

Primjer:

U istraživanju o smrti djeteta u bolnici, materijal Trgovačke komore je naveo ime grupe građana koja je pokrenula parnicu protiv bolnice zbog njene politike materinskog starateljstva. Parnica je rezultirala vladinim izvještajem koji sadrži osnovne informacije o bolnici.

Katastarski uredi

Ovi uredi i srodni biro i skupljaju informacije o imovinskom vlasništvu i često o neizmirenim zajmovima u vezi imovine.

Primjer:

U Francuskoj se informacije o imovini koja pripada političarima koriste da se pokaže da su nagomilali daleko više bogatstva nego što njihovi javno objavljeni prihodi mogu objasniti.

Izvještaji kompanija u javnom vlasništvu i izvještaji za štampu

Godišnji izvještaji, regulatorni izvještaji i slično, sadrže bogatstvo informacija o kompanijama. Također i izvještaji za štampu,

koji tipično pružaju argumentaciju kompanije za strateško djelovanje. Ako firma radi u inostranstvu, njeni izvještaji tamo mogu sadržati više informacija kojima je lakše pristupiti nego domaći izvještaji.

Primjer:

Godišnji i regulatorni izvještaji za Securities Exchange Commission u SAD-u od strane tajanstvenog francuskog finansijera su omogućili rekonstrukciju portfelja obveznica koji je dobijen pod spornim okolnostima i vrijedan milijarde dolara. Regulatorni izvještaji su osigurali imena saradnika koji sjede u odborima kompanija koje su izdale obveznice.

Sudovi ili registri trgovine

U svakoj državi postoji ured koji vodi evidenciju o tome ko je vlasnik kompanija, bez obzira da li prodaju zalihe ili ne. Količina informacija koju vlasnici firmi trebaju objaviti može varirati, ali to je obično više nego što izvještači koji nikada ne koriste ove resurse očekuju. U Francuskoj, naprimjer, objavljene informacije uključuju broj zaposlenih, prihode, dugove, profite, marže itd. Tu su i imena direktora.

Primjer:

Koristeći ove informacije, jedan od nas je pokazao da je web stranica koja je tobože bila od organizacije za zaštitu potrošača u stvarnosti pripadala firmi specijaliziranoj za ekonomsku špijunažu za velike kompanije.

Međunarodne institucije koje pružaju pomoć ili informacije u vezi situacija u pojedinim zemljama (kao što su Evropska unija, Ujedinjene nacije itd.).

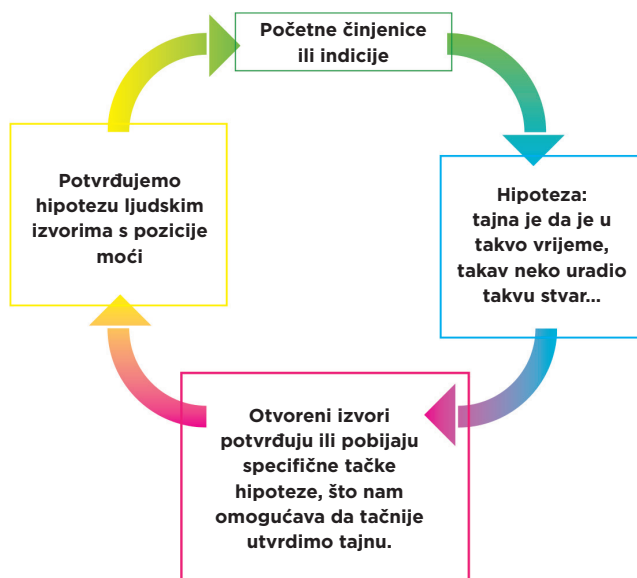
Primjer:

Jedna novina u Obali Slonovače je iskoristila reviziju Evropske unije da pokaže da je nacionalna vlada pronevjerila desetina miliona dolara pomoći.

Mogli bismo nastaviti ovu listu beskonačno. Ozbiljan profesionalac će sastavljati vlastite liste otvorenih izvora i redovno ih ažurirati onako kako specifični projekti iziskuju. One su jednako važne kao i vaši ljudski izvori.

Strategija otvorenog izvora za istraživanje

Ono što otvoreni izvor znači za naš metod je da, umjesto da tražimo izvore koji nam obećavaju pristup tajnama, zaključujemo iz dostupnih činjenica šta bi tajna mogla biti. Ovako izgleda cijeli proces:

Još jednom, kao kratka formula:

- Počinjemo s nekoliko indicija ili činjenica.
- Pretpostavljamo činjenice koje još ne znamo.
- Tražimo potvrdu naše hipoteze od otvorenih izvora.
- Pitamo ljude koji mogu upotpuniti informacije koje smo našli kod otvorenih izvora.

Primjer:

Francuski Nacionalni front, ekstremna desničarska politička stranka, predložio je program “nacionalne prednosti” koji bi francuskim građanima dao zaposlenje, vladine beneficije i druga prava prije nego čak i legalnim imigrantima. Takva je politika nezakonita po francuskom i evropskom pravu. Međutim, zvaničnik Fronta nam je rekao da su stratezi pokreta vjerovali da bi se on mogao ozakoniti koristeći “sive zone” u francuskom zakonu o upravljanju općinama. Kada smo zatražili pojedinosti, zašutio je.

Korak 1:

Pretpostavljamo da se u gradovima koje kontroliraju gradonačelnici iz Nacionalnog fronta nezakoniti program “nacionalne prednosti” provodi, a ovo se postiže ciljajući na dvosmislenosti u dotičnim zakonima.

Korak 2:

Pregledamo platforme kampanje Nacionalnog fronta, dokument otvorenog izvora dostupan u knjižarama, da definiramo mjere u vezi sa “nacionalnom prednošću”.

Korak 3:

Konsultiramo novinske članke, općinske biltene, internetske forume i biltene i izvještaje grupe građana za prvu potvrdu da se ovaj program primjenjuje u gradovima gdje vlada Nacionalni front.

Korak 4:

Nastavljamo prethodni korak intervjuirajući ljudske izvore iz Fronta i njegove opozicije. Također intervjuiramo pravne stručnjake o tome kako se mjere fronta mogu primijeniti a da se ne prekrši zakon.

Ishod:

Ne samo da smo potvrdili hipotezu i potvrdili prakse s naše liste: zvaničnici Fronta su, kada su upitani da potvrde prakse koje smo identificirali, spontano ponudili druge. Ali zašto? Pogledajte dole.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrđimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Otvoreni izvori su izvori moći

Naučite da prođete kroz otvorena vrata do informacija prije nego podignete slušalicu da nazovete nekoga. To je ključni dio da postanete vrijedan svjedok – osoba s kojom izvori žele da razgovaraju, zato što razumije i cijeni ono što se govori.

Otvoreni izvori nas smještaju na poziciju relativne moći, u usporedbi s uobičajenom situacijom kada pitamo nekoga da nam ispriča priču. Sasvim je drugačije pitati nekoga da potvrdi priču. Razlika je kada se pita: “Šta se desilo?” i: “Ovo je ono što se desilo, zar ne?”

Naravno, mnogo je teže zavesti osobu koja postavlja drugo pitanje. Također, što je manje očigledno, mnogo je interesantnije razgovarati s takvom osobom, jer ona cijeni vrijednost informacija i odgovara na njih mnogo dublje nego neko ko nema nezavisno znanje. Zbog toga su nam vjerovatno zvaničnici Nacionalnog fronta dali primjere politike nacionalne prednosti o kojima nismo razmišljali; oni su znali da smo mogli cijiniti njihov rad.

Koristeći otvorene izvore, vi demonstrirate vašim ljudskim izvorima:

1. Da ste zainteresirani za temu do tačke gdje joj posvećujete vrijeme i energiju.
2. Da ne očekujete od njih da rade za vas ono što možete sami uraditi.
3. Da ne zavisite od njih u pogledu informacija.
4. Da imate informacije za podijeliti.
5. Da vas se ne može spriječiti da napravite priču samo zato što neko ne želi razgovarati s vama.

Pronalaženje otvorenih izvora

1. Mapiranje teme

Vaš prvi zadatak je da dobijete pregled oblasti koja se istražuje. Ovaj proces se također zove “backgrounding”, što se odnosi na pronalaženje onoga što leži iza i oko teme u prvom planu. Zadaci su:

- Identificirajte ključne aktere (pojedince i institucije);
- Identificirajte ključne stvari koje se tiču aktera;
- Shvatite ključne datume i događaje u njihovoj historiji i sve do sadašnjosti.

Kakve god su vam činjenice u ruci to je vaša polazna tačka. Ako počnete s imenom aktera ili institucije, tražite materijal koji se odnosi na taj element. Onda slijedite reference ili aluzije u tom materijalu kako biste locirali drugi materijal.

Primjer:

Jedan američki muzej je odbio reći zašto je “posudio” osporavanu sliku francuskim nacionalnim muzejima. Isječci iz novosti sugeriraju da su nacionalni muzeji “sabili” svoje izložbe. Godišnji izvještaji su pokazali da su međunarodne posudbe slika muzeju obustavljene. Francuzi su učinili da se to desi.

Kada se nađete blokirani, primite prepreku k znanju i tražite informacije o nečemu što je povezano s njom. Pokušavajte, pokušavajte i opet pokušavajte da izbjegnute da se postavite u poziciju na kojoj vam apsolutno trebaju specifične informacije iz jednog izvora da biste napredovali. Definirajući ovako svoju situaciju, stavlјate svu moć u ruke izvora.

Umjesto toga, skupite podatke o akterima, institucijama ili događajima koji su za jedan korak pomjereni od neposrednog objekta vašeg istraživanja. Ove informacije mogu

osigurati perspektivu i otvoriti put do novih izvora. Vrlo često, kada vaš beskompromisni “jedininstveni” izvor shvati da svako ko je uključen u priču razgovara s vama izuzev njega, on će promijeniti mišljenje. Očigledno je da ovaj rad brzo može stvoriti mnogo podataka. Molim vas, pročitajte peto poglavlje da vidite metode sređivanja podataka od početka istraživanja. Oni će vam trebati.

2. Koristite opće izvore da vas upute na stručne izvore

Opći izvori kao oni opisani gore imaju svoje mjesto, ali potrebni su vam i stručni otvoreni izvori. Naprimjer, novinski članak o naučnom otkriću je opći izvor. Originalno naučno istraživanje koje je možda objavljeno u specijaliziranom žurnalu, stručni je izvor koji sadrži bogatije detalje. U jednom istraživanju taj detalj može biti presudan za uspjeh, ne samo zato što činjenice mogu biti od velikog interesa već i zato što vam poznavanje detalja omogućava da snažnije vodite dijalog s izvorima. Oni će vas prepoznati kao nekog ko ulaže napor da razumije priču, a ne samo kopira rad nekog drugog.

Najbolji način da otkrijete stručne otvorene izvore je da pitate profesionalce u datom sektoru koje izvore koriste oni.

- Vladini zvaničnici vam mogu reći ko čuva izvještaje, u kojem obliku i gdje.
- Izabrani zvaničnici vam mogu reći kako funkcionira zakonodavni proces i koje vrste dokumenta stvara u raznim fazama.
- Agenti za imovinu će znati koji uredi prate evidenciju o imovini.
- Profesionalni investitori vam mogu reći gdje da nađete informacije o kompaniji i kako da ih čitate.

I tako dalje. Kada razgovarate s takvim profesionalcima, budite sigurni da ih pitate o izvoru činjenica koji je za vas fascinantant. Ovo se također primjenjuje na razgovore s drugim istraživačima, uključujući novinare, policiju ili revizore. Nemojte samo skupljati činjenice: skupite metode po kojima se nalaze činjenice.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Primjer:

Žandar je našao ključnog svjedoka u slučaju ubistva tako što je saznao njeno ime i činjenicu da je bila trudna u datom momentu; otišao je u općinski registar rođenih da locira ženu s pravim imenom koja se porodila u pravo vrijeme i pronašao je svog svjedoka.

3. Pratite ove izvore i njihove koordinate

Koristite ih dovoljno često da ne zaboravite kako se koriste. Naprimjer, ako postoji slobodna internetska baza podataka koju koristite za informacije o kompaniji – u Francuskoj se zove societe.com – provjerite status kompanija s kojima poslujete.

4. Izvršite žetvu dokumenata na polju

Trebate njegovati naviku skupljanja informacija u dubinu gdje god se zadesite. Informacija koja ima najviše veze s datom aktivnošću se skoro uvijek nađe tamo gdje se aktivnost odvija. Dakle, skupite sve dokumente na vidiku kad god posjetite neko mjesto kao izvještač.

Primjer:

Ako ste u nekoj kancelariji i postoje izloženi dokumenti, pokupite ih i prostudirajte ih, tako da vas niko ne uzme za lopova, onda pitajte možete li ih zadržati. Kada smo pokrivali Nacionalni front, išli smo u njihovo sjedište svake sedmice i skupljali izložene žurnale. Inače, mnogi su bili nedostupni, oni koje su objavile opskurne grupe ili pojedinci u sklopu većeg pokreta. Drugi su bili dostupni samo članovima stranke s karticom, no bili su nam uručeni kada smo ih zatražili. Ovo su bili neprocjenjivi izvori informacija o aktivnosti pokreta na lokalnim i regionalnim nivoima, o kojima se u medijima nikada nije diskutiralo.

Upotreba stručnjaka da se iskoriste vaši izvori

1. Arhivari su anđeli

Činjenica da je izvor otvoren ne znači da mu možete efikasno pristupiti, posebno kada se radi o specijaliziranim bibliotekama ili arhivima. Rješenje: otkrijte ko upravlja arhivom i pitajte ih da pomognu. Ustvari, dobra je politika da se uvijek nabavi ime arhivara kada uđete u biblioteku. Naše iskustvo je da se arhivari s pravom osjećaju potcijenjenim, a neko ko im pristupi s poštovanjem zbog njihove stručnosti će biti nagrađen.

Primjeri:

U nastavku istraživanja francuske afere kontaminirane krvi prvi zadatak je bio skupiti svu naučnu literaturu o transfuziji krvi i AIDS-u prije nego što je skandal buknuo. Upravnica biblioteke jedne veće pariške bolnice u kojoj se obavlja praksa nas je snabdjela potpunom listom relevantnih članaka putem baze podataka njene institucije, a biblioteka je sadržala skoro sve žurnale na listi. Zadatak je izvršen za jedno popodne.

U istraživanju jednog pariškog trgovca umjetnicima nazvali smo Ministarstvo kulture da pitamo za informacije o subvencijama tržištu umjetnina i bili smo upućeni na neku funkcionerku. Kako smo razgovarali telefonom, mogao se čuti zvuk kućanja na tastaturu kompjutera. Kada je upitana šta kuća, rekla je da traži u bazi podataka. Kada je upitana da li je ona javna, odgovorila je da jeste. Baza podataka je sadržala sve primaoce subvencija Ministarstva i bila je dostupna putem javne biblioteke, na koju nas je funkcionerka uputila.

2. Razumjeti šta ste pronašli

Dobiti dokument nije isto što i razumjeti ga. Jezik službenih izvještaja u javnom ili privatnom sektoru je često poseban i iziskuje tumačenje. Ovo se odnosi na otvorene izvore tako različite kao što su godišnji izvještaji ili zapisnici sa sastanaka. Kada se nađete suočenim s takvim dokumentom, vaš sljedeći zadatak je da nađete stručnog tumača njegovog jezika i suštine. Općenito, tražite nekoga ko je uključen u sektor koji istražujete, a kome će priča biti vrijedna interesiranja, ali ko nema sukob interesa u datom slučaju.

Primjer:

Da bismo razumjeli kako je Nacionalni front manipulirao gradskim finansijama da eliminiira opozicione grupe, dobili smo slobodno dostupan izvještaj o općinskim subvencijama od grada kojeg kontrolira Front, a onda ih ispitali red po red s bivšim uposlenikom općine sličnog grada koji je radio na budžetskim stvarima.

Ne tražite perspektivu od nekoga ko će drugima prijaviti vaš razgovor, ako to možete izbjeći. Posebno izbjegavajte diskusije s pojedincima koji imaju ikakvog posla s akterima u vašoj priči, osim ako ih ne intervjuirate. Ovi ljudi mogu iskoristiti to što znaju šta radite za vlastite svrhe i to će i uraditi.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Počnite brzo... ali polako!

Čvrsto predlažemo da počnete istraživanje s najjednostavnijom informacijom koju možete dobiti od najšire otvorenih izvora. Svako istraživanje postaje složenije i teže kako napreduje. Ali ako počne na taj način, nešto je obično pogrešno. Posebno, ako nijedan od elemenata u vašoj hipotezi nije podržan otvorenim izvorima, to je znak da je vaša hipoteza ili ozbiljno neshvaćena ili da neko radi vrlo naporno da sakrije priču.

Obrnuto, ako su prva potvrđivanja uspješna, to je znak da možete ubrzati i proširiti istraživanje. Kada dođe ovaj trenutak, iskoristite ga. Primite se podataka otvorenog izvora koliko god je moguće. Utvrdite njihovo značenje i dodajte ga vašoj hipotezi. Na sljedećem koraku vi ulazite u prostor gdje istina nije u dokumentu.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

ljudski izvori

4

Koristiti ljudske izvore

NILS HANSON I MARK LEE HUNTER

Dosadašnji proces:

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore da obogatimo svoje razumijevanje.

Najuzbudljivija informacija nije u otvorenim izvorima – ona je u umovima ljudi. Kako nalazimo ove ljude? Kako ih privolimo da nam kažu šta znaju? Ne potcjenjujte vrijednost ovih vještina. Nema ih svako, a vaš rad kao istraživača će ih razviti na višem stepenu. Nemojte ih ni zloupotrebljavati. Nikada ne zaboravite da kao novinar možete naškoditi ljudima – njihovim osjećanjima, njihovim sredstvima za život, čak i njihovoj ličnoj sigurnosti. Pobrinite se da im ne naškodite samo zato što su bili dovoljno lakoumni da razgovaraju s vama. U ovom poglavlju ćemo razmotriti umjetnost postajanja vrijednog svjedoka – nekoga s kim izvor može sigurno i korisno razgovarati.

Mapiranje izvora

Način na koji većina izvještača nađe nekog da citira je da pročita prvu objavljenu priču o datoj stvari, izabere imena ljudi navedenih u njoj i pozove ih. Ti malobrojni izvori mogu dobiti stotine poziva u jednom danu. Hoće li oni reći nešto novo stotom pozivatelju, ako podignu slušalicu? Ne. Pa zašto ne naći nekog koga niko drugi nije ispitivao?

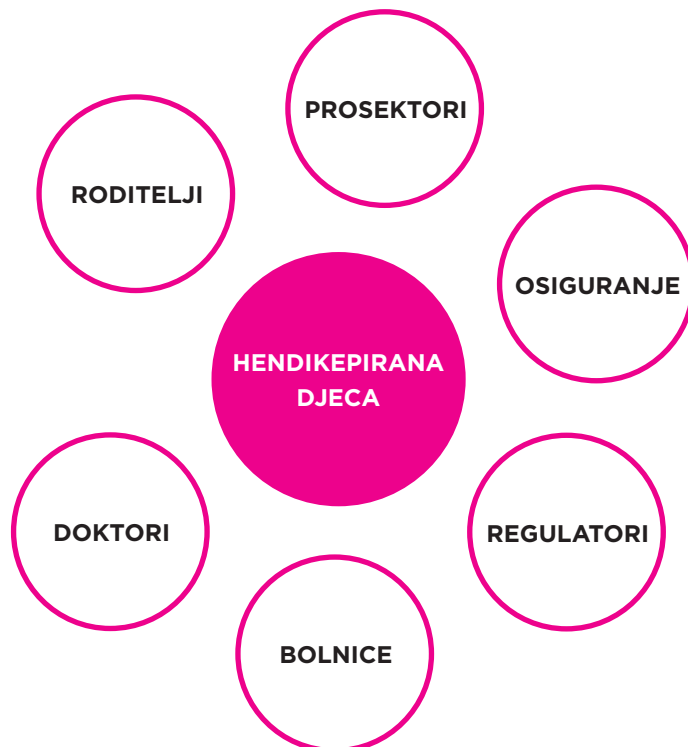
Vaš rad na otvorenom izvoru će vam osigurati listu daleko interesantnijih imena za pozvati. Naprimjer, da biste istražili jednu kompaniju možete početi tako što ćete čitati izvještaje finansijskog analitičara koji opisuju poziciju kompanije i njene najžešće konkurente.

- Sljedeće, razgovarajte s analitičarima, a onda i s konkurentima.
- Putem njih i medija u industriji, nađite ljude koji su napustili kompaniju zbog drugih poslova ili da se penzioniraju. (Seymour Hersh je našao mnoge svoje izvore u CIA-i prateći objave o penzioniranju.)
- Nađite ljude, putem ovih izvora, koji su još uvijek u kompaniji, a koji žele da govore.

Savjetujemo vam da napravite jednostavnu mapu izvora što prije možete. Ovo je grafički prikaz svih ljudi koji su ili mogu biti direktno uključeni u vašu priču. Mapa izgleda kao kuće sela u kojem svako zna svakoga, a selo je tamo gdje se priča dešava.

Možete napraviti mapu složenu i opsežnu kako želite – naprimjer, bilježenjem fizičkih lokacija pojedinačnih izvora, njihove rođendane ili poslove ili šta god želite. Ali u početku možete biti mnogo jednostavniji, a možda nećete trebati ići dalje. (Čak i jednostavna

mapa izvora, za koju treba nekoliko minuta da se pripremi, će vam dati prednost nad većinom vaše konkurencije.) U priči o prijevremenim porođajima navedenoj u drugom poglavlju, osnovna mapa izvora je izgledala ovako:

Zapazite neke stvari u vezi mape:

Hendikepirana djeca su u centru mape jer, na kraju, priča je o njima. Ali ona su također osobe koje je najteže naći i s njima razgovarati. Svaki drugi izvor s kojim biste mogli razgovarati se uklapa oko njih, zato što je, ovako ili onako, svaki drugi izvor povezan s tom djecom. Isto tako, doktori su između roditelja i bolnica. Zašto? Zato što s njima doktori najviše razgovaraju.

Ovo je bit:

Kada pravite mapu izvora, iskoristite je da покаžete odnose između aktera priče, tako da ako se jedan izvor blokira, možete otići do drugog izvora koji se može pobrinuti da se pređe prepreka. Kada vas ljudi u jednom dijelu vaše mape prihvate, vaše šanse da budete prihvaćeni negdje drugo na mapi se povećavaju.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Dajte izvoru razlog da govori

Ljudi s interesantnim činjenicama ili pričama za ispričati mogu imati jake razloge da ne odgovore na vaša pitanja. U općem smislu, oni ne znaju da li ste profesionalni, odgovorni i poštenu (mnogi izvještači nisu). Čak i ako jeste, oni ne mogu kontrolirati to što ćete uraditi s informacijama koje oni smatraju vrijednim. Na kraju, vaša upotreba informacija može naškoditi njihovim karijerama, njihovim odnosima ili čak njihovoj fizičkoj sigurnosti.

Dakle, imajte na umu ovo kada neko oklijeva da razgovara s vama: možete se pretvoriti u jednu od najgorih stvari koja im se ikada dogodi. Iznenađujuća činjenica nije da ljudi odbijaju da razgovaraju s novinarima, nego da većina njih, većinu vremena, razgovara.

Zašto razgovaraju?

Postoje dva glavna razloga, a oni se zovu ponos i bol. Vašim izvorima morate ponuditi priliku da udovolje jednom ili drugom.

- Ljudi će razgovarati zato što ih nešto uzbuđuje – talent ili stvar ljepote koju su otkrili, uspjeh koji su imali ili će uskoro imati, plan koji su napravili da spase svijet. Diskutiranje o ovim temama ih čini da se osjećaju sretnim, važnim ili oboje.
- Ili, kao što to doktori znaju, oni govore zato što ih boli i jako žele da im neko pomogne. Općenito, bol je jači od ponosa i zato su prvi ljudi s kojima se razgovara u većini istraživanja žrtve – oni prema kojima se pogriješilo na neki način ili oni čije su vrijednosti duboko povrijeđene onim čemu su bili svjedoci.

Također, postoji poseban razlog zato što će neko razgovarati s vama: on ili ona vjeruje da je uraditi to sigurno. Da bi se ovo desilo, i nastavilo dešavati, vi i vaš izvor morate stvoriti odnos. U tom će odnosu svako od vas računati na drugoga da uradi neke stvari, više ili manje pouzdano. I vi i vaš izbor možete jedno drugoga snabdjeti informacijama i napraviti određene dogovore. Bez obzira da li ih se izvor drži, vi se morate držati. To nije samo profesionalna obaveza. To je također stvar karaktera. Morate biti instinktivno dostojni povjerenja ili će ljudi osjetiti da vam ne mogu vjerovati.

Prvi kontakti: priprema i pozivanje

1. Priprema za sastanak

Najsigurniji način komuniciranja s izvorom (osim ako izvor nije fizički opasan) je sastanak licem u lice. Svrha vašeg prvog kontakta je da učinite da se sastanak dogodi. Prije prvog poziva biste trebali provesti neko istraživanje o osobi i temama, koristeći otvorene izvore.

Što se tiče osobe:

Apsolutni minimum je da na Googleu potražite nešto o njemu ili njoj. Trebalo bi pregledati svaki novinski članak ili druge spise u kojima je izvor spomenut; ako ih ima previše da se svi pročitaju, izaberite nekoliko. Ovdje je svrha da pokažete svoj interes za izvor i poznavanje njegove karijere. Nikada ne idite na intervju da pitate izvor s javnim historijatom da prepriča svoju karijeru. Trebali biste to znati prije nego što stignete.

Ako izvor ima napisane članke za medije ili specijalizirane publikacije, nađite ih i pročitajte. Čak i tajnoviti ili stidljivi pojedinci otkrivaju svoje ličnosti, vrijednosti i interese kada pišu. Ovi materijali mogu osigurati hipoteze koje se kasnije mogu testirati na intervjuu.

Naprimjer, pretpostavili smo iz njegovih objavljenih članaka i govora da je određeni visoki javni službenik u Francuskoj mrzio da laže, ali i da je bio stručnjak u izbjegavanju tema za koje je smatrao da su osjetljive ili opasne. Tako smo mogli, promatrajući kako je i kada mijenjao teme, identificirati tačne stvari koje je želio učiniti nerazumljivim i tada ih nastavili dalje istraživati. Kada je upitan da direktno potvrdi naše zaključke, u skladu s našom hipotezom o njegovom karakteru, nije lagao.

Što se tiče tema:

Trebali biste biti svjesni najnovijih vijesti i javnih izjava u vezi sa temama. Ne trebate biti stručnjak. Međutim, morate pokazati da ste svjesni, ako ih već ne razumijete, ključnih izraza u jeziku izvorovog svijeta. Onda možete pitati izvor da vam ih objasni.

2. Ostvarivanje kontakta

Kontakt se može ostvariti telefonom ili pismom – ali poslanim samo u dom osobe. Nikada ga ne zovite na posao, osim ako niste apsolutno sigurni da je bezbjedno to uraditi. Šef bi mogao slušati, a poziv bi se mogao pratiti (više o tome kasnije). Isto se odnosi na e-mail, čak i da je sadržaj bezazlen. Poslodavcu je lako otkriti ko je primio e-mail od novinara.

Ne govorimo ovdje teoretski. Jednom smo vidjeli istraživački tim koji je ciljao na javnog službenika za koga se govorilo da je tiranin, paranoičan i podmitljiv. Pisali su njegovoj sekretarici, u njegovoj kancelariji, tražeći da im pomogne. Odbila je. Ali kada je šef saznao za ovo istraživanje, što mete uvijek i urade, šta mislite kako je tretirao tu jadnu ženu?

Razmislite o tome kako da se predstavite prije ostvarivanja kontakta. Morate izvoru reći ko ste, šta radite, s povjerenjem u svoju misiju i vašu sposobnost da uspijete. Ne morate tako reći, ali to zaista trebate osjećati, da ćete dobiti ovu priču i ispričati je i da će svijet biti bolje mjesto kada to uradite.

Razmotrite ove primjere ispravnog i pogrešnog načina:

Pogrešno: “Želim da vas pitam nešto, ako to nije veliki problem...”

Šta je pogrešno: Ne želite pitati, vi pitate. Ne navodite izvoru da razgovarati s vama znači problem i da vam je nezgodno što pitate.

Ispravno: “Halo, ja se zovem... Ja sam novinar, radim za medij koji se zove... i radim na priči o... Vjerujem da je to važna priča, i želim je ispričati u potpunosti i tačno. Kada se možemo sresti da diskutiramo o njoj?”

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Šta je ispravno: U potpunosti identificirate sebe i svrhu i dajete izvoru dobar razlog da razgovara s vama. Ne pitate da li se možete sresti, pitate kada. Ne koristite riječ "intervju", koja poziva izvor da poveže vlastito ime s naslovnica i budućnošću punom problema.

Ako ne radite za specifični medije, možete reći za koje ste radili.

Ako nikako niste radili, recite kojim ćete medijima iznijeti priču.

Zapamtite:

Ono što je važno nije za koga radite, već kako radite.

Pogrešno: "Molim vas, pomozite mi, vi ste jedini koji može!"

Šta je pogrešno: Ako niko drugi ne želi da vam pomogne, a sebi ne možete pomoći, zašto bismo mi trebali?

Ispravno: "Razumijem da ste istinski stručnjak za ovu temu i jako bih cijenio vaš uvid."

Šta je ispravno: Laskate izvoru, ali ako je laskanje opravdano, nema razloga da to ne radite. Također, puštate izvoru da shvati da imate i druge izvore, koji mogu biti jednako stručni.

Temeljni princip

Uvijek pretpostavljajte da ste vi fascinantna osoba koja obavlja važan posao i da će svako biti ushićen da se sretne s vama. Ako vam je ovo suviše teško, molimo vas da razmislite o nalaženju posla koji bolje odgovara vašim kompleksima.

3. Gdje se sastati

Ako se izvor ne može locirati da biste tražili sastanak, ili odbija da se sretne s vama ili nerazumno odgađa, razmislite da se predstavite na mjestu s kojeg izvor ne može tek tako otići. Ako je izvor na suđenju, idite u sudnicu. Ako je izvor profesor, idite na predavanje. Jednom je visokorangirani francuski zvaničnik odbijao da nas vidi mjesecima, sve dok nismo otišli u kancelariju gdje je imao sedmične sastanke sa svojim biračima i zauzeli svoje mjesto u redu za čekanje. Kada je na nas došao red da uđemo u kancelariju,

rekli smo: "Mi smo zadnji u redu, a još vam je ostalo 20 minuta. Razgovarajmo sada." Nasmijao se i rekao "da".

Ako je izvor voljan da se sretne s vama, idite u izvorov dom ili neko drugo mjesto gdje se izvor osjeća ugodno. Ako je istraživanje povezano s izvorovim poslom, a izvorova organizacija je svjesna intervjua, izvorova kancelarija je obično najbolja lokacija. Kancelarija će prikazati mnogo informacija o izvoru – šta čita, njegove ukuse, kako reagira na upade itd. (Jedan od trenutaka otkrića u znamenitoj studiji Connie Bruck o Wall Streetu, *The Predator's Ball*, dešava se kada finansijer vrišti na svoju sekretaricu bez dobrog razloga.)

Početak odnosa: ciljevi i uloge

U svijetu novosti, odnosi s izvorom su često kao prolazne avanture koje ostavljaju partnera zgroženog. Ovo je posebno tačno na mjestima katastrofe, gdje izvještači dolaze masovno, gaze po svemu što je na vidiku, a onda odlaze nakon što komentiraju o tome kako su loši lokalna hrana, piće i običaji. Istraživači ne pokušavaju biti idealni ljubavnici – ozbiljno, spavanje ili čak flertovanje s vašim izvorima je skoro uvijek užasna ideja – već sigurno traže stabilniji, dugotrajni odnos. Početak odnosa je tako ključni trenutak, koji uveliko određuje ono što slijedi.

1. Prvo i posljednje: zaštita anonimnosti izvora

Jedna jedina najvažnija stvar koju možete uraditi u istraživanju je da zaštitite povjerljivost izvora koji mogu biti ugroženi zbog toga što su u kontaktu s vama. Ova potreba je posebno jaka kada se radi o izvorima koji zahtijevaju anonimnost. Obećavati anonimnost znači da morate uraditi sve da ne ostavite nikakve tragove o izvoru. Ovo uključuje situacije u kojima vaše bilješke mogu zaplijeniti policija ili pravnici.

Sljedeći metodi se mogu koristiti:

A/ Ne zovite izvor na posao. Takvi pozivi se mogu pratiti. Da biste bili potpuno sigurni, oboje trebate koristiti mobilne telefone s pretplatnim karticama.

B/ Izbjegavajte kontakt putem e-maila. To je kao da šaljete razglednicu. Siguran kontakt

e-mailom iziskuje šifriranje, metod koji oduzima i može privući neželjenu pažnju.

C/ Susrećite se s izvorom na sigurnim mjestima gdje postoji minimalna prilika za oboje da budete prepoznati.

D/ Dajte izvoru pseudonim ili šifrirano ime (“Izvor A”, “Izvor B”). Nikada ne koristite pravo ime izvora u diskusijama i bilješkama.

E/ Zaključajte sav materijal u vezi sa izvorom, idealno na mjesto koje se ne povezuje s vama.

2. Određivanje vaših ciljeva

Prije prvog susreta definirajte za sebe šta želite postići.

Ovo bi trebalo uključivati minimalno:

Stvari koje želite dobiti.

Stvari mogu uključivati dokumente, povjerljiva saopćenja, tumačenja ili analize te imena daljih izvora za kontaktiranje.

- Možete tražiti samo ograničene stvari na dotičnom sastanku. Naš prijatelj Philippe Madelin, specijalist za francuske tajne službe, rekao je da bi u tipičnom intervjuu tražio da se potvrdi ili izvuče samo jedan dio informacije.
- A možete tražiti i maksimum, da pregledate svaki dokument. U tom slučaju se pobrinite da izvor zna zašto ih pregledate.
- Generalno, posljednja stvar koju tražimo na sastanku je ime i kontaktne informacije sljedeće osobe s kojom bismo trebali razgovarati. Obično kažemo: “Koga cijenite zbog svog shvaćanja stvari o kojima smo diskutirali? Znete li kako ih možemo kontaktirati?”

Šta želite otkriti izvoru o svom projektu.

Trebali biste očekivati da budete upitani – ako ne od ovog izvora, onda od drugog – zašto ste uključeni u ovaj projekt i šta očekujete da dobijete od njega. Kakav god odgovor date na ovo pitanje, mora se dati odmah i iskreno. Predlažemo da slijedite tri pravila britanske diplomatije:

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

- Nikada ne lažite.

Ne pružajte lažne informacije ukoliko apsolutno ne morate. Imajte na umu da će vas otkriće laži izložiti posljedicama u rasponu od izbacivanja iz sobe do toga da vas upucaju u stopalo i muče (što se desilo brazilskom tajnom izvještaju čija je skrivena kamera bila otkrivena na sastanku s dilerima droge).

- Nikada ne govorite cijelu istinu.

Naprimjer, kada smo radili s ekstremnom desnicom mi bismo rekli: “Imidž vašeg pokreta u medijima nam ne izgleda ispravnim i želimo znati istinu.” Nismo rekli: “Istina može biti i gora.”

- Ako ne možete odgovoriti na pitanje, recite to – i recite kada ćete odgovoriti.

Šta želite saznati o izvoru.

Kakvom vrstom osoba se bavimo? Na koje migove ili stimulanse one odgovaraju? Šta su njihovi ciljevi kada razgovaraju s nama? Da li one jednostavno žele ili imaju potrebu da ispričaju svoje priče ili nas samo koriste za dalji cilj? Britanska tajna služba koristi dijagram od tri ugla koji odgovara kriterijima švedske televizijske mreže SVT:

MOTIVACIJA ZA SARADIVANJE

Osveta?
Pravda? Ambicija?
Želja za priznanjem ili moći?

PRISTUP INFORMACIJAMA

Da li je izvor na odgovarajućoj poziciji da pristupi informacijama?
Ko drugi ima pristup?
Mogu li se informacije iskoristiti a da se izvor ne identificira?

Molimo vas da zapamtite sljedeće kada koristite ovaj dijagram:

Što se tiče motivacije:

Nije bitno kakva može biti posebna motivacija. Važno je da bude razumljiva i uvjerljiva.

Što se tiče kvaliteta informacija:

U izvještavanju o novostima se pretpostavlja da je najveći kvalitet informacija od izvora na najvišem nivou. Istraživači pretpostavljaju da se izvora na najvišem nivou manje tiče istina od postizanja ličnih ili organizacionih ciljeva. Iz te perspektive, kvalitetnije informacije će doći od onih koji su na nižoj poziciji u organizaciji, koji su nasuprot ličnih ambicija ili organizacionih ciljeva.

Što se tiče pristupa informacijama:

Kao što je navedeno gore, idealni izvor u većini istraživanja je neko srednjeg ranga u organizaciji, na operativnim ili planerskim nivoima. Ove osobe imaju pristup značajnim dokumentima, ali imaju vrlo malo uticaja na to kako se politika oblikuje i primjenjuje. Isto tako, one su krajnje ranjive u okviru svojih organizacija.

Zbog toga, kada vam takav izvor daje povjerljive informacije, pitajte ga odmah: “Ko drugi zna ovo?” Objasnite da ne želite da navedete informacije koje mogu voditi trag direktno do izvora. Ako zabilježite ograničenu informaciju tokom sastanka, stavite oznaku pored nje koja ukazuje na to da je ne smijete citirati (mi koristimo “NZC”, što znači “nije za citiranje”) i recite izvoru da to radite. Ukratko, neka izvor vidi da razmišljate o tome kako da ga zaštitite i onda se pobrinete da to i uradite.

KVALITET INFORMACIJA

Da li je osoba doživjela, čula ili vidjela ono o čemu govori ili je to informacija iz druge ruke?
Da li izvor ima dokumente ili imena drugih izvora da potvrde informacije?
Da li se informacije uklapaju u druge podatke?
Ima li izvor nešto da sakrije?
Ima li izvor veze s drugim osobama ili organizacijama o kojima biste trebali znati?
Da li je izvor ranije pružio tačne informacije?

3. Izabiranje vaših uloga

Postoje dvije primarne uloge koje možete igrati za vrijeme svojih intervjua.

Stručnjak

zna većinu odgovora i može u potpunosti procijeniti informaciju koja nekada ima tehničke detalje koju jednako stručan izbor može pružiti. Za stručnjaka se razgovori s izvorima održavaju na visokom nivou kojeg bi obični smrtnici teško mogli pratiti. Čuli smo izvore kako kažu: *“Dobro je razgovarati s nekim ko zaista poznaje slučaj, to znači da mogu isprobati svoje ideje.”*

Međutim, ako počnete kao Stručnjak, budite vrlo sigurni da ne budete prisiljeni da priznate, kasnije u intervjuu, da je vaše znanje manje opsežno no što se pretvarate. Izgubit ćete lice.

Nevini (ili Candide)

razgovara s izvorom tačno zato što zna vrlo malo i žudi da bude prosvijetljen. To ne znači da je Nevini budala, iako nekada preferira da bude podcijenjen od strane izvora. Ako ste ikada gledali Columba, vidjeli ste Nevinog na poslu. To je vjerovatno najjača uloga, jer vam omogućava da postavljate naivna, jednostavna pitanja isto kao i kompleksnija. Nevinom treba da pita o svemu, on izbjegava opasnost da ukaže izvoru na to šta traži i koliko novinar već zna.

Istraživači će često početi intervju kao Nevini, a onda se otkriti kao Stručnjak kako razgovor napreduje. Ako uradite ovo, budite pažljivi da ne ostavite utisak na izvor da ste mu lagali, osim ako vaš precizni cilj nije da iz zasjede napadnete izvor kojeg više nikada nećete sresti.

Možete koristiti bilo koju ili obje uloge za vrijeme intervjua. **Ključ je da se osjećate sigurnim u svoju vjerodostojnost u datoj ulozi u datom trenutku.**

Vaša uloga naspram izvora može evoluirati tokom odnosa. Veliko je zadovoljstvo za mnoge izvore da vide da Nevini postaje sve više sposoban da postavlja pitanja kao Stručnjak, jer to pokazuje da istraživač sluša i uči. Prirodna evolucija odnosa s izvorom, tokom vremena, ide u ovom pravcu.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Taktike intervjua

Svaki izvještlač ima ličnu zalihu taktika za intervjua, a mnogi ih nikada ne mijenjaju, kao zavodnici koji znaju samo jedan tekst. Kao istraživač, provodite vrijeme s ljudima čiji posao uključuje postavljanje pitanja – ne samo s drugim izvještlačima, već i s policijom, tužiocima, advokatima, prodavačima, revizorima itd. Pitajte ih kako reagiraju na posebne situacije ili da ispričaju svoje ratne priče. Najbolja taktika za intervjua odražava karakter onoga koji intervjua, pa uzmite to u obzir kada razvijate vlastiti repertoar. U međuvremenu, evo nekih od naših omiljenih trikova.

1. Donesite poklon od vijesti

Istraživači često interveniraju nakon što se slučaj već dobro razvio, što znači da su mediji sastavili više ili manje temeljitu evidenciju. Ali ta evidencija je obično puna grešaka. Da biste počeli s intervjua i odnosom, pokušajte da donesete izvjestan broj ovih isječaka. Pitajte izvor da ih pregleda s vama, tako da možete vidjeti koje su činjenice tačne. Ne trebate objašnjavati da smatrate istinu važnijom nego vaše trajlave kolege iz novosti.

2. Preuzmite kontrolu nad situacijom

Jednom smo pročitali članak kolege u magazinu *Rolling Stone* kome se desilo da bude domaćin Micku Jaggeru jednog dana, na potpuno iznenađenje domaćina. Bio je tako nervozan da je zaboravio ponuditi svom gostu hladno piće u vrućem danu. Kada je došao naš red da intervjuiramo Jaggera, služenje čaja njemu napravili smo važnim – ne da budemo servilni, već da pokažemo jasno da je na našem terenu. On je cijenio gest i intervjua je počeo dobro.

Razmišljajte o onome šta se dešava na intervjua kao o borbi za moć, zato što on obično to i jeste. Pokušajte izabrati tačku gdje ćete sjediti ili stajati; premještajte se dok vam ne bude udobno. Kontrolirajte svoje alate; naprimjer, ne dozvolite da subjekt dira vaš aparat za snimanje ili bilježnicu. (Zapanjili biste se koliko često se ovo dešava.) Ako to radi, recite: “To su moji alati, ja ne diram vaše, a vi ne dirajte moje bez mog odobrenja.” Nemojte reći: “Mogu li snimiti ovaj intervjua?” Recite: “Snimam ovaj intervjua da se uvjerim da je tačan”, upalite aparat, navedite datum i mjesto intervjua te ime subjekta. Ako mislite da će izvor protestovati, dovedite svjedoka na intervjua i recite: “Da bih bio siguran da su naše bilješke ispravne, zamolio sam kolegu da mi pomogne.”

3. Održavajte svoju razdaljinu

Neki ljudi postaju novinari da bi upoznavali ljude i uživali u njihovom društvu. To je dobro, ali ako jedan istraživač tako očajno treba prijatelja, trebao bi kupiti psa. Ako postanete prijatelji s vašim subjektima, završit ćete izdajući ih. Očite žrtve nisu uvijek nevine kao što izgledaju, vizionarski političari su ponekad šarlatani, kapetani industrije mogu podaviti svoje posade. Nemojte potonuti s njima.

4. Koristite odbrane izvora protiv njega ili nje

Klasični intervjua Oriane Fallaci s Henryjem Kissingerom je počeo ponižavajućim susretom. On joj je okrenuo leđa, a onda je pitao hoće li se zaljubiti u njega. Fallaci je bila bijesna, a onda je shvatila da je Kissinger imao određen problem sa ženama. Također je zaključila da takav beskrupulozan čovjek, koji bi povrijedio novinarku dok radi svoj posao, nije vrijedan njenog sažaljenja. U intervjua koji je uslijedio, ona je zamjenjivala pitanja fokusirana na precizne djeliće informacija s pitanjima koja su koristila žensku lukavost da provocira i laska (kao: “A sada vas pitam što sam pitala i astronaute: šta možete uraditi nakon što ste hodali po mjesecu?”). Postepeno izbacivan iz ravnoteže, Kissinger je

izgubio kontrolu nad razgovorom, a konačno i nad sobom. Rezultirajuća otkrića otvorila su vrata srca moći.

Budite kao Fallaci: nemojte imati sažaljenja za moćne, posebno kada ne igraju pošteno. Ako vidite njihove slabosti, iskoristite ih. Naprimjer, ako evidencija o javnoj ličnosti pokazuje da on ili ona više voli principijelne izjave nego grube činjenice, dođite pripremljeni s činjenicama iz njegove evidencije koje protivrječe velikim principima koje on ili ona voli ponavljati.

5. Iznenadite izvor

Ako intervjuirate javnu ličnost, postoje šanse da je on ili ona bio intervjuiran mnogo puta o tačno istim temama. Možete iskoristiti tu činjenicu da pripremite intervju koji će okrenuti novim putem. Jednostavno, pregledajte šta je bilo urađeno i uradite nešto drugačije. Ponekad je zapanjujuće šta su izvještaji ignorirali. Mick Jagger je, naprimjer, bio intervjuiran praktično o svemu osim o tome kako pravi muziku. Ispostavilo se da mu je bilo vrlo drago da diskutira o tome.

6. Neka izvor iznenadi vas

Oni koji izvještavaju o novostima su uvijek u žurbi, a jedan od načina kako to pokazuju je formuliranje pitanja koje ne omogućava izvoru da kaže ono šta on misli da je zaista bitno. Dio onoga što će vas odvojiti od ovih praksi je da obratite pažnju na ono u šta izvor vjeruje da je važno.

Posebno, izvor će često reći nešto kao: “Mogu odgovoriti na vaše pitanje, ali postoji pitanje koje niste postavili a koje je važnije.” Pogrešan odgovor je: “Kasnije.” Pravi odgovor je: “Recite mi o tome.” Odgovor će vam ponekad pokazati sasvim drugačiju priču, a ona može biti važnija od one na kojoj radite.

7. Učinite da izvor radi

Posebno u slučajevima gdje je hronologija bitna, dobar način da započnete uzastopne intervjuje je da vodite izvor kroz događaje o kojima se diskutiralo, potvrđujući hronologiju i detalje svakog događaja (kao zašto je, ko je bio tamo i šta je bilo rečeno). Izvori se

rijetko sjećaju događaja tačno ili potpuno kada prvi put diskutiraju o njemu. Njihova sjećanja se moraju potaknuti, a bolna iskustva osloboditi. Nemojte biti šokirani kada se priče promijene kao rezultat ovog rada.

8. Slušajte podtekst

U pozorišnom jeziku je “tekst” određeni dijalog koji se vodi na pozornici; “podtekst” je ono što je izvan dijaloga. Budite pažljivi da na intervjuu ne zanemarite podtekst. Posebno:

- Slušajte trenutke kada subjektov glas promijeni visinu tona, to je siguran znak napetosti.
- Također obratite pažnju na trenutke kada izvorov jezik postane nejasan ili se ponavlja, bez davanja dodatnih informacija. (Ponavljanje pomaže sjećanju, ali bi ono uvijek trebalo rezultirati otkrivanjem novih pojedinosti.)
- Konačno, budite na oprezu kada izvor odgovara na pitanje koje niste postavili. Da li izvor pokušava da vam kaže ono šta je zaista bitno ili pokušava da izbjegne određeno područje? Ako se radi o potonjem, to područje je vjerovatno ono koje najviše trebate istražiti, sada ili kasnije. Ako koristite aparat za snimanje, budite oprezni kod ovih trenutaka kada pregledavate/preslušavate intervju.

9. Uključite izvor

Zapamtite da odnos sa izvorom može biti važniji od bilo kakve specifične informacije koju izvor pruži u dotičnom intervjuu. Vremenom, taj odnos stvara zajedničke veze i obaveze. Kada se ovo desi, istraživači početnici se mogu nesvjesno osjećati krivim zato što prodiru tako duboko u iskustvo izvora. Isto tako nesvjesno će izbjegavati izvor.

Ovo je upravo pogrešna stvar za uraditi. Umjesto toga, budite u redovnom kontaktu s izvorom. Zovite da razmijenite informacije, da pitate za najnovije vijesti ili da tražite komentar o nečemu što izvor zna. Ne čekajte do trenutka kada vam treba krucijalni dio informacije da podsjetite izvor da postojite. Kada tako radite vi sve dublje uključujete izvor u projekt. Informirajući ga o svom

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

napretku, svom razvoju i tražeći informacije i uvid od njega, dali ste izvoru udio u ishodu priče. Ustvari, izvor postaje vaš konsultant za vrlo važno pitanje.

10. Odmah pregledajte svoje zabilješke

Pokušajte da odvojite vrijeme odmah nakon intervjua – četvrt sata može biti dovoljno – da brzo pregledate svoje zabilješke i vidite da li ima nešto što ste zaboravili da zapišete. Utisci o raspoloženjima, dvosmislenosti i drugi detalji će vam se pojaviti kada napustite sobu. Uхватite ih.

11. Odmorite se malo kada možete

Izveštačima naviklim na kratke razmjene novosti je vrlo naporno da se upuste u produžene razgovore s izvorima. Onima koji izvještavaju o novostima se može desiti da nikada ne vode intervju duži od sat ili dva. Istraživački intervjui mogu trajati danima. Izveštač mora biti svjestan da tokom ovog vremena umor ili napetost prisutnog subjekta mogu istog učiniti agresivnim. Budite pažljivi da ne kažete bezrazložno nešto ružno vašem izvoru kada se ovo desi.

Zvanično, nezvanično ili anonimno?

Izvori vole reći: “Ovo je nezvanično.” Problem je u tome što ne znaju šta govore. Nažalost, ne znaju ni izvještači. Razne kategorije anonimnosti ili pripisivanja se mogu navesti kako slijedi:

Nezvanično:

Izvještač obećava da neće koristiti informacije koje je pružio izvor, osim ako informacije ne dođu i iz skroz drugog izvora. Izvor ne može zabraniti izvještaču da koristi informacije pod ovim uvjetima.

Nije za pripisivanje:

Izvještač može koristiti informacije, ali ne može ih pripisati direktno izvoru. O jednom drugom imenovanju, kao što je “izvor blizak sudskoj hijerarhiji”, moraju se složiti i izvještač i izvor.

Zvanično:

Izvještač može koristiti informacije i pripisati ih izvoru.

Presudna stvar za znati ovdje je da kada mnogi izvori kažu, “Ovo je nezvanično”, ono što stvarno misle je: “Želim da iskoristite ovu informaciju, ali samo ako je ne pripisete meni.” Pitajte izvor: “Da li mislite da ne želite da iskoristim ovu informaciju ili ne želite da upotrijebim vaše ime?” Ako izvor kaže: “Ne želim da upotrijebite moje ime”, pitajte: “Koliko drugih ljudi zna ovu informaciju? Ako je iskoristim, da li bilo ko može biti siguran da je ona došla od vas?” Ako je odgovor negativan, pitajte: “Kako ćemo se odnositi prema izvoru?” Nemojte reći: “Kako bismo vas onda trebali zvati?”

Izvorov izbor je da li će ostati anoniman ili ne. Jedva da možemo očekivati od ljudi da nam pruže informacije pod vlastitim imenima ako to znači da rizikuju svoje karijere i sigurnost, a oni obično bolje prosuđuju o rizicima kojima su izloženi. Na vama je odgovornost da se pobrinete da se izvorov izbor poštuje. Činjenice se moraju koristiti na takav način da ne mogu voditi do izvora. Isto tako, budite vrlo pažljivi da ne postavljate pitanja zasnovana na znanju koje je moglo doći samo od jednog ili vrlo malo izvora.

Korištenje anonimnih izvora premiješta rizike od upotrebe informacije s izvora na vas. Vaša vjerodostojnost je u pitanju ako je informacija pogrešna. Ako budete tuženi, nećete imati dokaz o dobroj volji ili tačnosti svoje informacije. Zbog ovoga vam čvrsto savjetujemo da ne objavljujete materijal zasnovan na anonimnim izvorima, osim pod jednim od sljedećih uvjeta:

- Dokumentirani dokaz se može pronaći kod drugih izvora.
- Informacija koju je pružio anonimni izvor se uklapa u obrazac s drugim, potvrđenim informacijama.
- Izvor je bio vjerodostojan u prošlosti.
- Ako izvor zasniva svoju informaciju na dokumentu, a dokument ne može voditi do izvora, tražite dokument. Ne dozvolite izvoru da citira iz dokumenta a da ne znate cijeli kontekst citata. (U francuskoj aferi s kontaminiranom krvi, karijera medicinskog izvještača Le Mondea je upropaštena dijelom zbog izvora koji je iskoristio ovaj trik protiv njega.)

Ako ne možete naći takav dokaz, pitajte originalni izvor da li će prihvatiti da bude imenovan, tako da se njegov dio priče može ispričati. U najmanje jednoj prilici, kada smo osjećali da je izvor bio na ivici da dozvoli pripisivanje, rekli smo: “Napravit ćemo ovu priču s vašim imenom u njoj. Ali, vi ćete pregledati dijelove gdje ste citirani prije objavljivanja. Ako niste zadovoljni s onim što vidite, to ćemo izbaciti.” Često je izvor odlučio da dozvoli pripisivanje najmanje nekoliko činjenica.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Korištenje emocija (umjesto da one koriste vas)

Mogli ste zapaziti neprekidnu nit kroz ovo poglavlje: važnost emocije i psihologije u vašim odnosima s izvorima. Razmotrimo detaljno nekoliko aspekata ove teme.

1. Emocija je informacija

Klasična greška izvještača istreniranih u kanonima "objektivnog" izvještavanja ili izvještača u žurbi je da slušaju izvore samo zbog informacija, ne zbog emocija. Oni su skloni da smatraju emociju bukom, uključujući vlastite emocije. U svom klasičnom djelu *The Powers That Be*, David Halberstalm navodi da je ovo razlog što su dva relativno neiskusna izvještača iz Washington Posta dobili Watergate priču, a ne njihovi konkurenti. Mladi izvještači su dozvolili sebi da budu impresionirani strahom svojih izvora, a i da ga sami osjete: strah im je rekao da je priča velika.

Minimalno, emocija vam govori da se nešto zbiva i da je važno šta se zbiva. Maksimalno, ona ukazuje na smijer koji se treba slijediti.

Primjer:

Na sastancima Nacionalnog fronta su nas stalno vukli na jednu stranu sobe, gdje su se skupljali isti ljudi. Ovi ljudi su bili članovi frontovog integrističkog katoličkog krila, čije su rasističke, divlje sklonosti dobro dokumentirane. Pitali smo se zašto smo, ustvari, izbjegavali ljude s druge strane sobe. Ko su oni bili? Zašto smo ih se bojali? Istraživanje je pokazalo da su oni bili pagani – obožavaoci skandinavskih bogova. Za razliku od katolika, njihovo nasilje nije bilo obuzdano pridržavanjem Deset zapovijedi. Oni su objektivno bili mnogo opasniji od katolika i zato smo ih izbjegavali. Činjenice da su bili toliko prisutni

u stranačkoj hijerarhiji, i bili u vidnom konfliktu s katolicima, bile su jako značajne. Da smo poricali svoj strah, propustili bismo te činjenice.

2. Emocionalna osmoza

Kako je rečeno gore, rani izvori u skoro svakom istraživanju su žrtve, koje imaju goruće razloge da traže pomoć i utjehu. Do mjere da se izvještač otvori njihovim pričama, izvještač će upiti njihovu bol i bijes. Budite obazrivi da se ne prenemazete zbog ovog upijenog bola, posebno pred izvorom, već prepoznajte da možete postati potišteni u nekom trenutku vašeg istraživanja, obično prije no što ste spremni da napišete priču koja će isprazniti vaša osjećanja. Chris de Stoop, belgijski izvještač koji je provo godinu tajno u seks klubovima sjeverne Evrope radi izvanrednog istraživanja seksualnog ropstva, nekoliko sedmica je bio tako potišten da nije mogao izaći iz svoje kuće.

Jedan način bavljenja ovim sindromom je da se radi u timu, čiji članovi jedan drugom mogu pružiti perspektivu i ravnotežu. Ako vaš urednik ne razumije ili ne prepoznaje ovaj sindrom, to je znak da je nekompetentan za istraživanje; potražite pomoć drugdje.

3. Sindrom muholovke

Izvještač postaje kod produženog istraživanja neobično osjetljiv na stvari koje motiviraju, uzbuđuju ili muče izvore priče i počinje ih skupljati kao što muholovka skuplja bube. Jedan znak ovoga je da izvještač počne vidjeti aluzije na aspekte priče u novostima, koje ranije nije primjećivao. Drugi je da će se slušanje izvještača promijeniti; on će početi kupiti razgovore po sobama u kojima se pojavljuju određene ključne riječi. (Da, to nam se desilo i desit će se i vama.)

Ovo je nevjerovatno uzbudljiv osjećaj i može povećati vašu energiju, ali je i uznemirujući. Ako niste pažljivi, ovaj novi osjećaj vas može učiniti slijepim prema svijetu izvan vaše priče. Gubite osjećaj šta je normalno i osjećaj o činjenici da društvo zapravo funkcioniira prilično dobro većinom vremena, zato što ste

se toliko navikli na dio života koji nije dobar. Ako osjećate da se ovo događa, pobrinite se da provedete neko vrijeme razmišljajući o drugim stvarima izvan vaše priče.

4. Sumnja i poricanje

Prije nekoliko godina, usred petogodišnjeg istraživanja, shvatili smo da su izvori koji su nam se sviđali, visoko poštovani, šarmantni ljudi, zapravo krivi za zločine, a naš je posao bio da to dokažemo. To su također bili moćni pojedinci, koji su učinili mogućnost govorenja istine zastrašujućom. U takvim situacijama neki izvještači postanu fizički bolesni. Ove krize se obično događaju tačno u onom trenutku kada se pitate, što radi svaki pošten izvještač, da li zaista imate svaku činjenicu koja vam je potrebna da dokažete svoj slučaj i da li ima nešto važno što ste propustili. S jedne strane, vidjeli ste i čuli dovoljno da vas to učini bolesnim; s druge, dio vas još uvijek želi vjerovati da to nije tako, što vas navodi da pomislite da nikada nećete imati dovoljno podataka.

Zapamtite ovo: ako ne objavite, u goroj ste poziciji nego kada objavite. Ostanite u okviru ograničenja onoga što ste pronašli, ali pokažite poštovanje prema vlastitom radu i objavite ga.

5. Objektivizirajte emocije

Postoji jednostavan metod za bavljenje ovim vrstama emocionalnih reakcija. Bilježite svoje emocije tokom istraživanja.

- Zapišite šta osjećate i šta je dovelo do tog osjećaja. S kim ste razgovarali? Šta su oni rekli? Kakve su vam misli došle u glavu?
- Bilježenjem svojih osjećaja vi ih pretvarate u materijal koji se može objektivizirati i kojim se može manipulirati.
- Ovaj materijal se može potvrditi kao i svaki drugi. Iskoristite ga da identifikirate obrasce u vašim interakcijama s izvorima, a posebno opasne tačke u vašem istraživanju. Zabrinutost ili strah imaju tendenciju da se pojavljuju u specifičnim momentima. Ove

emocije mogu ukazati na potrebu za novim istraživanjem. Ili mogu ukazati na to da se osjećate izoliranim, bez odbrane. U oba slučaja možete djelovati tako što ćete tražiti saveznike ili potvrditi svoje informacije.

6. Ne zaboravite sutrašnjicu

Novinari prečesto zaborave svoje izvore nakon objavljivanja. Nemojte biti jedan od njih. Ako prekinete kontakt onda kada se priča objavi, izvor će vas vidjeti kao izdajicu. Ako ostanete u kontaktu, počete ćete izgrađivati mrežu izvora za buduće istraživačke projekte. Ako niste dovoljno pametni da uradite ovo drugo, vjerovatno niste ni dovoljno pametni da budete istraživač.

Posljednja stvar: Naši studenti novinarstva često kažu, “Zar istraživajući nećemo steći neprijatelje?” Sigurno. Ali ako posao uradite ispravno i odnosite se prema ljudima na način koji poštuje njihova i vaša vlastita prava, vjerovatno će vas i vaši neprijatelji poštovati. Što je važnije, steći ćete više prijatelja od neprijatelja, a prijatelji će vjerovatno biti ljudi većeg kvaliteta.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

organizacija

5

Kako se organizirati da uspijete

MARK LEE HUNTER I FLEMMING SVITH

Dosadašnji proces:

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

**Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – tako da ih je lakše pregledati,
sastaviti u priču i provjeriti.**

Istraživanje stvara značajno više materijala nego konvencionalno izvještavanje o novostima i ovaj se materijal mora efikasno organizirati na tekućoj osnovi. Ovaj organizacioni rad je dio procesa sistematskog pisanja i objavljivanja: ne vršite istraživanje, onda organiziranje, pa pisanje. Umjesto toga, organizirate se dok istražujete, a ova organizacija priprema i inicira proces pisanja. Ako ne provedete dovoljno vremena da se organizirate, trebat će vam dva puta više vremena za projekt na kraju, a vaš rad na sastavljanju, objašnjivanju i branjenju će biti teži. Osim toga, neće vam biti baš zabavno, jer ćete biti zabrinuti cijelo vrijeme i... neorganizirani, izbezumljeni i frustrirani. Dakle, evo nekih lakih koraka koje možete ugraditi u svoj rutinski rad.

Organizirajte svoje dokumente

Prvi put kada smo objavili istraživanje u većem magazinu u SAD-u bila je predivna anegdota koju smo morali izostaviti. Jedan od glavnih aktera je lagao na postolju za svjedoke za vrijeme sudskog saslušanja. Ali mi nismo bili tamo i izgubili smo novinski isječak koji je potvrđivao događaj. Jednom je kolega morao prekinuti istraživanje kada je ostavio aktovku koja je sadržala ključne dosjee u taksiju. Druga kolegica je provela godinu tražeći dokaz da su njene mete provele izvjesnu studiju, a onda shvatila da ju je već imala u svojoj arhivi.

Organizacija vam može pomoći da izbjegnute ove probleme. Istraživačka organizacija znači da se pobrinite da:

- Znae kakvu ste dokumentaciju našli i informacije koje ona sadrži ("sredstva"),
- Znae gdje je dotično sredstvo i da odmah možete staviti svoju ruku na njega (što znači u roku od 30 sekundi),
- Možete napraviti veze između srodnih činjenica u vašim sredstvima.

Ako znate šta imate i tome možete brzo pristupiti, vaše se istraživanje neće srušiti samo od sebe. Isto tako je važno da možete pristupiti istoj informaciji kod budućih projekata; to je kao da pravite fond kapitala. Ako ne možete uraditi ovo, vaš rad i vaša karijera će biti slabiji. Dakle, molimo vas, ne mislite da je ovo manje važan dio posla. Ne možete provesti sve svoje vrijeme na njemu, ali morate provesti dovoljno vremena tako da vladate svojim podacima i dokumentacijom na svakom koraku istraživanja.

Postoje dva dijela ovog procesa.

- Očigledni dio je da izgrađujete bazu podataka – arhiv ili biblioteku vaše dokumentacije koja je uredna i može se pretražiti.
- Ono što je manje očigledno je da dok stvarate svoju bazu podataka, vi stvarate i svoju priču i izgrađujete povjerenje u nju.

Stvaranje baze podataka

Stvaranje baze podataka ili arhiva se može uraditi s papirnim fasciklama, elektronskim podacima ili kombinacijom oboje. Nema, pak, smisla da je pravite ako je ne koristite, tako da stvaranje mora biti ustrajno i brzo. Predlažemo sljedeći jednostavni, efikasni osnovni proces.

A/ Skupite dokumente.

Dokument je vizit karta izvora. To su i službeni izvještaj, novinski isječak, zabilješke s intervjua ili prepisi itd.

B/ Pregledajte dokument da biste procijenili njegov sadržaj.

Podvucite ili istaknite svaki pasus koji se čini da je posebno važan i stavite fizičku oznaku na taj pasus. Ako izgleda da je papirni dokument posebno presudan, napravite barem jednu papirnu ili elektronsku kopiju.

C/ Dajte dokumentu naslov ili broj, ako ga već nema.

Svaki naslov će valjati sve dok vas podsjeća šta dokument sadrži. (Ovo je posebno važno za web stranice! Spašavanje web stranice pod njenim originalnim naslovom je ponekad ista stvar kao da je ispred nosa sakrijete na vašem tvrdom disku. Pobrinite se da promijenite naslov da biste ga spasili dok snimate originalnu web adresu negdje drugo ili da kopirate sadržaj koji vas interesira na drugi dokument s referencom na web adresu.) Za intervjue predlažemo da koristite subjektovo ime. Ako je subjekt tajan, dajte mu šifrirano ime.

D/ Arhivirajte dokumente.

Stavite ih po redu onako kako osjećate da je vama prirodno. Mi preferiramo da

Otkrivamo temu.
 Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
 Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
 Tražimo ljudske izvore.
 Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
 Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
 Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

arhiviramo dokumente po abecedi, u fizičku ili kompjutersku datoteku. Također preferiramo arhiviranje subjekata; otvorit ćemo dosje o subjektu s jednim dokumentom, onda ćemo, pošto sve više dokumenata stiže, proširiti i podijeliti na manje dijelove naslove o subjektu. U okviru arhiva o subjektima mi raspoređujemo dokumente hronološki, s tim da su najnoviji na prvom mjestu.

E/ Pregledajte dokumente periodično.

Jednom mjesečno je dovoljno. Pobrinite se da se različiti dokumenti arhiviraju ispravno. Ako vam dokument izgleda nepoznato, zastanite na tren da ga pročitate. Bit ove vježbe je ne samo da se vaši dosjei ažuriraju, već i da osigurate da znate šta sadrže.

F/ Izmjenjujte dokumente među dosjeima.

Ako se neki poseban događaj ili serija događaja uoče u dosjeu, a navode na odvojenu priču, kopirajte sve srodne dokumente iz svih dosjea koji imaju veze s njom i otvorite novi dosje. Pobrinite se da ostavite kopije svih dokumenata u njihove prethodne dosjee. Ovu tehniku koristi FBI; kada god se jedan dokument odnosi na drugi (naprimjer, ako oba sadrže ime iste osobe), kopije oba dokumenta se stave u oba dosjea. Razlog za ovu tehniku je da ona povećava šanse da ćete povezati različite djeliće podataka.

G/ Napravite rezerve.

Ako su dokumenti osjetljivi, pripremite kopije i ostavite ih na mjesto koje nije u vašoj kući ili kancelariji, a kome vi ili kolega imate pristup. Ne stavljajte osjetljive podatke, kao što su imena povjerljivih izvora, u vaš kompjuter. Bilo koji i svi podaci u vašem kompjuteru se ne mogu smatrati sigurnim.

Strukturiranje podataka: stvaranje glavne datoteke

Vaša vam sredstva neće koristiti ako ne pomažu priči. Vaše hipoteze će pomoći da vas podsjetite na srž vaše priče i da vode vaše istraživanje. Ali neće biti dovoljne da sastave čvrst, dobro strukturiran narativ. Da biste to uradili, trebate još jedno ključno sredstvo: glavnu datoteku.

Na najosnovnijem nivou, glavna datoteka je “robna kuća podataka” – mjesto gdje bacate sva sredstva koja ste skupili. Ali to nije haotično smetlište, zato što ćete napraviti red. Bit je da imate sve informacije koje možete koristiti na jednoj lokaciji i u jednom obliku.

1. Osnove glavne datoteke

A/ Kreirajte novu wordovu datoteku za obradu ili bazu podataka na svom kompjuteru. Bilo šta od ovo dvoje će biti dobro; koristite ono što vam je najpogodnije.

B/ Premjestite svoje podatke u datoteku. Pod “podacima” mislimo na sve činjenice koje su vam potrebne da napravite priču: vaše izvore, prepise intervjua, izvatke dokumenata, bilješke itd. Predlažemo da prvo stavite izvore, tako da ih lako možete naći. Ako su podaci u elektronskom obliku (izvaci dokumenata s interneta ili web stranica, skenirane ilustracije itd.), kopirajte ih direktno u datoteku. Ako podaci nisu u elektronskom obliku – naprimjer, papirni dokumenti – a originalni oblik je važan, skenirajte dokument,

spasite ga na lako dostupnu lokaciju na svom tvrdom disku i umetnite hipervezu za lokaciju dokumenta u vašoj glavnoj datoteci. Naravno, možete uključiti i hiperveze za web stranice ili druge izvore s interneta.

Molimo vas da ne budete lijeni u pogledu prepisivanja ključnih pasusa iz intervjua. Svaki sat koji provedete na ovom dijelu istraživanja će vam poslije uštedjeti nekoliko sati.

Pobrinite se da svaki dio podataka koje stavljate u datoteku sadrži informacije o svom izvoru. Dajte potpune bibliografske informacije za objavljene izvore.

Pobrinite se također da dokumentirate svoje kontakte s izvorima. Glavna datoteka bi trebala obuhvatati takve informacije kao što su kada je ostvaren prvi kontakt s metom, šta je on ili ona rekao, kada ste dali obećanje izvoru itd. Ove informacije mogu biti od kritične važnosti ako se vaše istraživanje dovede u pitanje, jer pokazuju da ste se ozbiljno potrudili oko istraživanja.

Ponavljamo: ne stavljajte u glavnu datoteku informacije koje mogu kompromitirati sigurnost izvora. Pretpostavite da neko drugi može pristupiti bilo čemu u vašem kompjuteru.

C/ Kada unosite podatke u glavnu datoteku, ako ona ima fizičku lokaciju (kao što je registrator), zabilježite gdje se oni mogu naći. Ovo će vam kasnije biti od ogromne pomoći. Ako imate pitanja o dotičnom dokumentu, možete ga lako naći. Isto tako je važno, ako vaši advokati žele znati kakav dokaz imate prije nego što se on objavi, moći ćete im uručiti dokument za nekoliko sekundi. (Ovo je iskustvo koje grije srce, koje se nijednom advokatu ne bi trebalo uskratiti, posebno onome koji vas može braniti u slučaju da se protiv vas pokrene zakonski postupak.)

D/ Kada premještate podatke, dajte im preliminarni red. Najjednostavniji red i najmoćniji s organizacionog stajališta je hronološki. Složite svoje događaje po redu kako su se dešavali. Umetnite portrete ili biografske podatke o akterima priče prema trenutku kada su se prvi put pojavili u njoj.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

E/ Kada kreirate glavnu datoteku, veze između različitih mjesta s podacima, kao i događajima ili činjenicama za koje izgleda da nemaju smisla, postat će vam očigledne. To će postati i cijele rečenice ili paragrafi tumačenja vašeg materijala. Zabilježite te uvide u glavnu datoteku. Identificirajte ih pomoću ključne riječi (naprimjer, možete koristiti riječ POGLEDAJ, napisanu velikim slovima, ili ZP, što znači “za pogledati”).

F/ Osigurajte da uvijek unosite podatke koristeći isti format (dan/mjesec/godina, naprimjer). Također, pobrinite se da unosite imena uvijek na isti način, inače nećete moći pretražiti glavnu datoteku na odgovarajući način.

2. Segmentiranje glavne datoteke

Detaljniji pristup gornjem sistemu je razvio Flemming Svith, ranije suosnivač Danish Institute for Computer-Assisted Reporting (DICAR). Radije nego da koristi wordovu datoteku za obradu da skuplja i prati podatke, Flemming upotrebljava Excel ili besplatni program za unakrsna izračunavanja (spreadsheet) da kreira indeks ili glavnu datoteku različitih aspekata svog istraživanja. Metod je jednostavan: On kreira “spreadsheet” za istraživanje. Onda kreira odvojene stranice pod sljedećim naslovima:

A/ Lista dokumenata

Flemming preferira da koristi hronološki niz za svoje dokumente. On u svakom slučaju insistira: „Dajte svim dokumentima broj i čuvajte papirne dokumente po numeričkom redu.“ Ako postoje elektronski dokumenti na njegovoj listi, on stavlja hipervezu za lokaciju na internetu ili tvrdom disku. Ovako postavlja kolone podataka u vezi sa dokumentima:

Br.	Datum	Od	Kome	Tema, sadržaj, ključna riječ	Oblik
1	01/02/05	Prezime, ime	Prezime, ime	ključna riječ, ključna riječ, ključna riječ	e-mail
2					pismo
3					telefon

B/ Lista izvora

Ovdje Flemming prati svoje kontakte. Lista s podacima izgleda ovako (svi podaci osim njegovog imena su promijenjeni):

Br.	Zvanje	Osoba	Organizacija	Adresa	Poštanski broj	Država	Telefon organizacije	Telefon
1	Urednik	Flemming Svith	Dicar	Olof Palmes Alle 11	8200	Danska	+45 89440493	+45 89440480
2								
3								

C/ Hronologija

“Spreadsheet” daje slijed događaja koji se pojavljuje u istraživanju, uključujući sve kontakte s izvorima. Izgleda ovako:

Datum	Izvor	Organizacija	Događaj (čin)	Sadržaj, ključna riječ	Izvor
01/02/03	Prezime, ime	Ime	Intervju sa...	Korupcija itd.	
			Sastanak sa...		
			Objavljivanje dokumenta...		

D/ Sljedeći je **dnevnik kontakata**, koji izgleda ovako:

Datum	Vrijeme	Istraživač	Osoba (Izvor)	Organizacija	Kontakt	Odgovor	Sadržaj
01/02/03	13.22	Ime	Ime, prezime	Ime	da	Intervju	korupcija
					Nazovi opet 15.00		
					Poslan e-mail 13.05	Odgovoreno na e-mail	

Kao što možete vidjeti, Flemming razdvaja različite vrste informacija koje bi drugi izvještači (kao ja) stavili u jedan dosje. Jedna prednost ovog metoda je da on ugrađuje preobilnost u sistem: ista informacija će se pojaviti na više mjesta. (Mana je da postoji više mogućnosti da se naprave greške.) Drugo, velika prednost je što vam “spreadsheet” aplikacije omogućavaju da brzo pregledate dosjee da biste našli i grupisali sve reference na pojedine aktore ili elemente u istraživanju. Ovo ne možete uraditi u wordu.

Predlažemo da koristite bilo koji softver koji vam odgovara, sve dok ne postane očigledno da je nedovoljan ili neodgovarajući za vaše potrebe. U međuvremenu, ako je word vaš omiljeni alat, koristite ga. Ako ste spretni s programima za unakrsna izračunavanja (spreadsheet), koristite njih. Koristite nešto što omogućava da moć vašeg kompjutera stoji iza vašeg rada.

3. Zašto se gnjaviti? Kada?

Ne trebate se ovoliko truditi za svaku priču. Ali ako ne kreirate glavnu datoteku u nekom obliku za istraživanje koje uključuje, recimo, više od tuceta dokumenata ili izvora, zažalit ćete kasnije. Ključna razlika između istraživanja i dnevnog izvještavanja je da istraživanje obuhvata više informacija i kontakata, a i različite vrste i kvalitet informacija, nego obično izvještavanje o novostima. Sistemi koji su ovdje ponuđeni će vam pomoći da se nosite s tom situacijom. Možete ih unaprijediti ili promijeniti ili sami naći bolji.

Ali nemojte misliti da ćete ići brže ako preskočite ovaj zadatak, ići ćete sporije. Ili ćete usporiti ili ćete se razbiti. Najočiglednije prednosti korištenja svog kompjutera da kreirate jedan od sistema opisanih gore su:

- Kada je vrijeme da pišete, to što imate svoje podatke spremne pri ruci i složene po redu će vam pomoći da izbjegnute da zaboravljate sve osim posljednje stvari koju ste našli.
- Kada je vrijeme da provjerite činjenice, to što imate svoje podatke i izvore na jednom mjestu će vam uštedjeti mnogo vremena i muke.
- Ukratko, pisat ćete brže i bolje.

Otkrivamo temu.
 Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
 Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
 Tražimo ljudske izvore.
 Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
 Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
 Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
 Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Povezivanje dosjea

Čineći svoje dokumente lakšima za skupljanje, praćenje i pregledavanje, olakšavate svom umu da poveže podatke. Sigurno ćete zapaziti da podaci stvaraju pitanja na koja se nije odgovorilo. Tako vam vaš arhiv govori koji su mu podaci potrebni da se upotpuni. Vi ćete također postati osjetljiviji na nove podatke koji se vežu na vašu hipotezu i tako ćete napraviti neočekivana otkrića.

Primjer procesa povezivanja:

Prvi korak (uvođenje):

U radu s Nacionalnim frontom opazili smo da su bili često na sudu zbog raznih djela i pretpostavili smo da je sudski aktivizam bio njihova glavna strategija. Skupili smo dokumente u vezi sa njihovim sudskim problemima, uključujući i novinske isječke i sudske papire.

Drugi korak (proširenje):

Kako se njihov broj povećavao, podijelili smo ih po vrsti. Postojali su novi dosjei za slučajeve koji su uključivali optužbe za izborne prevare i grozne zločine koji su uključivali sumnjive članove Fronta itd.

Treći korak (žarište):

Zbog toga što su neki od optuženih u slučajevima napada bili "skinheads" – to jest, neonacisti obrijanih glava – pretpostavili smo da je, unatoč službenim demantima, Nacionalni front održavao neku vrstu veze s pokretom "skinheads". Otvorili smo i dosje o "skinheadsima". Najzad smo uočili izvještaj o suđenju dvojice "skinheadsa" i kandidata Nacionalnog fronta za općinsko vijeće koji je napao dugokosog čovjeka bejzbol palicom, učinivši žrtvu trajno hendikepiranom. Kontaktirali smo advokata žrtve.

Četvrti korak (uočavanje povezanosti):

Advokat je ponudio pristup informacijama koje sugeriraju da je i jedna druga grupa azilanata bila

umiješana, ali oni nisu bili nikada identificirani. Ispostavilo se da su ovi azilanti bili pagani (u ovom specifičnom slučaju, obožavaoci vikinških bogova). Vodili smo još jedan dosje o paganskom podzemlju Nacionalnog fronta. Sada smo dodali dokumente iz dosjea o "skinheadsima". Naša radna hipoteza, zasnovana na kontaktima s Nacionalnim frontom, bila je da su pagani bili veza Nacionalnog fronta sa "skinheadsima".

Peti korak (pregledanje i pregrupiranje):

Skupili smo materijal iz raznih dosjea, tražeći veze između paganskog podzemlja, "skinheadsa" i nasilnih djela koja uključuju Nacionalni front. Postojeći materijal je obuhvatao intervjue sa službenicima Nacionalnog Fronta o "skinheadsima", isječke iz publikacija fronta, intervjue s paganima iz Fronta i ostalo. Ovaj dosje je postao osnova za poglavlje u knjizi koje navodi gore opisani napad i iskorišten je da se otkriju veze između paganskog podzemlja, "skinheadsa" i Fronta.

Pregled:

Ključni principi i sredstva organizacionog procesa

- 1 **Sredite dokumente, isječke i ostalo tako da odmah možete naći ono što vam treba.**
- 2 **Imenujte, pregledajte i arhivirajte podatke koje dobijate.**
- 3 **Kreirajte glavnu datoteku koja grupira sredstva i reference u jedan niz.**
- 4 **Iskoristite organizacioni proces da ustanovite rupe u istraživanju i predmete daljnjeg proučavanja.**
- 5 **Ukrstite podatke iz specifičnih dosjea s podacima iz drugih dosjea putem pregledanja i pregrupiranja.**

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

pisanje

6

Pisanje o istraživanju

MARK LEE HUNTER

Dosadašnji proces:

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

**Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – tako da ih je lakše pregledati,
sastaviti u priču i provjeriti.**

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Pisati istraživačku priču nije isti zadatak kao pisati o vijestima. Već smo diskutirali o tome kako organiziranje igra presudnu ulogu, zato što ono pretvara istraživački rad u dio procesa pisanja. Kada dođe vrijeme da se sroči završna priča, tada su potrebne razne vještine i različiti kreativni načini od onih kada se piše o vijestima, koji se zasnivaju na pravilima narativa na kompleksnije načine. Izvještač mora odmah iskoristiti moć sredstava povezanih s fikcijom, a da izbjegne da stvara fikciju. Na kraju, vaše emocionalno stanje ulazi u tekst, svjesno ili ne.

Elementi stila

1. Molimo vas da prestanete biti glupi.

Većina nas je naučena da misli da je posao izvještača da jednostavno prikaže činjenice i omogućiti gledaocu da izvuče zaključke. Prema tome, činjenice moraju biti neobjedne izvještačevim glasom ili osjećajima. Bilo koji drugi pristup neće izgledati "ozbiljan".

Naravno, takav ton može imati veliki efekt kada se koristi prikladno i svjesno. Ali, ipak je čudno čuti da izvještači ne bi trebali dozvoliti da se njihove strasti, karakternosti i vrijednosti pojavljuju u njihovom radu. Da bi upili značenje, gledaoci moraju također otvoriti svoje osjećaje. Oni na različite načine moraju osjetiti uticaj onoga što vide i čuju ili to neće razumjeti. Istraživač koji im ne da ovu mogućnost neće uspjeti, tačka.

Ipak, istraživač mora također biti objektivan na poseban način: neutralnost i poštenje prema svim činjenicama u datoj situaciji. Takva neutralnost ne znači, i ne može značiti, indiferentnost prema posljedicama određenih činjenica, što je ono što bi mnogi političari voljeli dobiti kada optužuju izvještače za nedostatak objektivnosti. Osnovna svrha istraživačkog izvještavanja je reforma, a želja da se svijet reformira je po sebi individualna i subjektivna.

Objektivne činjenice – činjenice čije se postojanje ne može ozbiljno dovesti u pitanje, bez obzira ko ih opaža – su prije sredstva nego kraj procesa. Gledaoci ne žele ili ne trebaju samo informaciju. Oni također zahtijevaju značenje, a neko mora stvoriti to značenje. Dio značenja je da je priča važna tako da ju je izvještač osjetio. Ukratko, ispričajte priču

na način koji privlači pažnju i koji je poduprt činjenicama.

Većina pisaca suviše brine o stilu. Naše uvjerenje je da je autentičan stil ličan i u funkciji karaktera, te da će prirodno iskrsnuti tokom vremena. Vaš stil ne bi trebao nadjačati materijal: ako nadjača, materijal izgleda nevažan. Zapamtite da se jednostavan stil može lako učiniti kompliciranijim, ali je kompliciran stil teško pojednostaviti. Nemojte da vas vlastita sredstva i osebjnost osvoje. Ključ istraživačkog pisanja je ritam, a suviše stila će ga usporiti.

2. Opasnost sumnje

Većinu izvještača njihovi bogati ili moćni izvori tretiraju kao sluge ili kretene. To je jedan razlog zašto neki izvještači nemaju vjeru u vlastitu vrijednost. Oni postaju novinari da bi mogli posjećivati ljude za koje vjeruju da su interesantniji, aktivniji i važniji od njih.

Ovi stavovi su fatalni za istraživanje i češći su no što možete misliti. Svake godine, među novinarima koje obučavam ima nekoliko njih koji nađu savršeno dobru temu, provedu odlično istraživanje i onda iznevjere vlastite zaključke. Oni otkriju neprijatnu istinu, ali dozvole da im dobro pozicioniran izvor objasni da to, nakon svega, nije istina. Tipično, dobro pozicioniran izvor usvaja ton koji miješa mudrost i upozorenje, a izvještač se nesvjesno pokorava.

Naprimjer, poslušajte ovog čuvenog doktora na kraju istraživanja o medicinski prekinutim trudnoćama: *"Nekada neizvjesnost može voditi parove da naprave izbore koji su prihvatljivi za neke, a za druge manje."* Doktor zvuči vrlo lijepo, ali on poriče činjenice koje su izvještači otkrili, a to je da je medicinsko osoblje, a ne parovi, donosilo ove odluke o životu i smrti. Izvještači su potkopali svoj rad tako što su mu dali zadnju riječ. Pazite na te trenutke sumnjanja u sebe.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Varijacija ove greške je izvještač koji lansira divlji napad na svoju metu, a onda u posljednjim redovima kaže nešto kao: *“Oh, nije on stvarno tako loš, nakon svega.”* Ovo je izraz izvještačevog nesvjesnog straha i žudnje za odobravanjem. Ako ste pronašli istinu, ispričajte je. Oduprite se traženju uvjeravanja od izvora koji vam istovremeno čestitaju na vašoj inteligenciji i drže vas za budalu.

3. Budite surovi, ne neprijatni

Stres provođenja i zaključivanja istraživanja može dovesti do umora, frustracije i ljutnje. Sve ovo doprinosi opasnosti da izvještač usvoji uvredljiv, agresivan ton. To je mehanizam odbrane, ali signalizira slabost gledaocu i meti i lošu vjeru ako odete na sud zbog klevetanja.

Nemojte okaljati ozbiljne optužbe sitnim uvredama. To ćete skupo platiti. Pobrinite se da ponovo pročitate svoje skice da vidite ima li znakova bespotrebne neugodnosti i da ih izbacite.

Porijeklo vašeg stila: korištenje modela

Sa skoro svakim problemom u narativnoj umjetnosti se već suočio neki od genija i riješio ga, a čak i geniji usvoje određene tehnike i resurse od nekog drugog (Shakespeare je, naprimjer, posudio zaplete radnje od drugih dramaturga ili historičara). Možete uraditi isto, bez obzira da li ste genije ili ne. Traženje takvih modela bi trebalo biti dio važeg istraživanja, na istom nivou kao i traženje informacija.

Kada se latite jednog specifičnog projekta, identificirajte narativne umjetnike koji su se bavili sličnim temama u svom radu i proučite ih radi elemenata koji vas se najviše tiču. Ovo je posebno važno kada se bavite dužim narativima. Jednostavno nećete imati vremena da baratate informacijama i pronađete sva narativna sredstva koja su vam potrebna.

Naprimjer, izlaganje sudskih procedura je važniji zadatak za istraživače, zato što su takvi procesi prenosnici velike nepravde. Problem kako ih učiniti interesantnim je vječan, a niko ga nije bolje riješio nego Balzac u djelu *Sjaj i bijeda kurtizana*. Drugi problem koji se iznova javlja istraživačima je kako se nositi s velikim brojem karaktera, jer za razliku od pisca fikcije, izvještač ne može jednostavno isključiti smutljive ličnosti zbog jednostavnosti narativa. Engleski romanopisac Anthony Trollope je razvio "scena po scena" narativnu strukturu koja rješava ovo pitanje putem razbijanja svoje liste likova na manje jedinice. Rimski historičari kao Tacit odnosno Svetonije su razradili publicistički

akcioni narativ i politički portret do visokih nivoa. Režiser King Vidor je revnosno eksperimentirao s upotrebom ritmičkih sredstava u glumi, snimanju i montaži.

Koristite tradiciju koja vam je najpoznatija. Proučavajte svoju umjetnost, ne samo svoj zanat. Uzmite šta vam je potrebno i pobrinite se da priznate zaslugu za ono šta uzimate.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Definiranje narativne strukture: hronologija ili odiseja?

Istraživanja nadvladavaju tipičnu strukturu vijesti, što nam jednostavno daje čuvenih “pet pitanja” – ko, šta, kada, gdje i zašto. Istraživanje uključuje te elemente, ali u mnogo dubljem, širem obliku. Istraživanje obuhvata likove koji imaju motivacije, fizičke crte, lične istorije i ostala svojstva izvan zvanja i mišljenja. Ono se odvija na lokacijama koje imaju vlastite specifične likove i istorije. Ono nam pokazuje prošlost u kojoj je priča počela, sadašnjost u kojoj se otkrila i budućnost koja će rezultirati iz tog otkrića. Ukratko, to je bogat narativ. Ako želite da funkcioniра, morate ga strukturirati.

Postoje dva primarna načina strukturiranja bogatog narativa:

- Po **hronološkoj strukturi**, događaji su poredani po vremenu, a svaka sljedeća akcija mijenja mogućnosti za one koje slijede.
- Po **pikaresknoj strukturi**, događaji su poredani po mjestu, kako se akteri kreću po pejzažu. Svaki odjeljak može biti za sebe, zato što pokriva sve potrebne elemente da se stvori povezan mini-narativ.

Što se tiče klasičnih primjera ovih struktura, najbolji primjer koji znamo je grčki pjesnik Homer. *Ilijada*, njegov prikaz Trojanskog rata, se kreće hronološki kroz događaje. U *Odiseji*, slijed događaja u vremenu je manje

važan od kretanja priče kroz svako naredno mjesto, od kojih svako od njih odlučujuće utiče na radnju.

Jedan od ova dva oblika je pravi za vašu priču.

Izbor bi se trebao napraviti na osnovu materijala. Neke priče prenose neumoljiv razvoj sudbine, a te se priče moraju ispričati hronološki. Druge prenose smisao svijeta ispunjenog iznenađujućim mjestima, a na ovim mjestima su sile koje smo ranije zanemarili. Pikareskna struktura najbolje djeluje ovdje.

Naprimjer, koristili smo pikaresknu strukturu u pokrivanju Nacionalnog fronta, zato što je to heterogen pokret s jakim lokalnim korjenima. Da je ispalo da je Nacionalni front centralizirani buldožer pokreta kojeg su opisali neki od njegovih neprijatelja, hronološki portret njegovog razvoja bi više odgovarao.

Svaki oblik ima specifične prednosti.

Pikareskna struktura vam omogućava da navedete obim i razmjer dotične situacije lakše no što bi to hronologija uradila. Ali, hronologija je obično daleko superiornija kao sredstvo pronalaženja korijena dotične situacije.

Izbjegavajte da pokušavate da uklopite svoj materijal u unaprijed stvorenu strukturu samo zato što vam to izgleda “prirodnije”. Michael Moore je interesantan primjer na ovaj kao i na druge načine. Njegov prirodni oblik je pikareskni, a njegov tipični narativ prikazuje zajedljivog stranca (sam Moore) kako jaše po neobičnoj zemlji. U većini njegovih filmova ovo funkcioniра briljantno. Ovo ne funkcioniра u “Fahrenheit 911”, dijelom zato što film pokušava da proдре u odnos između porodice Bush i Saudijaca, prijateljstvo koje se moglo razviti samo tokom vremena.

Neka vam materijal kaže da li je to putovanje kroz vrijeme ili kroz prostor. Kada ste donijeli tu odluku, vi – ili tačnije, vi i vaš kompjuter – možete početi oblikovati konture.

Stvaranje i iskrivljavanje hronologije

Prema Aristotelu u *Poetici*, narativi imaju početak, sredinu i kraj. To je vrlo korisno znati, ali to ne rješava ključne probleme novinarskih narativa.

Prvo, obično ne znamo kakav bi kraj priče mogao biti, čak i kada smo spremni da je napišemo. Naprimjer, mogli smo otkriti ubicu, ali mi nismo oni koji odlučuju da li će on u zatvor. Štaviše, mi radimo za javnost čiji je prvi interes, i očekivanje, da joj kažemo nešto važno odmah. Drugim riječima, javnost manje zanima to gdje priča počinje, već je zanima posljednji razvoj događaja.

Tako u istraživačkom narativu često počinjemo tamo gdje smo sada (sadašnji trenutak), idemo unazad da pokažemo kako smo došli ovdje (prošlost priče), vraćamo priču nazad u sadašnjost (da omogućimo čitaocu da upije priču), onda kažemo gdje ide dalje (mogući rasplet u budućnosti).

Ova struktura – sadašnjost, prošlost, budućnost – odgovara na tri ključna pitanja, a svaki gledalac će željeti da izvještač na njih odgovori:

- Zašto bi me trebala biti briga za ovu priču?
- Kako se desio ovaj užasan ili divan događaj?
- Da li će se ikada završiti? Kako?

Činjenice da je ovo najčešća narativna struktura koja se koristi u dugom obliku

novinarstva, te da je vrlo efektivna u većini situacija, nikako vas ne obavezuju da je koristite. Ustvari, hronološki princip je tako moćan da se, kada se koristi pravilno, može prekonfigurirati na bilo koji način koji izaberete. Naprimjer, napisali smo poseban prilog o slučaju ubistva koji je počinjao u budućnosti: roditelje žrtve će progoniti sud zbog zločina kojeg nisu počinili. Onda je priča otišla u prošlost slučaja, pokazujući kako je policija hranila štampu užasno spekulativnim informacijama. Zaključena je sa sadašnjošću, osudom ovog suđenja zbog mišljenja. Obrnuto, mogli biste početi priču tamo gdje je počela, u prošlosti, i nastaviti ravno kroz pitanje: “Kako se ovo može završiti?” Ali u većini slučajeva, srž vaše priče bit će odgovor na pitanje: “Kako se ovo desilo?”

Postoje dvije glavne stvari koje se trebaju imati na umu kada postavljate hronološki red materijala u vašoj skici.

- Prvo, **počnite s trenutkom koji će upečati gledaoca – najmoćnijom scenom koju imate.** To bi mogao biti neko ko pati ovog trenutka. To bi mogao biti trenutak u prošlosti kada se nešto promijenilo zauvijek. To bi mogla biti nepodnošljiva budućnost koja dolazi. Šta god da je to, mora voditi gledaoca da pita: “Kako se ovo dogodilo?”
- Drugo, **molimo vas, ne izlažite gledaoca opetovanom kretanju naprijed-nazad kroz vrijeme.** Da ste vozili automobil i to uradili svojim putnicima, njima bi pozlilo. A i vašem gledaocu. Ako odvedete gledaoca u prošlost, ostanite tamo dovoljno dugo da kažete šta se desilo, onda se vratite u sadašnjost. Ne skačite iz 2008. u 1995. godinu, a onda u 2006., onda u 1982... održavajte hronološko kretanje koliko god je moguće direktnim i jednostavnim. Izuzetak od ovog pravila iziskuje pikaresknu strukturu: narator pikareskne priče može čuti za iste događaje od nekoliko različitih ljudi, u raznim vremenima i na raznim mjestima. Imajte to na umu kada odabirate svoju cjelokupnu strukturu.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Korištenje glavne datoteke

Sjećate se glavne datoteke – one koja ima sve vaše izvratke iz dokumenata, portrete, ideje i zabilješke u sebi? Bit će vam vrlo drago da ih sastavite. To je posebno tačno ako, kao mi, ne volite da napravite skicu prije nego što pišete.

1. Skiciranje pomoću glavne datoteke

- Prvo, otvorite glavnu datoteku i pročitajte je.
- Onda spasite verziju za redigiranje.
- Sada je pročitajte ponovo.

Ovaj put izrežite (“cut”) materijal koji nećete koristiti.

- Pročitajte ga još jednom.

Ovaj put izrežite i zalijepite (“paste”) materijal po redu za koji mislite da bi se trebao koristiti, na hronološkoj ili pikaresknoj osnovi.

- Ponavljajte gornja dva koraka sve dok ne osjetite da imate materijal koji vam se najviše sviđa, poredan za upotrebu.

Čestitamo.

Upravo ste napisali svoju preliminarnu skicu. Sada možete “pisati kroz” dosje, pretvarajući bilješke i podatke u tekst. Jednostavno, spuštajte se niz stranicu dosjea i prerađujte je kako se spuštate. Ne zaboravite da izrežete i zalijepite reference dokumenta u fusnote. Kasnije će vam ovo učiniti provjeru činjenica i pregled zakonitosti daleko jednostavnijim.

2. Konstrukcija scena po scena pomoću glavne datoteke

Jedan drugi pristup, ako preferirate pikaresknu konstrukciju, jeste da pišete naslove scena za koje znate da ćete ih koristiti. Apolutno osigurajte:

- Da svaka scena čini ključnu tačku koja unapređuje vašu priču.
- Da su prelazi između scena – razlozi zbog kojih idemo s jednog na drugo mjesto – očigledni.

Onda iz glavne datoteke izrežite i zalijepite odgovarajući materijal za svaku scenu. Potvrdite da znate: kakvo je mjesto, ko je bio tamo, šta su radili, šta su rekli (dijalog) i kako to znate.

Ovo su elementi koji su vam potrebni da izgradite scenu.

U sljedećem pasusu iz istinitog istraživanja o zločinu, dva svjedoka zločina uzbujuju svog pretpostavljenog. Zapazite kako se koriste detalji da se da vjerodostojnost njihovim optužbama putem ustanovljavanja autentičnosti ključnog dokumenta:

“Ušli su u kancelariju svog šefa Huberta Landaisa, i uručili mu Christiev katalog. Kompanija je prodavala prokrijumčarenu sliku Murilla, rekli su ... Landais je pitao: ‘Imate li dokaz da je slika nedavno bila u Francuskoj?’ Laclotte je otvorio svoj dosije i izvadio list papira na kome je otkucano istrošenom mašinom. To je bio izvještaj o Murillu, sastavljen u Louvreovoj vlastitoj laboratoriji, potpisan od bivšeg glavnog kustosa laboratorije, Magdeleine Hours, datiran 17. april 1975.”

Ako nemate detaljan materijal da izgradite svaku scenu ili scene ne slijede prirodno, niste spremni da pišete. U prvom slučaju treba vam više izvještavanja, a u drugom vam je potrebno bolje razumijevanje vaše priče.

3. Priča > činjenice

Klasična kompozicijska greška istraživača je da nas zakopaju u činjenice. Ova se greška javlja zato što izvještač ne može baratati kvantitetom materijala kojeg je nakupio ili zato što izvještač želi impresionirati gledaoca svime što je otkrio. Postoje dvije glavne tehnike da se riješi ovo pitanje.

- **Razmišljajte o činjenicama kao o detaljima**, ne samo kao o informacijama. Skloni smo da mislimo da ne možemo imati dovoljno informacija. Međutim, lako možemo imati suviše detalja. Detalji bi trebali dodati osnovnu boju i značenje vašoj priči. Dakle, prezentirajte samo detalje koji iziskuju pažnju (*“kuća je gorjela”*) ili koji pružaju duboki uvid. Naprimjer, način na koji je ured zvanika dekoriran ili objekti koji ga okružuju brzo mogu reći gledaocu šta ta osoba smatra važnim. Naš kolega Nils Hanson zove ove detalje “grumenjem” – blještavim komadićima dragocjenog metala koji isijava iz toka priče.

- **Promijenite scenu za svaku novu činjenicu.**

Ovo znači da se mora pokazati novi izvor, novo mjesto ili novo vrijeme. Ovi elementi postaju nosioci za činjenice.

Zapamtite:

Činjenice ne pričaju priču.

Priča priča činjenice.

Ako priča potpuno zapne pod težinom činjenica, izvještač će podbaciti. Ne koristite činjenicu koja ne osvjetljava značenje vaše priče, bez obzira kako vam se interesantnom ona činila.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Specifične kompozicijske tehnike

1. “Ključni paragraf” ili šta uraditi s vašom hipotezom

Negdje blizu početka svoje priče morate napraviti paragraf koji nam govori o suštini i srži priče (i u proširenom smislu, zašto je gledamo). Ako imate definiranu i potvrđenu hipotezu, ona će većinom služiti kao srž. Ako nemate paragraf, može se desiti da gledaoci ne razumiju gdje ih vodite i zašto.

Evo primjera “ključnog paragrafa” iz jedne priče koja je dobila nagradu:

“1992. godine je socijalistička vlada nastojala da odvratiti političare da obavljaju nekoliko funkcija odjednom – jedinstven francuski zaokret u izbornoj demokratiji – putem ograničavanja njihovih plata. Ali, zaboravili su da definiraju šta će se desiti s viškom prihoda koje “političari” nisu mogli skupiti. Naše istraživanje pokazuje da je u narednoj deceniji 45 miliona dolara preneseno iz države u džepove političara i ljevice i desnice.”

Skratite paragraf na nekoliko kratkih rečenica. Ako u tom prostoru ne možete reći o čemu je priča, ni sami je ne razumijete.

2. Lice nepravde: personifikacija

Jedna od najstarijih tehnika u literaturi je da se personificira situacija putem dotičnog lika. Ova tehnika je vjerovatno previše korištena u novinarstvu, ali ostaje opravdana, i za gledaoce i za izvještače koji pokušavaju osjetiti emocionalnu osnovu priče. Pokaziva-

nje žrtve gledaocu može biti moćan način da se brzo dobije osjećaj o priči.

Jedna varijacija ove tehnike je da se otvori pasus ili priča s opisom mjesta. Tehnika je filmska: mi volimo kroz okoliš do srži akcije. Tehnika ne funkcionira ako ambijent nema lik i ako nam ne kažete o značaju različitih svojstava ambijenta.

Ako koristite personifikaciju, pobrinite se za sljedeće:

- Vaš primjer zaista odgovara priči. Ne pokazujte nam dramatičan slučaj i ne mojte nam onda reći da se u priči radi o nečem drugom.
- Iskoristite svaki primjer jednom i to dobro. Ne vraćajte se stalno na isti slučaj, osim ako se u vašoj priči ne radi o tom jedinom slučaju.

Razmislite o sljedećem primjeru koji je dobio nagradu, u kojem nam majka govori šta je njena kćerka pretrpjela, tako da možemo vidjeti tragediju iza nje – zakon koji nikada nije trebao biti napisan.

“Bilo je trenutaka kada se Carol Castellano pitala da li bi bilo bolje da joj je kćerka mrtva. Rođena 1984. godine nakon samo 23 sedmice trudnoće, Serena Castellano je jedna od više od četvrt miliona onesposobljene djece koja duguju svoje živote tinti: Beba Doe zakonu iz 1982-84., koji je proglasio zločinom to da doktori urade manje od maksimuma da održe čak i najmanje održivu prerano rođenu djecu u životu. Ali, vlada koja je otela ove bebe od smrti ih je ostavila sakatim – a onda ih napustila, kao i njihove porodice.

Kao i mnogi drugi u ovoj praktično nezapaženoj, neprijavljenoj populaciji, Serena Castellano ne bi preživjela u sobi za porađanje samo nekoliko godina ranije. Rođena je slijepa, oštećenje mozga ju je sprečavalo da govori ili žvače, a plućne i stomačne abnormalnosti su iziskivale šest operacija u njenih prvih osam mjeseci života – sve bez anestezije.

‘Da sam imala neki način da saznam šta (tako prerano rođene) bebe trpe, ne bih željela da moja beba prođe kroz to’, kazala je Carol Castellano, predsjednik i suosnivač New Jersey Parents of Blind Children. ‘Obožavam svoju kćerku. Nikada ne bih željela da je zanemarim. Ali, da imam prijevremene trudove, ne bih išla u bolnicu. Ostala bih kod kuće i pustila da priroda uradi svoje.’”

Zapazite sljedeće u ovom pasusu:

- Prizor u kojem Carol Castellano razmišlja o sudbini svoje kćerke postavlja gledaocu pitanje: zašto bi ijedna majka željela da joj je dijete mrtvo?
- Ovo nam omogućava da idemo pravo do ključnog paragrafa i kažemo čitaocu zašto pričamo ovu priču.
- U trećem paragrafu pokazujemo gledaocima neke zaista užasne detalje. Budite pažljivi: gledaoci ne mogu upiti previše bola. Tako kada skrenemo pažnju na Carol Castellano, koja nam mirno govori šta je saznala, pružamo gledaocu korist od njene teško stečene mudrosti, ali također dajemo gledaocu i olakšanje od razmišljanja o djetetu koje je užasno patilo.

3. Pazite da ne stavite sebe ispred žrtve

Kada pišu o žrtvama ili ih snimaju, izvještači mogu figurativno ili doslovno iskoračiti naprijed, prisiljavajući čitaoca da gleda njihov bijes ili tugu umjesto boli žrtve. Lako je napraviti ovu grešku. U istraživanju o pobačajima u Francuskoj, neki od mojih studenata su pokazali ženu čiji je pobačaj bio noćna mora, a onda su istaknuli: *“Ona i njen suprug bi doživjeli traumatično iskustvo... Šok je ustupio mjesto nerazumijevanju za mlade parove.”* Zapazite kako je izvještačevo tumačenje odjednom prisutnije od patnje žrtve. Izvještač nesvjesno izbjegava prizor bola. Ali, gledalac će vidjeti izvještača koji se smatra važnijim od žrtve. Ako je neko propatio zarad vaše priče, pokažite tu osobu, ne sebe.

Ako zaista iskoračite, ostanite iza žrtava.

Klasična uloga istraživanja je da se odbrane oni koji se sami ne mogu braniti. Ovo je bila uloga Zole u *Optužujem!*, Norberta Zongoa u Burkini Faso i drugih kojih je mnogo da bi se spomenuli. Ako igrate ovu ulogu, opravdano je da pokažete svoj karakter i prisustvo. Ali, budite obazrivi. Malo je slave u tome što izgrađujete vlastitu reputaciju ako ne pomažete da se sačuva reputacija žrtve.

4. Neka izvor govori

Mnogo vremena je protračeno u novinarstvu na pokušajima da se kaže nešto što je izvor već savršeno dobro rekao. To je za žaljenje, zato što ljudi koji su proživjeli priču nju najbolje ispričaju, s najviše izraza i strasti. Zašto pokušati napisati savršenu rečenicu kada su to oni već uradili za vas?

Najbolji metod je da utkate izjave izvora u vlastite tekstove kao da ste ih sami napisali, što omogućava da one usavrše vašu priču. U ovom primjeru smo pustili portparola bolnice da iznese propast i užas Beba Doe zakona kojeg pblize poznaje:

“Prošle su godine doktori u bolnici Cedars Sinai u Los Angelesu spasili novorođenče koje je bilo teško samo 368 grama. Nakon šest mjeseci, uz račun za medicinske usluge od milion dolara, dijete je bilo otpušteno. Umrlo je nakon dvije sedmice. ‘Porodica je bila sretna – dobila je odštetu’, rekla je Charlie Lahaie, portparol Cedars Sinaia. ‘Možete li zamisliti da platite račun od milion dolara, a da vaša beba nije čak ni živa?’”

U donjem pasusu smo opširno citirali zvaničnika Nacionalnog fronta, koristeći zvučni zapis kojeg smo snimili kao izvorni materijal. (Ne sviđa nam se, općenito, da snimamo, jer je prepisivanje sporo. Ali u ovom slučaju smo napravili izuzetak zato što Nacionalni front voli tužiti za klevetu, a zapis je dokaz da su bili ispravno citirani.) Informaciona vrijednost ovog pasusa je praktično nula: čovjek govori gluposti. Ali, važan je mentalitet čovjeka, a nismo ga mogli shvatiti bez cijelog

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

pasusa. Kada je knjiga bila objavljena, ovo je bio prvi isječak koji je uzeo jedan časopis.

“U ovoj vladi i njenim stražnjim hodnicima postoje ljudi koji bi trebali biti u zatvoru zbog pe-do-fi-rije. Čujete li me? Čujete li me? Možete reći da vam je Roger Holeindre kazao to! Možete dati i sat! Sada je petnaest do pet, mislim! ČUJETE LI ME? Dakle, govorio sam druge noći, ‘Trebali bismo objesiti sav ovaj šljam’, a dama u sobi je rekla, ‘Ah, gospodine Holeindre, to nije lijepo, zašto ih želite objesiti?’ A ja sam odgovorio: ‘Da, gospođo, da li znate šta je to pedofilija?’ ‘Ah, ne, ne znam.’ ‘Dakle, to su ljudi koji profitiraju od svojih pozicija... DA SILUJU MALU DJECU STARU TRI, ČETIRI ILI PET GODINA!’ ‘Oh, moramo ih objesiti!’ ‘Rekli ste to, gospođo!’”

Zapamtite: Ljudi vas ne slušaju samo zbog činjenica. Oni žele znati karakter, ton, boju izvora koje ćete im predstaviti. Dijalog je jedino najbolje sredstvo da prenesete te elemente. Uredite ga po dužini i dejstvu, ali koristite koliko god vam je potrebno.

5. Osnovno uređivanje

U novinarstvu je uređivanje umjetnost pravljenja priče boljom nego što je bila. Minimalno, dobar vanjski urednik bi trebao moći da predloži materijal koji obogaćuje vašu priču i taktično sugerira načine na koje se pisanje može poboljšati. Ali, prije nego što se bilo ko drugi uključi, uređivanje bi trebalo biti kontinuiran proces. Naviknite se da oblikujete vaš tekst svaki put kada ga otvorite, izoštravajući izraze i fraze. Osigurajte da spasite posljednju verziju pod različitim imenom dosjea (naprimjer, uključujući datum ili broj verzije) tako da ne gubite ili ne stavljate materijal na krivo mjesto stalno.

a. Tri kriterija uređivanja

Uređivanje bi trebalo služiti da vaš rad učini jasnijim i ritmičnijim. Ovi kriteriji vam pomažu da vidite te kvalitete: uređena priča bi trebala zadovoljiti tri osnovna kriterija:

- Da li je koherentna?

To jest, da li se svi detalji uklapaju zajedno? Da li su sve kontradikcije koje su se pojavile u dokazu riješene?

- Da li je kompletna?

Da li se odgovorilo na sva pitanja koja je priča potakla? Da li su izvori svake činjenice koja je citirana odgovarajući?

- Da li se kreće?

Ako priča usporava ili se kreće unazad, gubite gledaoca.

Najbolji način da vidite da li su se ovi kriteriji zadovoljili je da pregledate priču u vezi trenutaka nerazumijevanja, kada se gledalac može pitati o čemu govorite. Najuobičajeniji uzroci narativne magle i sredstva za brzo otklanjanje su:

- Paus je napisan iz unutrašnje perspektive, koristeći tehnički ili birokratski žargon. On mora biti bazičniji, manje stručan.

- Rečenice su preduge.

Isjecite duge rečenice na komade. Budite pažljivi: previše rečenica ima isti usporavajući efekt kao i vrlo duge rečenice.

- Paragrafi su predugi.

Kada se promijeni osoba, mjesto ili ideja, i paragraf bi se trebao promijeniti.

b. Dobra priča je kao voz.

Ona se moćno kreće prema svom odredištu. Može usporiti da uzme više putnika ili da vam omogući da se usredotočite na posebno istaknut dio pejzaža, ali se ne smije zaustaviti. Tako kada pišete i uređujete, fokusirajte se na ritam priče. Gledalac mora osjećati da ga se nosi iz jednog pasusa u sljedeći. Ako se ovo ne dešava, priča ne funkcionira. Ne mijenjajte cijelu strukturu. Identificirajte pasuse gdje postoji problem i izbacite ili dodajte materijal da ih učinite efektivnijim.

c. Ponovo pišite samo kad je to neophodno.

Ako gore evocirane tehnike ne osiguravaju priču koja je kompletna i koherentna i koja se kreće u jakom ritmu, morate ponovo pisati – ne samo promijeniti riječ ili dvije, već ponovo strukturirati i sročiti. Pokušajte identificirati

pasuse koji funkcioniraju i izbjegavajte da ih dirate. Umjesto toga, usredotočite se na tačke gdje nešto ide pogrešno u priči. Najčešće, pasusi koji ne funkcioniraju trebaju biti kompaktniji. Izaberite najjače elemente koje želite saopćiti i pišite oko njih, ostavljajući ostalo na stranu.

d. **Tri načina da se riješi 95% problema u pisanju:**

Sijecite, sijecite i sijecite.

Najlakši i obično najbolji način da uredite problematičan pasus je da ga isječete. Ako pokušate da ponovo napišete jedan pasus više od tri puta, to je vjerovatno gubitak vremena da nastavite i trebate krenuti dalje. Postoji pasus u Hemingvejevom romanu *Za kim zvona zvone* koji je on ponovo pisao preko 60 puta. To još ne zvuči uredu. Ako to Hemingway nije mogao, nećete ni vi. Dakle, sijecite.

e. **Neka vam prepreke u tekstu daju reakciju**

Ako se ne može učiniti da pasus funkcionira, onda ili ne razumijete šta pokušavate reći ili to nije vrijedno da se kaže. Obično je ovo drugo. Ali ako je suviše važan da se isječe, uzmite vremena da razmislite o tome šta zaista pokušavate reći. Ovo je istinski rad na pisanju i u ovim momentima vaša priča postaje dublja i jača.

f. **Koliko dugo biste trebali ići?**

Prije 30 godina je bilo uobičajeno za magazine u SAD-u da objavljuju priče do 7.000 riječi. Sada magazini i novine rijetko objavljuju priče, čak i istraživanja, od preko 2.500 riječi. Isto tako, tržište za video ili filmska istraživanja sada zahtijeva kraće formate. Jedno rješenje ove situacije je prihvatiti prostorna ograničenja s kojima se suočavate, radi objavljivanja priče, ili, ponekad, zato što sažeta i uređena verzija ima veći uticaj od originala i bolje se čita ili gleda. (Postoji mnogo masti u većini medija.) Drugo rješenje je predložiti alternative jednostavnom isjecanju. Postoji nekoliko objavljiivačkih strategija u istoriji novinarstva koje mogu

povećati uticaj duge priče, kao i koristi za javnost i medije:

• **Serijalizacija:**

Napišite je ili uredite kao seriju.

Umjesto jedne duge priče, napišite nekoliko kraćih. Medijima će to biti lakše objaviti. Također će biti lakše i moćnije da promovirate, jer će svaki nastavak serije privući pažnju drugih. Mediji također mogu ponovo odštampati seriju kao cjelinu.

• **Maksimalno iskorištavanje**

Raširite priču po raznim medijima.

Novina može imati prostora samo za kratku verziju priče. Ali web stranica možda može prihvatiti dužu verziju. Pobrinite se da zadržite prava na različite verzije svoje priče i da je distribuirate u što je moguće više različitih medija.

• **Brendiranje:**

Uspostavite superiornost putem redovnih pojavljivanja.

Koliko vam je prostora zaista potrebno? Jako mnogo istraživačkih priča je pregledno ili predugo. One vrlo često sadrže materijal za više od jedne priče, o različitim aspektima početne hipoteze. Radije nego da objavite jednu "blockbuster" priču, razmislite o redovnom objavljivanju povezanih priča – u većim intervalima od serije, ali ne tako velikim da javnost zaboravi stvar i vašu ekspertizu. Ovo je jedan način da izgradite svoj brend kao novinar i brend medija.

6. **Iskušenje dovršavanja**

Narativna umjetnost zahtijeva zadovoljavajući završetak – ali nažalost, novinari nemaju pravo da ga izmisle. Umjesto završetka, mi moramo sastaviti zaključak. Razlika je značajna. Završetak rješava sve misterije narativa. Zaključak jednostavno označava tačku gdje narativ prestaje ići naprijed.

S jedne strane, morate biti pažljivi da odolite iskušenju da date svojoj priči konačni

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

zaključak kada ga ona nema. S druge strane, morate navesti kakav bi takav zaključak mogao biti. Ne mora biti dug. Brilljantni ekspozit Alberta Londresa o francuskoj kažnjeničkoj koloniji u Gvajani se završava riječima: *“Završio sam. Vlada mora početi.”*

Neka čitalac zna ako neko ima ideju o tome šta se mora uraditi. Možete izložiti vlastite ideje, jer ako ste istraživanje proveli ispravno, sada ste jedan od stručnjaka za temu. Možete prizvati one koji su riješili slične probleme i ukazati na one koji imaju odgovornost da to riješe sada. Jedan trik koji često uspijeva je da se omogući izvoru, nekome ko je proživio priču, da kaže posljednju riječ.

Jedan drugi je da svjesno skupite trenutke koji mogu poslužiti kao vaš završetak, kada istražujete priču. Evo primjera koji je dobio nagradu, kojeg smo se dokopali dok smo istraživali skandal o kontaminiranoj krvi u Francuskoj. Sastoji se od izjave izvora kombinirane s opisom mjesta gdje se to dogodilo, brutalne, ironične misli koja nam je pala na pamet dok smo bilježili (“žrtve su i same imale djecu”) i konačne bijesne presude:

“Da li bi doktori trebali biti bolji od nas ostalih? Zašto kriviti ovoga, naprimjer? Kada je upitan za vrijeme suđenja zašto nije jednostavno dao ostavku i prokazao šta se događalo, on je rekao: ‘Imam djecu koju moram izdržavati.’ Iza njega je bila sudnica puna ljudi koji su i sami imali djecu. Njihovi sinovi su sada mrtvi, zato što su ih ljudi kao ovaj – i drugi, čija imena možda nećemo nikada znati – izdali.”

Bez obzira da li govorite sami ili neko govori za vas, osigurajte da je posljednja riječ istinita riječ. Mnoga istraživanja su bila sabotirana od strane autora u posljednjim redovima, zato što autor ne želi da čuje šta priča govori ili zato što je autor nesvjesno uplašen da to kaže. Ponovit ćemo dva najčešća slučaja: Sabotažu može izvesti autor koji kaže nešto kao: “Pa, možda naša meta nije tako loša osoba, nakon svega.” To vaš strah govori; želite da vam meta oprost. (Kao što

je veliki psihoanalitičar Erich Fromm rekao, neki ljudi se dive Hitleru jer je manje ponižavajuće diviti se takvom čovjeku nego priznati da vas on užasava.) Ili vaša sumnja u sebe može progovoriti kada citirate Vrlo Mudru i Poštovanu Osobu koja kaže: “Život je pun problema, ali mi dobre volje i visokog društvenog položaja rješavamo njih sve za vas.” Nažalost, upravo ste napisali cijelu priču koja je rekla drugačije.

Prihvatite istinu o onome šta ste otkrili. Teže je no što mislite, a to je ono što vaš rad čini izvanrednim. Ako vam je vaš rad dao pravo da donesete sud na kraju, donesite ga. Neka bude odmjeren, neka bude pošten, neka bude u okviru ograničenja da je ono što znate apsolutna istina. Ali, također, nemojte poricati da je ono što ste dokazali istina.

kontrola

7

Kontrola kvaliteta: Tehnike i etika

NILS HANSON, MARK LEE HUNTER, PIA THORSEN I DREW SULLIVAN

Dosadašnji proces:

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

**Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – tako da ih je lakše pregledati,
sastaviti u priču i provjeriti.**

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Šta je provjeravanje činjenica?

Istražili ste priču, organizirali je i napisali. Bravo, a sada da se uvjerimo da smo to uradili ispravno prije nego što ona dođe u domen javnosti. Ovo uključuje kontrolu kvaliteta ili, u tehničkom smislu, “provjeravanje činjenica”.

Š irom svijeta vrhunski istraživački timovi uključuju nekoga – urednika ili čak osobu koja provjerava činjenice zaposlenu puno radno vrijeme – čiji je posao da vodi proces provjere da li je istraživanje bilo savršeno provedeno i sročeno. U ovome postoje četiri glavne komponente:

- Prva je provjera da li, ustvari, pričate istinitu priču – ne samo priču u kojoj je svaka činjenica istinita, već onu u kojoj činjenice dovode do veće istine. Ako alternativno objašnjenje ima više smisla nego vaše, nešto je pogrešno.
- Onda potvrđujete da znate izvor ili izvore za svaku činjeničnu tvrdnju u priči.
- U procesu potvrđivanja vaših izvora identificirate i ispravljate greške u činjenicama kao što je navedeno.
- U isto vrijeme otklanjate emocionalnu buku iz svoje priče – bezrazložne uvrede, agresiju ili neprijateljstvo koji su našli svoj put u vaš narativ kada ste bili umorni, frustrirani ili uplašeni.

Zapamtite: priča mora biti prava, morate izbaciti ili promijeniti činjenice koje nisu tačne i morate se pobrinuti da je ton vaše priče opravdan.

Naša prijateljica Ariel Hart, vrhunski kontrolor činjenica iz *Columbia Journalism Review*, rekla je: “Nikada nisam provjerila priču koja nije imala greške, bilo da je duga pet stranica ili dva paragrafa.” Dodala je:

“Pošteno, neke od ‘grešaka’ koje nalazim su stvar tumačenja i autori se obično slažu da se promijene. Ipak, praktično svi članci sadrže greške u vezi sa objektivnim stvarima i činjenicama: malo netačna godina, stari podaci, pravopisno pogrešno napisano, informacija o kojoj se naširoko izvjestilo, a koja je uzeta od sekundarnih izvora, ali je pogrešna. I naravno, ‘činjenice’ izvučene iz piščevih mentalnih arhiva. Greške se često javljaju kada autor kaže, ‘Ne trebate to provjeravati, znam da je tačno’.”

Vi ćete napraviti greške. Svako ih pravi. Ponekad je to način na koji govorite nešto, a nekada je to materija o kojoj govorite. Kako god, to je problem. Pametni ljudi isprave ove probleme, a amateri se nadaju da ih niko neće primijetiti. Nažalost, neko to uvijek radi, a to je obično neko ko nije vaš prijatelj. Ako niste voljni da priznate i ispravite svoje greške te da budete dobri kada to radite, promijenite svoj stav ili promijenite svoju profesiju.

Vrlo je moguće da niko u vašoj radnji nikada nije provjerio činjenice o priči ranije i pogotovo da niko nikada nije provjerio činjenice o jednoj od vaših priča. Pa evo kako to funkcionira:

- Potrebno vam je najmanje dvoje ljudi – autor i onaj ko provjerava priču. Oboje imaju kopiju priče.
- Pregledajte cijelu priču da dobijete sveobuhvatnu sliku. Da li je pristrasna ili poštena? Osjeća li se da nešto nedostaje? Ko ili šta bi moglo prikazati drugačiju sliku?
- Onda prođite kroz priču iz činjenice u činjenicu, red po red. Onaj ko provjerava – urednik, kolega, advokat ili samo kompetentni prijatelj – pita o svakoj činjenici: “Kako znaš to?”
- Autor daje izvor. Ako je izvor dokument, obje strane gledaju dokument da se uvjere da je citiran tačno. Ako je izvor intervju, gledaju zabilješke iz intervjua ili slušaju zvučni zapis.
- Ako nema izvora, autor mora naći jedan. Ako se nikakav izvor ne može naći, pasus se mora izostaviti.

- Onaj ko provjerava činjenice posebno ispituje autorovo tumačenje metinih motiva, ciljeva ili misli. Općenito, ovaj materijal bi trebalo izostaviti. Međutim, ako postoji dokumentacija da se ustanovi njegova realnost – naprimjer, pisma ili dnevници koji dokumentiraju stanje svijesti individue u datom trenutku – ona se može uključiti.

Kao što možete vidjeti, ovaj proces nije kompliciran. Može izgledati malo zamoran kako je opisano. Vjerujte nam, on je sve samo ne zamoran, jer kako proces teče, priča postaje sve realnija, a njen uticaj postaje opipljiv. Ići kroz proces je također mnogo manje zamorno nego pokušavati da se odbranite, u sudnici ili bilo kojem drugom prostoru, od optužbe da niste znali o čemu ste govorili.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Provjeravanje vaše etike

Nemojte zloupotrijebiti moć uvreda

Izvaditi bezrazložno neprijateljstvo ili agresiju iz svoje priče bi trebao biti zdrav razum. Ostaviti u njoj takvu buku povećava vaše zakonske rizike i može razbjesniti ili poniziti vašu metu do tačke gdje ona reagira nasilno. Naravno, novinari često ismijavaju ili vrijeđaju svoje mete. Jedna je stvar tako uraditi u uvodnom članku; uvodni članak je, nakon svega, mišljenje, a svako ima mišljenje. Ali, efekt je daleko brutalniji kada je ono spareno s istraživačkim otkrićima.

Izveštači bi trebali biti vrlo, vrlo pažljivi u vezi zloupotrebe ove moći. Ako istraživanje vodi do bitnih optužbi protiv nekoga, općenito nije neophodno dodavati ličnu uvredu receptu.

U većini slučajeva koje smo vidjeli, izvještači postaju uvredljivi kada su umorni ili uplašeni. Umor stvara kod mete ili kod vas sindrom borbe ili bijega koji je povezan s psihologijom stresa; to čini i agresija, stvarna ili umišljena. Ne budite naivni u vezi toga da li se ovo može desiti vama ili ne: može i hoće. Budite na oprezu u vezi ove opasnosti. Pobrinite se da ono što stavljate u priču rezultira iz svjesnih izbora.

Dajte meti pravo na odgovor

Nikada, nikada, nikada ne napadajte nekoga u priči a da mu ne ponudite šansu da odgovori na vaše dokaze. Možda će vam on ponuditi apsurdno objašnjenje. Citirajte ga. Možda će odbiti da išta komentira. Recite gledaocu da je odabrao da ne odgovori, bez sugeriranja da je ovo kažnjivo. Ni od koga se ne traži da razgovara s novinarima, a odbijanje razgovora nije znak krivice. (Obrnuto,

nemojte pretpostaviti da je neko u osnovi pošten i dobar zato što želi da razgovara s vama.)

Požurujemo vas da kontaktirate neprijateljske izvore ili mete rano i često u istraživanju, osim ako nemate razlog (osim svog straha) da mislite da ćete biti u opasnosti kao rezultat toga. Najvažniji razlog za ovu strategiju je da često, kada meta objašnjava svoje gledište, hipoteza odjednom izgleda potpuno pogrešna. Ovo nam se dogodilo i ponekad su sedmice ili mjeseci bili izgubljeni.

Procedura za poštovanje svojih izvora

Na SVT televiziji u Švedskoj, šef istraživačke jedinice Nils Hanson traži od svojih izvještača da koriste sljedeću proceduru da bi osigurali da su kritike opravdane:

- Prvo, pregledajte priču i označite bilo koju ili sve kritike neke osobe, organizacije ili kompanije.
- Da li je kritizirana strana informirana o svim kritikama? Ako nije, uradite to, osim ako nemate vrlo jak razlog (kao što je da ćete biti uhapšeni ili ubijeni) da to ne uradite.
- Da li je kritizirana strana odgovorila na sve kritike? Ako nije, nešto ne valja. Ovaj materijal se trebao skupiti ranije.
- Da li je izvještač dokumentirao svoje napore da dobije odgovor? Opet, skupljajte ovaj materijal kako odmićete dalje.
- Da li je kritiziranoj strani dato razumno mnogo vremena da odgovori? Što je vaše pitanje složenije, drugoj strani se može dati više vremena.
- Da li je to prava osoba koja odgovara na kritike? Bili biste zapanjeni koliko često izvještač odluči da razgovara sa sekretaricom ili domarom koji slučajno odgovore na telefonski poziv, ali nemaju pojma šta izvještač pita.
- Da li je kritiziranoj strani data prilika da izloži svoj slučaj? Ako nije, vi gazite njena prava, a isto je tako važno, možda propustate važan dio priče.

- Da li smo udovoljili ikakvom razumnom zahtjevu strane koju smo intervjuirali da se unaprijed obavijesti o tome kako će njena izjava biti prikazana? Razumno je za izvor da traži da bude informiran o svim citatima koji će se koristiti u priči i da mu se dozvoli da ih ispravi zbog tačnosti (ali ne i da ukloni priznanje ili informaciju). Nije razumno za izvor da traži da vidi vašu cijelu priču. Nikada ne dajite izvoru ovo pravo, osim u vrlo rijetkim slučajevima kada je priča koncentrirana na taj izvor, a tema je tako tehnički složena da je izvor legitimno zabrinut da ćete je pogrešno shvatiti bez njegovog direktnog učešća (ovo se primjenjuje, naprimjer, na određene naučne teme).

Procedura za opasne izvore

Drew Sullivan, koji je obavio izvanredan posao pokrivajući organizirani kriminal u istočnoj Evropi, sastavio je listu procedura koje treba slijediti kada razgovarate s gangsterima. One imaju jednak smisao i za kontakte s neprijateljskim izvorima u bilo kojem istraživanju:

- Razgovarajte telefonom ili se sretnite na javnoj lokaciji.
- Ne dajite im lične informacije (kao što su ime ili profesija vaše djevojke, vaš rodni grad itd.).
- Budite profesionalni. Nemojte postati lični, prijateljski, ljupki, zabavni ili mačo, ne flertujte. Ne pokazujte strah.
- Pobrinite se da im date sredstva da vas kontaktiraju radi komentara nakon što objavite (ali nikada, nikada, svoju ličnu adresu!).
- Imajte podršku. Dovedite drugog izvještača da posmatra sastanak i imajte brojeve koje možete nazvati da signalizirate da postoji nevolja.

Od svega ovoga gore je najvažnije, po nama, da se ne pokaže strah. Strah ukazuje drugim akterima da niste sigurni u to šta radite, ili da vam nedostaje samopuzdanja. On također signalizira da ste opasni, jer uplašene životinje ili ljudi postaju nepredvidivi: mogu isto tako lako napasti kao i pobjeći.

Strah je, naravno, prirodan kada ste u prisustvu opasnih stvorenja. Reći ćemo to opet: jedan način da se nosite s njim je da razmislite o osjećaju kao o fenomenu koji možete zabilježiti za dalju analizu. Ovo objektivizira vašu emociju i omogućava vam da napravite određenu razdaljinu od njega.

Transparentni pristup

Jedan pristup sličan Sullivanovom, ali čak transparentniji i proaktivniji, bio je predložen od strane dobitnika Pulitzerove nagrade Deborah Nelson. Na svakom stepenu svojih istraživanja ona savjetuje svakog novog aktera u priči redom o tome šta radi i šta pronalazi i traži zauzvrat komentar o svakom otkriću. Ona je koristila ovaj pristup da ispriča priču o policajcu koji je ostavio trag destrukcije kroz svoju karijeru. Zato što ga je kontaktirala zbog komentara o svakoj tački, kada mu je pročitala završni izvještaj prije objavljivanja on je rekao: “To je izvrsna priča. Upravo tako se osjećam.”

Neki čitaoci ovog priručnika će prigovoriti da je nemoguće baviti se na iskren, pošten način vlastima ili drugim moćnim metama u njihovim zemljama, a kamoli kriminalcima. “Kako možemo nazvati da potvrdimo citate prije objavljivanja? Izvori će poreći da su ikada ista rekli! Ili će zataškati priču prije nego što se objavi!” Vi ćete poznavati situaciju na svojoj teritoriji bolje nego mi.

Ipak, po našem iskustvu, novinari imaju više uticaja nad situacijama nego što mogu biti svjesni toga. Posebno, ako se ponašate kao da imate pravo i moć da radite na transparentan način, mnogi od vaših izvora će vjerovati u to. Isto tako, ako se ponašate kao da ste hrabri, vaši strahovi će biti manje primjetni za druge.

Koji god pristup izaberete, pobrinite se da se osjećate uvjerenim da je to pravi pristup, nakon što promislite o njemu. Vaši izvori će biti svjesni ovog uvjerenja ili njegovog nedostatka.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Korištenje glavne datoteke za provjeravanje činjenica

U petom poglavlju smo pokazali kako vam uspostavljanje glavne datoteke ili niza dosjea koji pokrivaju različite aspekte istraživanja može pomoći da organizirate svoje podatke i pratite ih. Taj će vas rad učiniti vrlo popularnim kod advokata i onih koji provjeravaju činjenice.

Ako ste sastavili glavnu datoteku ispravno, trebali biste imati izvor u njoj za svaku činjenicu u vašoj priči. Ne trebate uključiti sve svoje izvore u priču. Ipak, možete, a u osjetljivim slučajevima morate, staviti dokumentaciju o izvoru u red koji provjeravanje čini lakšim.

Glavna datoteka, ako ste je ispravno napravili, reći će vam gdje je materijal, zato što ćete označiti izvor za svaku činjenicu u dosjeu. Napravite novu kopiju svakog dokumenta kojeg koristite i stavite dokumente na hrpu po redu upotrebe. Ovo je esencijalno za onoga ko provjerava činjenice, ali i za vas. Naći ćete svoje materijale brže nego da tražite po glavnoj datoteci, jer će uvijek biti dokumenata koje ne citirate u priči.

Nemojte se smijati, no najlakši način za koji znamo da biste prošli kroz ovaj proces je da pripremite verziju priče s fusnotama, s izvorima navedenim u fusnotama. Treba malo vremena da se to uradi, ali na kraju svako uštedi vrijeme i muku. To čini stavljanje fusnota vrlo vrijednim truda u pričama gdje očekujete da mete uzvrate.

Ako koristite ovu tehniku, nemojte samo kopirati i lijepiti opise izvora iz vaše glavne datoteke u fusnote. Mnogo je pametnije sačekati trenutak, svaki put kada citirate izvor, da provjerite šta pišete protiv tog izvora. Pobrinite se da ne parafrazirate, sumirate ili citirate pogrešno. To se dešava cijelo vrijeme i ako se neko požali u vezi priče, ove male greške će učiniti da izgledate nemarni.

Postoji nekoliko trikova koji čine stavljanje fusnota i dokumentiranje manje glomaznim. Ako je izvor na internet stranici, možete staviti web adresu u fusnotu. (Preporučljivo je skinuti internet stranice koje vam mogu zatrebati kao dokumentirani dokaz prije nego što se priča objavi, zato što je vrlo lako promijeniti web stranicu, a ako se to desi, možete izgubiti svoj dokaz. *International Herald Tribune* je mudro skinuo cijelu web stranicu posvećenu meti istraživanja prije nego što je ono bilo objavljeno; na dan kada je priča izašla web stranica je ugašena.) Također možete prebaciti dokumente na web stranicu i poslati vezu onome ko provjerava činjenice ili spržiti ih na CD.

Pobrinite se da svaki elektronski medij koji koristite bude siguran. Jedan od naših prijatelja je pravio veliku priču o jednoj multinacionalnoj kompaniji i koristio web stranicu kao centar za skladištenje dokumenata. Jedan od njegovih izvještača se pridružio drugoj organizaciji i oni su opljačkali web stranicu. Ne dozvolite da se to desi vama.

Predvidljivi psihološki efekti provjeravanja činjenica

Proces provjeravanja činjenica će uticati na svakoga ko je uključen i jedino pitanje je kako. Efekti mogu biti kontradiktorni, ali se neće sami od sebe poništiti.

Prvo, prolazak kroz vaše podatke da se potvrde tvrdnje će oživjeti emocije koje ste osjećali kada ste skupljali podatke. Ako ste bili ljuti, uplašeni ili depresivni u to vrijeme, dobit ćete eho tog osjećaja. Što je još više iznenađujuće, možete osjećati sažaljenje prema metama vašeg istraživanja; ono što je iza tog pojedinog osjećaja je obično strah.

Mudro je zabilježiti ove osjećaje. Kao i tokom procesa izvještavanja, emocije tokom prepisivanja će ih pretvoriti u materijal kojim možete manipulirati i kontrolirati. Ponekad se ono što napišete u momentima kao što je ovaj može iskoristiti za priču. Skoro sigurno ćete osjećati ili biti natjerani da osjećate, u nekom trenutku procesa, da ste nešto pogrešno razumjeli. Ova instinktivna zabrinutost može biti zbog nekoliko uzroka, od kojih nisu svi opravdani.

Zaista je moguće da ste napravili materijalnu grešku; ovdje je najbolje rješenje da opet provjerite svoj rad u ovom trenutku. Međutim, također je moguće da ste zaista otkrili istinu, ali vam je ona odvratna ili su njene implikacije tako zastrašujuće da biste više voljeli da u nju ne vjerujete. (Kada je Ann-Marie Casteret otkrila da su visoki funkcioneri francuske države prodavali

krvne proizvode kontaminirane AIDS-om, nakratko se upitala da nije postala luda.)

Opet, najbolje rješenje je da detaljno pregledate svoje podatke. Ako podaci pokazuju da je svijet tužnije, ružnije mjesto nego što ste ikada pomislili da je moguće, možete naći utjehu u činjenici da ga vaša priča može promijeniti. Ako ste napravili grešku, priznajte to što je prije moguće – idealno, kada shvatite zašto se greška pojavila. To znanje vam može pomoći da otkrijete druge greške.

Molimo vas, uzmite u obzir: Mnoge greške se javljaju zato što će um prirodno tražiti da popuni rupe u priči špekulacijom. (Jedna od Colombovih ključnih tehnika je da pozove osumnjičene da urade upravo to.) Sasvim je moguće da je vaš um zaigrao na ovaj trik kada ste sastavljali svoje istraživanje. To se dešava kada sebi kažete: “Ne znam tačno šta se desilo, ali mora da je bilo ovako.” Obično je ono što se stvarno desi interesantnije. Ili recite čitaocu da špekulirate ili priznajte ono što ne znate. Ako ne znate nešto, ne možete biti krivo shvaćeni kada to kažete, a pojačat ćete vjerodostojnost onoga što zaista znate.

Na kraju će autor i onaj ko provjerava činjenice dosaditi jedan drugom. Oni obavljaju posao pod velikim pritiskom i s velikim ulozima, a to obično ljude ne čini ugodnijima. Ovo ima ozbiljne implikacije i uzroci i lijekovi za ovo se također moraju uzeti za ozbiljno.

Autor može osjećati da je svako dovođenje njegovih činjenica ili tumačenja u pitanje

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

izdaja. Na drugom nivou, autor može više ili manje svjesno osjećati da njegova prva publika, onaj ko provjerava činjenice, ili ne može ili odbija da povjeruje u priču. Ili, autor može biti tako opsjednut pričom da je svaka činjenica urezana u njegovo tkivo. Ovim emocijama se može direktno baviti i mogu se direktno izložiti. A onaj ko provjerava činjenice može biti zabrinut da je izvještač obavio trajav posao ili da je suviše vođen svojim emocijama te nije voljan da unaprijedi rad. Sukob je neizbježan, ali bit će mnogo gore ako obje strane nisu posvećene tome da naprave priču najboljom kakva može biti. Ako jedna od njih ili obje, zbog ega, straha ili ličnog animoziteta ne može vjerovati drugoj da se drži tog cilja, ne bi trebale raditi zajedno.

Zato je suštinski bitno da na početku istraživačkog projekta izvještač zna ko će provjeravati činjenice u priči i kako će raditi zajedno. Ne odbacujte ovaj odnos do posljednje minute. Ako krene loše, projekt se može upropastiti.

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

objavljivanje

8

Objavite je!

MARK LEE HUNTER

Dosadašnji proces:

Otkrivamo temu.

Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.

Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.

Tražimo ljudske izvore.

Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – tako da ih je lakše pregledati, sastaviti u priču i provjeriti.

Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.

Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.

Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Potrošili ste značajno vrijeme i energiju definirajući važnu priču i dokazujući je. Sada ćete je objaviti na način koji pravi što je moguće više buke.

Zašto? Zato da se nešto što se ne bi trebalo nastaviti završi ili promijeni. Možda ćete u procesu morati braniti svoj rad u sferi javnog mnijenja (već smo diskutirali o tome kako da se pripremite za odbranu svoga rada na sudovima). Branili ga ili ne, morate ga promovirati.

Zašto? Zato što će izolirani izvještač uvijek izgubiti. U najboljem slučaju, bit će ignoriran i ostati neefektivan. U najgorem slučaju, bit će kažnjen. Obrnuto, studije kao *The Journalism of Outrage*, najbolji rad za kojeg znamo o tome kako istraživačko izvještavanje postiže rezultate, podvlači značaj koalicija i savezništava u uspjehu istraživačkih projekata.

Štaviše, istraživanje obuhvata veći ulog vremena, novca i energije nego konvencionalno izvještavanje. Vrlo, vrlo je nerazborito ne poduzeti korake koji osiguravaju optimalni povrat tog uloga. Minimalno, mediji bi trebali dobiti veći prestiž i divljenje od svog istraživačkog rada i veću vidljivost za svoju javnost. Može se pokazati da su mediji koji nude informacijama bogat, nezavisan sadržaj svojim gledaocima, profitabilniji od medija koji to ne rade. Pobrinite se da vaši gledaoci shvate vrijednost onoga šta dobivaju.

Ono što slijedi su minimalni koraci koji se trebaju poduzeti u objavljivanju, odbrani i promociji.

Objavljivanje

Osigurajte da se priča uredi na odgovarajući način. Lektori neiskusni u istraživanju mogu uništiti uticaj priče izbacujući pogrešne činjenice. Budite spremni da se borite za ono što je važno i složite se s onim što nije.

Osigurajte da je priča prikladno ilustrirana. Slabi ili nepostojeći grafikoni ili slike će učiniti priču teškom za razumijevanje i manje privlačnom.

Osigurajte da se priča prikladno najavi putem naslova.

Ne dopustite da urednik napiše naslov koji pogrešno predstavlja vaš rad ili prodaje nešto što nije u priči.

Borite se da dobijete maksimalnu pažnju i najbolji plasman za svoju priču.

Odbrana u javnoj zoni

Obavijestite glavne prijateljske izvore u vašoj priči kada ona izlazi i pobrinite se da dobiju kopije ili veze kako bi pokazali svojim prijateljima. Uradite isto s parlamentarcima ili drugim političkim figurama kojih se ovo pitanje tiče.

Neposredno prije objavljivanja (što znači ne tako blizu da se vaša priča može ukrasti), pobrinite se da kolege u medijima i nevladine organizacije prime priču i ključne dokumente citirane u priči. Oni neće moći nabaviti ove dokumente sami u kratkom roku i nerado će citirati vaša otkrića bez dokaza.

Organizirajte da se diskutira o priči na javnim forumima (u drugim medijima, na univerzitetima, u udruženjima građana itd.).

Predvidite kontranapade vaših protivnika, što se zasniva na njihovim dosadašnjim reagiranjima (koje će vjerovatno ponoviti) i pripremite nove priče koje demoliraju njihove odbrane. Anne-Marie Casteret je koristila ovu tehniku s velikim uspjehom u aferi o kontaminiranoj krvi.

Otkrivamo temu.
Stvaramo hipotezu da je potvrdimo.
Tražimo otvoreni izvor podataka da potvrdimo hipotezu.
Tražimo ljudske izvore.
Kako skupljamo podatke, tako ih sređujemo – da ih je lakše ispitati, sastaviti u priču i provjeriti.
Stavljamo podatke u narativni poredak i sastavljamo priču.
Vršimo kontrolu kvaliteta da se uvjerimo da je priča ispravna.
Objavljujemo priču, promoviramo je i branimo.

Promocija

Pripremite novinsko saopćenje o priči, koje daje njena glavna otkrića u nekoliko rečenica. Široko je distribuirajte kada priča izađe.

Razmislite da objavite priču zajedno s nekonkurentnim medijima, u inostranstvu ili u drugom sektoru medija (kao što su štampani mediji ako objavljujete na radiju i obratno).

Obavijestite internetske forume i relevantne grupe građana o priči nakon objavljivanja.

Za kraj

Bilo da se vaša priča pojavljuje u velikom mediju ili malom, pobrinite se da je oni kojima je ona bitna primijete. Ako ne postignete nikakav drugi rezultat, omogućit ćete im da osjećaju da je nekoga bilo briga za njihovu priču.

Polako uživajte u reakciji na vaš rad. Slušajte kritike i iskoristite ih. Neki ljudi će vas tretirati kao zvijezdu i to je lijepo onoliko dugo koliko nastavljate da učite od ljudi koji vas takvim ne smatraju.

Ako imate potrebu da radite na nečemu drugačijem, uradite to. Možda ćete željeti da promijenite teritorije ili sektore. Možda ćete htjeti da proučavate nešto što funkcionira umjesto nečega što ne funkcionira. Zapamtite da ćete sa svakim istraživanjem postati jači.

Gdje god idete ponesite svoje metode sa sobom i uspjete. Znamo jer smo mi bili tamo.

Dobro došli i sretno!

Izabrana bibliografija

Ako vam je stalo do istraživačkog izvještavanja, stalno ga proučavajte! Resursi na ovoj strani su samo početak. Skoro svi su na engleskom, međunarodnom jeziku profesije. Polako stičite radno znanje jezika i gledajte šta se dešava na ovom polju.

Knjige

LEONARD DOWNIE, JR.

The New Muckrakers.

New Republic Books, 1976.

Napisana odmah nakon Watergatea od strane ključnog igrača u Washington Postu, ova knjiga hvata duh i aktere ključnog trenutka.

BRANT HOUSTON

Computer-assisted reporting: A Practical Guide.

St. Martin's Press, 1996.

Najbolji priručnik o upotrebi podataka u istraživanjima.

BRANT HOUSTON, LEN BRUZZESE,
STEVE WEINBERG

The Investigative Reporter's Handbook: A Guide to Documents, Databases and Techniques.

Bedford/St. Martin's, 4. izdanje (2002.).

Posljednje izdanje priručnika Investigative Reporters and Editors i najbolji potpuni vodič, koji obuhvata mnoge napredne tehnike.

MARK HUNTER,

Le Journalisme d'investigation en France et aux Etats-Unis.

Presses universitaires de France, coll;

Que sais-je?, 1997.

Ova mala knjiga poredi evoluciju istraživačkog novinarstva na dva vrlo različita mjesta i obuhvata detaljne analize nekoliko znamenitih istraživanja. Za čitaoce francuskog jezika.

GAVIN MCFADYEN

Investigative Journalism.

Drugo izdanje, T&F Books, 2009.

Priručnik osnivača London Centre for Investigative Journalism, vrlo iskusni televizijski istraživač.

DAVID L. PROTESS, FAY LOMAX COOK,
JACK C. DOPPELT I JAMES S. ETTEMA,
The Journalism of Outrage: Investigative Reporting and Agenda-Building in America.

New York: The Guilford Press, 1991.

Možda je ovo najbolja studija ikada napisana o tome kako istraživačko novinarstvo postiže rezultate i korisna je i izvan SAD-a. Akademski preciznost, novinarski uvid.

PAUL CRISTIAN RADU,

Follow the Money:

A Digital Guide for Tracking Corruption.

International Center for Journalists
Romanian Centre for Investigative
Journalism, 2008.

Besplatno dostupno na:

<http://www.icfj.org/Resources/followtheMoney/tabid/1170/Default.aspx>

Ovaj inovatorski priručnik vam govori o tome gdje da nađete poslovne informacije u brojnim zemljama, kao i tehnike istraživanja.

TOM WOLFE

The New Journalism.

London: Pan, 1975.

Uvod u ovu klasičnu antologiju izvrsnih članaka govori mnogo o odnosima s izvorima u dubinskom izvještavanju; članci vam govore mnogo o tome kako narativne tehnike utiču na djelovanje. Nije stvarno istraživanje, ali je važna za svakog novinara kojem je stalo do umjetnosti.

Web stranice

<http://www.arij.net>

Kada su Arab Reporters for Investigative Journalism počeli uz pomoć International Media Support, postojala je sumnja da li će moći išta postići. Rad koji je arhiviran na njihovoj web stranici dokazuje da su mogli. Glavna organizacija za istraživačko izvještavanje u svom regionu i globalni igrač.

<http://www.cin.ba/Home.aspx>

Stranica Center for Investigative Reporting in Bosnia and Herzegovina, koju je napravio Drew Sullivan. CIN je zauzvrat osnovao Crime and Corruption Reporting Program, model na terenu.

<http://www.crji.org>

Romanian Centre for Investigative Journalism vam pokazuje šta grupa ambicioznih, pametnih mladih izvještača može uraditi na opasnom mjestu. Pratite ih.

<http://www.centerforinvestigativereporting.org>

Jedna od prvih i najvećih kuća za nezavisno izvještavanje iz ere nakon Watergatea, sa sjedištem u Oaklandu, California, s dugim istorijatom značajnih priča.

<http://www.fairreporters.org>

Web stranica Forum for African Investigative Reporters nudi materijale i usluge podrške prilagođene Africi.

<http://www.globalinvestigativejournalism.org>

Početna stranica Global Investigative Journalism Network, krovne grupa za istraživačke izvještaje iz nekih 50 zemalja. Njeni dvogodišnji kongresi su glavni događaji. Web stranica se trenutno revidira da bi se uključile publikacije s najnovijim informacijama i ostale prezentacije s konferencija. GIJN takođe sponzorira "Global-L" spisak adresa, vrlo je vrijedno pridružiti mu se.

<http://www.ire.org>

Početna stranica Investigative Reporters and Editors Inc., najveće i prve organizacije na svijetu za takve kao što smo mi. Ključni resursi – značajno masivan arhiv publikacija s najnovijim informacijama i članaka o hiljadama tema – od velikog interesa za trenere su dostupni uz članarinu.

<http://www.markleehunter.free.fr>

Ova stranica obuhvata članke i isječke iz knjige citirane u ovom priručniku, koji su napisani koristeći metode iz ovog priručnika.

<http://www.publicintegrity.org>

Center for Public Integrity je jedna od najstarijih i najuticajnijih institucija koje finansiraju fondacije u ovom području. Njihovi globalni izvještaji su postavili standarde. Bez koincidencije, oni su također stvorili i upravljaju s International Consortium of Investigative Journalists.

<http://www.i-scoop.org>

Danska organizacija SCOOP podržava istraživačku obuku i projekte širom Evrope (pogotovo na Istoku). Vode je ljudi koji obavljaju istraživački rad na visokom nivou.

www.account.ba

Dalmatinska 1, 71000 Sarajevo, BiH
Tel/Fax: +387 33 263 546
crma@account.ba

Skenderija 15, 71000 Sarajevo, BiH
Tel/Fax: +387 33 200 538, 209 304
infohouse@infohouse.ba
www.infohouse.ba

www.facebook.com/USAIDBIH
<http://bosnia.usaid.gov>